

**ORTAOKUL SEÇMELİ KUR'AN-I KERİM DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMINDA YER ALAN KAZANIMLARIN YENİLENMİŞ
BLOM TAKSONOMİSİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Zehra DURSUN

Yüksek Lisans Tezi

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Prof. Dr. Eyup ŞİMŞEK

2021

Her Hakkı Saklıdır

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Zehra DURSUN

ORTAOKUL SEÇMELİ KUR’AN-I KERİM DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMINDA YER ALAN KAZANIMLARIN YENİLENMİŞ BLOM
TAKSONOMİSİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Eyup ŞİMŞEK

ERZURUM - 2021

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "**Ortaokul Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Yenilenmiş Blom Taksonomisine Göre Değerlendirilmesi**" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- _ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- _ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

20/01/2021

Zehra DURSUN

Aslı Islak İmzalıdır

***LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesiMADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Eyup ŞİMŞEK danışmanlığında, Zehra DURSUN tarafından hazırlanan bu çalışma 20 / 01 / 2021 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Doç. Dr. İsmail ARICI	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi	: Prof. Dr. Eyup ŞİMŞEK	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi	: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÇAKMAK	Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
KISALTMALAR DİZİNİ.....	III
TABLOLAR DİZİNİ.....	IV
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	V
ÖN SÖZ.....	VI
GİRİŞ.....	1
I. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	5
II. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	6
III. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	6
IV. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	8

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. 1. TEMEL KAVRAMLAR.....	16
1. 2. PROGRAMSAL SÜREÇ.....	19
1. 3. BLOOM TAKSONOMİSİ.....	22
1. 4. YENİLENMİŞ BLOOM TAKSONOMİSİ.....	23
1. 5. SEÇMELİ DİN DERSLERİ İÇERİĞİNDE KUR'AN ÖĞRETİMİ.....	40
1. 6. ORTAOKUL SEÇMELİ KUR'AN-I KERİM DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

2. 1. ALAN UZMANLARINA GÖRE SEÇMELİ KUR’AN-I KERİM DERSİ

KAZANIMLARININ YBT’YE GÖRE DAĞILIMLARI.....53

2. 1. 1. Kazanımların YBT’nin Bilgi Boyutuna Göre Dağılımları.....53

2. 1. 2. Kazanımların YBT’nin Bilişsel Süreç Boyutuna Göre Dağılımları.....59

2. 2. ÖĞRETMENLERE GÖRE SEÇMELİ KUR’AN-I KERİM DERSİ

KAZANIMLARININ YBT’YE GÖRE DAĞILIMLARI.....70

SONUÇ VE ÖNERİLER.....81

KAYNAKÇA.....84

EKLER 90

ÖZGEÇMİŞ.....101

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****ORTAOKUL SEÇMELİ KUR’AN-I KERİM DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMINDA YER ALAN KAZANIMLARIN YENİLENMİŞ BLOM
TAKSONOMİSİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ****Zehra DURSUN****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Eyup ŞİMŞEK****2021, 101 Sayfa****Jüri: Prof. Dr. Eyup ŞİMŞEK****Doç. Dr. İsmail ARICI****Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÇAKMAK**

Bu araştırma, Ortaokul Seçmeli Kur’an-ı Kerim dersi öğretim programında yer alan kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisinin bilgi boyutuna ve bilişsel süreç boyutuna göre hangi basamaklarda olduklarını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Ayrıca alan uzmanlarının ve Erzurum ilinin çeşitli ilçelerinde görev yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin ilgili taksonomi kapsamında kazanımlara yönelik görüşlerine yer verilerek araştırmaya geniş bir bakış açısı kazandırmak hedeflenmiştir. Belirtilen amaçlar doğrultusunda araştırmada nitel araştırma modeli ve durum çalışması deseni tercih edilmiştir. Ayrıca veri toplama aşamasında yarı yapılandırılmış görüşme formundan, uzman görüşü alma formundan ve doküman incelemekten yararlanılmıştır. Doküman analizi ve betimsel analiz ile Kur’an-ı Kerim dersi öğretim programındaki 57 kazanım elde edilen veriler ile belirtilen taksonomiye göre analiz edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma bulgularına göre Kur’an-ı Kerim dersi kazanımlarının Yenilenmiş Bloom Taksonomisinin bilgi boyutunda ve bilişsel süreç boyutunda yer alan basamaklara dengeli bir şekilde dağılmadıkları tespit edilmiştir. Kazanımlar bilgi boyutunda daha çok olgusal ve kavramsal, bilişsel süreç boyutunda ise daha çok hatırlama ve kavrama basamağında yoğunlaşmıştır. Yalnızca bu basamakların öne çıkarılması ise öğretmenler tarafından genellikle bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kavramlar: Din Eğitimi, Ahlak ve Değerler Alanı, Kur’an-ı Kerim Dersi, Öğretim Programı, Yenilenmiş Bloom Taksonomisi.

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****EVALUATION OF THE ACHIEVEMENTS IN THE EDUCATIONAL
PROGRAM OF THE SECONDARY SCHOOL ELECTIVE COURSE KUR'AN-I
KERIM ACCORDING TO THE RENEWED BLOM TAXONOMY****Zehra DURSUN****Advisor: Prof. Dr. Eyup ŞİMŞEK****2021, 101 Pages****Jury: Prof. Dr. Eyup ŞİMŞEK****Assoc. Dr. İsmail ARICI****Assist. Prof. Dr. Ahmet ÇAKMAK**

This research was carried out in order to determine the levels of the acquisitions in the Middle School Elective Quran curriculum according to the knowledge dimension and cognitive process dimension of the Renewed Bloom Taxonomy. In addition, it was aimed to provide a broad perspective to the study by including the opinions of field experts and Religious Culture and Moral Knowledge teachers working in various districts of Erzurum province about the acquisitions within the scope of the relevant taxonomy. In line with the stated purposes, qualitative research model and case study design were preferred. In addition, semi-structured interview form, expert opinion form and document review were used during the data collection phase. With document analysis and descriptive analysis, 57 acquisitions in the curriculum of the Quran course were tried to be analyzed according to the taxonomy specified with the data obtained.

According to the research findings, it was determined that the acquisitions of the Quran course were not evenly distributed to the steps in the knowledge dimension and cognitive process dimension of the Renewed Bloom Taxonomy. The acquisitions focused more on the factual and conceptual level in the knowledge dimension, and on the remembering and comprehension levels in the cognitive process dimension. Highlighting these steps alone was generally considered a deficiency by teachers.

Key Words: Religious Education, Morals and Values Area, Quran Lesson, Curriculum, Revised Bloom's Taxonomy.

KISALTMALAR DİZİNİ

C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
vd	: Ve Diğerleri
Bkz.	: Bakınız
Hız.	: Hazreti
c.c.	: Cellecclalühü
s.a.v.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TDB	: Temel Dini Bilgiler
İHO	: İmam Hatip Ortaokulu
DKAB	: Din Kùltürü ve Ahlak Bilgisi
MEB	: Milli Eğitimi Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
YBT	:Yenilenmiş Bloom Taksonomisi
BT	:Bloom Taksonomisi

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcı Tanıtımı.....	10
Tablo 2. Kazanım Analiz Örneği	13
Tablo 1. 1. Bilişsel Alan Sınıflaması.....	23
Tablo 1. 2. YBT'nin Bilgi Boyutu ve Bilişsel Süreç Boyutu.....	26
Tablo 1. 3. Bilgi Boyutuna Yönelik Kur'an-ı Kerim Dersi Örnek Kazanımlar.....	32
Tablo 1. 4. Bilişsel Süreç Boyutuna Yönelik Kur'an-ı Kerim Dersi Örnek Kazanımlar.....	40
Tablo 1. 5. Sınıf Düzeylerine Göre Ünite ve Konular.....	48
Tablo 1. 6. Kur'an-ı Kerim Dersi Kazanımları.....	51
Tablo 2. 1. 5. Sınıf Kazanımlarının YBT'nin Bilgi Boyutuna Göre Dağılımları.....	53
Tablo 2. 2. 6. Sınıf Kazanımlarının YBT'nin Bilgi Boyutuna Göre Dağılımları.....	55
Tablo 2. 3. 7. Sınıf Kazanımlarının YBT'nin Bilgi Boyutuna Göre Dağılımları.....	57
Tablo 2. 4. 8. Sınıf Kazanımlarının YBT'nin Bilgi Boyutuna Göre Dağılımları.....	58
Tablo 2. 5. 5. Sınıf Kazanımlarının YBT'nin Bilişsel Süreç Boyutuna Göre Dağılımları.....	60
Tablo 2. 6. 6. Sınıf Kazanımlarının YBT'nin Bilişsel Süreç Boyutuna Göre Dağılımları.....	62
Tablo 2. 7. 7. Sınıf Kazanımlarının YBT'nin Bilişsel Süreç Boyutuna Göre Dağılımları.....	63
Tablo 2. 8. 8. Sınıf Kazanımlarının YBT'nin Bilişsel Süreç Boyutuna Göre Dağılımları.....	65
Tablo 2. 9. Kazanımların Bilgi Boyutu ve Bilişsel Süreç Boyutuna Göre Dağılımları.....	67

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. 1. Eğitim Programı Öğeleri Arasındaki İlişki.....	20
Şekil 1. 2. BT ve YBT Değişen Basamaklar.....	25
Şekil 1. 3. YBT'nin Bilgi Boyutu Temel ve Alt Basamakları.....	27
Şekil 1. 4. YBT'nin Bilişsel Süreç Boyutu Temel ve Alt Basamakları.....	32

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın konusunu, Ortaokul Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programında yer alan kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre dağılımları oluşturmaktadır. Ortaokul Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programında yer alan kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre değerlendirilmesini amaçlayan nitel bir araştırmadır. Araştırmada kazanımlar taksonominin uygun basamaklarına yerleştirilmeye ve alan uzmanları ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin görüşleri ile konuya derinlik kazandırılmaya çalışılmıştır.

Ortaokul Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programında yer alan kazanımları konu edinen bu araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, araştırmanın amacı, önemi, problemi, yöntemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca araştırmanın veri toplama araçları, uygulanması ve sınırlılıkları da bu kısımda ele alınmıştır. Birinci bölümde, kavramsal ve kuramsal çerçeve kapsamında araştırmayı açıklayıcı hale getireceği düşünülen temel kavramlar, Bloom Taksonomisi, Yenilenmiş Bloom Taksonomisi ve Ortaokul Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise veri toplama araçları ile elde edilen bulgular açıklanmıştır. Daha sonra araştırma boyunca elde edilen veriler doğrultusunda sonuç kısmı oluşturularak çeşitli önerilere yer verilmiştir.

Yüksek lisans eğitimim süresince ve tez çalışmam boyunca akademik anlamda bana her daim, tecrübeleriyle destek olan kıymetli danışmanım ve hocam Prof. Dr. Eyup ŞİMŞEK' e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca çalışmama fikir ve önerileriyle destek olan Prof. Dr. Mustafa MACİT, Doç. Dr. İsmail ARICI, Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÇAKMAK ve Arş. Gör. Yakup UZUNPOLAT'a teşekkür ederim.

Erzurum – 2021

Zehra DURSUN

GİRİŞ

Eğitim, bireyin çeşitli kabiliyetlerinin istenilen yönde geliştirilerek, bireye “yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler” kazandırmayı planlayan etkinlikler şeklinde ifade edilebilir.¹ Eğitim sayesinde bireyler, kendi yeteneklerinin farkında olarak, bir yaşam sürdürebilme imkânına sahip olabilirler. Kendi yeteneklerinin farkında olan bireyler neyi başarıp neyi başaramayacağını bilincinde olarak daha gerçekçi hedefler ile hayatına yön verebileceği gibi, ilgilerinin ve yeteneklerinin farkında olan bireyler bu ilgi ve yeteneklerine göre belirlediği hedeflerle yolunu aydınlatarak kendini gerçekleştirme fırsatı bulabilirler. İnandığı, benimsediği ve sevdiği hedeflerle hayatına devam edebilen insan ise; hem kendine hem de topluma daha faydalı olabilir. Bu noktada öğretim programı; “...öğrenme- öğretme sürecinde nelerin, niçin ve nasıl yer alacağını gösteren...” bir yol gösterici rehber şeklinde ifade edilebilir.² Dolayısıyla eğitim ve öğretim faaliyetleri öğretim programları ile düzenli ve planlı bir hale getirilerek, karmaşıklıktan kurtarılabilir.

Eğitimi, bireylerin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine cevap verebilecek şekilde planlama, üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Günümüz program geliştirme çalışmalarında da bireylerin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini göz önünde bulundurarak bu süreci yönetebilme çabası artmıştır. Bu noktada öğrencilerin temelde yer alan konular dışında kendi ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine veya tercihinine göre alabileceği seçmeli dersler konusu da önemli hale gelmiştir.³ Talim ve Terbiye Kurulu 25. 06. 2012 tarihinde 6287 sayılı kanunun “Ortaokul ve liselerde, Kur’an-ı Kerim ve Hz. Peygamberimizin hayatı, isteğe bağlı seçmeli ders olarak okutulur.” ifadesi ile seçmeli din dersleri “İlköğretim Kurumları (İlkokul ve Ortaokul) Haftalık Ders Çizelgesi”nde belirtilen din, ahlak ve değerler alanı içerisinde yer almıştır.⁴ Seçmeli din dersleri ifade edilmeye çalışıldığı gibi 2012 tarihinde öğretim programlarına dâhil

¹ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (25. Baskı)*, Pegem Yayıncılık Ankara 2013, 2.

² Durmuş Ali Özçelik, *Eğitim Programları ve Öğretim*, Pegem Yayınevi Ankara 2010, 4.

³ Hasan Meydan, “Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 40, 2013, s. 223.

⁴ Resmi Gazete, *İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*, Sayı: 28261, Madde 9– 1739 Sayılı Kanunun 25. Maddesi. ([http:// www. resmigazete. gov. tr/ eskiler/ 2012/04/20120411-8.htm](http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm)); MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *İlköğretim Kurumları (İlkokul ve Ortaokul) Haftalık Ders Çizelgesi*, Sayı: 69, Tarih: 25. 06. 2012.

edilmiştir. Aynı yıl içerisinde derslere yönelik çizelgeler oluşturularak 2012- 2013 eğitim ve öğretim yılında okutulmaya başlanılmıştır. Ancak oldukça kısa bir sürede hazırlanan öğretim programlarının doğru bir ihtiyaç saptamasından uzak kaldığı ifade edilebilir.⁵ Fakat teknolojinin insan hayatını kapsadığı ve bilginin büyük bir hızla yayılmaya devam ettiği dünyada, karşılaşılan yeni bilgiyi olduğu gibi kabul etmek yerine bu bilginin doğruluk derecesini eleştirel bir bakış açısı ile araştıran veya kendine güvenerek bir şeyler yapabileceğinin farkın da olan bireyler yetiştirebilmek eğitim sistemleri ile mümkün olabilir. Meydana gelen bu hızlı ve kapsamlı değişimler ise öğretim programları aracılığıyla eğitim sistemlerine yansıtılabilir. Dolayısıyla dünyada meydana gelen değişimleri dikkate alarak, çağın gereklerine uygun bir biçimde eğitim programları, değerlendirilmeli ve yenilenmelidir.⁶

Bu anlamda programlarda belirlenen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığının belirlenmesinde değerlendirme çalışmaları oldukça önemlidir.⁷ Program değerlendirme; “farklı ölçme araçları kullanılarak, geliştirilen programların etkililiği hakkında veri toplama ve toplanan verilerin programın etkililiğine işaret eden unsurların karşılaştırılıp programın etkililiği hakkında karar verme süreci olarak tanımlanmaktadır”.⁸ Uygulanmakta olan her öğretim programının değerlendirilmesi oldukça önemlidir.⁹ Nitekim program değerlendirme çalışmaları sayesinde öğretim programları kendilerini yenileyebilir.

Değerlendirme çalışmaları hedeflerle başlayan bir süreçtir. Öğrencilerin planlı bir takım etkinliklerle davranışlarında meydana gelmesi beklenen değişiklikler hedef kavramı ile ifade edilmektedir.¹⁰ Hedef, program geliştirme sürecindeki içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme değerlendirme öğelerine öncülük etmektedir.¹¹ Ayrıca hedef öğrenme ve öğretme işleminin yapılabilmesi ve ölçme işlemlerini

⁵ Mehmet Bahçekapılı, “Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din dersleri İmkanlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği 6 (5), 2013, s. 52.

⁶ Gökhan D., & Ayşegül A., & Mustafa Y., “Yenilenen Kimya Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşleri İle Destekli Analizi”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 2015, s. 136.

⁷ Selahattin Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme* (9. Baskı), Meteksan Matbacılık Ankara 1997, 107.

⁸ Oral B., & Yazar T., *Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme*, Pegem Yayıncılık, Ankara 2017, 35.

⁹ Nihat Uyangör, “İlköğretim 7. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programının Değerlendirilmesi”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(20), s.70.

¹⁰ Ertürk, 25.

¹¹ Nilay T. Bümen, “ Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi”, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 31 (142), 2006, s. 3.

yönlendirebilmesi noktasında son derece önemlidir.¹² Bu nedenle bir program geliştirme sürecinde işe, öğretim amaç ve hedeflerinin belirlenmesiyle başlanılmalıdır. Hedeflerde “uzak, genel ve özel” hedefler olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Araştırmanın konusuna kaynaklık etmesi bakımından özel hedefler; öğrencilere öğrenme- öğretme sürecinde kazandırılması planlanan, herhangi bir derse yönelik hazırlanan, öğrenme ve öğretme faaliyetlerinin analiz edilmesinde dikkate alınacak olan hedeflerdir.¹³

Öğretim programlarında yer alan hedeflerin öğretmenlerce anlamlandırılma ve hedeflere yönelik bakış açısı geliştirme isteği öğretim hedeflerini sınıflandırma ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Çünkü sınıflandırma sayesinde hedefler özelliklerine göre açık bir şekilde ifade edilebilecek ve öğretim hedeflerinin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.¹⁴ Ayrıca hedeflerin açık bir şekilde ifade edilerek belirginleşmesi ve aşamalı olarak sınıflandırılması öğrenme etkinliklerine de katkı sağlayacaktır.¹⁵ Nitekim örgün eğitim sistemleri içerisinde kazandırılması planlanan birtakım bilgi, beceri ve tutum vardır. Bu noktada öğrenci özellikleri dikkate alınarak kazandırılması planlanan davranışların neler olduğu ve bu davranışların düzeyinin belirlenmesi gerekmektedir.¹⁶

Taksonomi öğrenme ve öğretme süreci sonunda öğrencilerin kazanması hedeflenen davranışların sınıflandırılmasını sağlayan bir yapıdır.¹⁷ Taksonomiler ile “istendik davranışlar basitten karmaşığa, kolaydan zora, somuttan soyuta, birbirinin önkoşulu olacak şekilde”¹⁸ aşamalı bir şekilde sıralanabilir. Hedeflerin aşamalı sınıflandırılması genel olarak bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarda yapılmaktadır. Bilişsel alanda daha çok zihinsel etkinliklerin olduğu beceriler yer alırken, psikomotor alanda zihin ve kas koordinasyonunun gerekli olduğu beceriler yer alır. Duyuşsal alanda ise çeşitli duygular (sevgi, nefret, tutum vb.) veya sezgiler yer alır.¹⁹ 1948 yılında bir grup araştırmacı, tüm alanlara yönelik bir sınıflama yapmak üzere bir araya gelmesine

¹² Özcan Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya* (27. Baskı), Pegem Yayıncılık Ankara 2020, 110.

¹³ Ertürk, 14-15.

¹⁴ Oral vd., 275, 284- 285.

¹⁵ Ertürk, 63; Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*, 112.

¹⁶ Asım Arı, “Bilişsel Alan Sınıflamasında Bloom, SOLO, Fink, Dettmer Taksonomileri ve Uluslararası Alanda Tanınma Durumları”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 2013, s. 259-260.

¹⁷ Bümen, *Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi*, 4.

¹⁸ Veysel Sönmez, *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, Anı Yayıncılık, Ankara 2003, 30.

¹⁹ Sönmez, 30; Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*, 112.

rağmen, yalnızca bilişsel alana yönelik sınıflama hazırlayabilmişlerdir. Bilişsel alan sınıflamasından on yıl sonra duyuşsal alan sınıflaması hazırlanabilmişken, psikomotor alan sınıflaması ise daha sonra (Simpson 1966, Harrow 1972) hazırlanabilmiştir. Farklı zamanlarda hazırlanan bu sınıflamalar kabul edilmekle birlikte, araştırmacılar tarafından yeni sınıflandırmalarda (1967 Gerlach ve Sullivan'ın Sınıflaması, 1972 De Block'un Sınıflaması, 1972 Tuckman'ın Sınıflaması, 1977 Williams'ın Sınıflaması, 1977 Hannah ve Michaelis'in Sınıflaması, 1979 Gagne ve Briggs'in Sınıflaması, 1992 Marzano'un Sınıflaması gibi) yapılmıştır.²⁰

Eğitimciler taksonomiler ile hedefleri öğrenci açısından ele alarak, öğrencilerin bilmeleri ve yapabilmeleri gereken noktalara ilişkin kararlar alabilir, bilgi ve bilişsel süreçlere yönelik hedefleri belirleme noktasında bütüncül yapıyı fark edebilirler. Ayrıca eğitimciler hedeflerin hangi bilgi boyutu ve bilişsel süreç boyutu düzeyinde olduğunu bilerek bu hedefi nasıl ölçeceklerine dair karar verebilirler.²¹ Yani eğitimciler içerik, öğretim durumlarını (yöntem, teknik gibi) ve ölçme değerlendirme faaliyetlerini hedeflere göre düzenlerler.

Hedeflerin bilişsel olarak sınıflandırılmasında genellikle tercih edilen taksonomi ise Bloom Taksonomisidir (BT).²² BT daha sonra güncellenerek Yenilenmiş Bloom Taksonomisi (YBT) adını almıştır. Öğretim programlarında yer alan kazanımlar öğretimin niteliği ile yakından ilgilidir. Dolayısıyla kazanımların çağın gereklerine uygun modern bir anlayış ile oluşturulan, tüm dünyada rahatlıkla kullanılabilecek bir taksonomi olan YBT'nin bilgi boyutunda ve bilişsel süreç boyutunda yer alan basamaklara göre hazırlanması gerekmektedir. Kazanımların basamaklara göre dağılımlarında herhangi bir eksiklik olması halinde de bu eksikliklerin değerlendirme çalışmaları ile giderilmesi beklenmektedir.²³

İfade edilmeye çalışılan bu konulardan hareketle programların önemli ve belirleyici unsuru olan kazanımların taksonomik açıdan bireylerin ihtiyaçları, psikolojik ve gelişim özellikleri ile hazırbulunuşlukları, çağın gereklilikleri ve teknolojik

²⁰ Sedat Yüksel, "Bilişsel Alan Sınıflamasında (Taksonomi) Yeni Gelişmeler ve Sınıflamalar, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (3), 2007, s. 480-500.

²¹ Bümen, Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi, 10-11.

²² Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 112.

²³ Seracettin L. Z., & Çağrı, G., & Zehra S. K., "Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre Analiz Örneği: 2017 Taslak Ortaöğretim Kimya Dersi Öğretim Programı", *Mediterranean Journal of Humanities*, 7 (2), 2017, s. 468.

gelişmeler göz önünde bulundurularak dikkatli bir şekilde incelenmesi gerektiği ifade edilebilir. Çünkü istendik yönde davranış değişikliği oluşturan ve programın diğer öğelerine yön veren öge kazanımlardır. Sınıflandırmalar ile öğrencilerin öğrenerek uygulamaları gereken noktalarda hedefler karışıklıktan kurtararak daha açık ve anlaşılır hale gelebilmektedir.²⁴ Dolayısıyla seçmeli din derslerinden biri olan Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programı kazanımlarının, YBT'ye göre alan uzmanları ve öğretmen görüşleri kapsamında yerlerinin tespit edilerek değerlendirilmesi gereği bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kur'an'ın temelini eğitimin oluşturduğunu söyleyebilmek mümkündür.²⁵ Kur'an eğitim ve öğretime önem vererek, insanların eğitim ve öğretimden uzak mutluluğu yakalayamayacağını, bilgisizliğin dünyayı sararak bilimsel gelişmelerin gölgede kalacağını bildirmektedir.²⁶ Ayrıca Kur'an-ı Kerim'i yüzünden doğru okumanın önemli olduğu, tecvit kurallarına uyarak bazı dua ve sureleri ezberleme ve Kur'an-ı Kerim'in indiriliş amacına uygun olarak mesajını anlama gerekliliği öğretim programının giriş bölümünde yer alan temel amaçlar arasındadır.²⁷ Dolayısıyla açıklanmaya çalışılan bu gerekçeler çerçevesinde Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi kazanımlarının YBT'nin bilgi boyutuna ve bilişsel süreç boyutuna göre dağılımlarının uzman görüşleri doğrultusunda incelenerek, öğretmen görüşleri kapsamında değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Nitekim çalışmada yapılan sınıflamalar sayesinde hedefler daha açık hale gelecek ve öğrenme- öğretim etkinlikleri analiz edilebilecektir.²⁸

I. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Araştırmanın temel problemi; “Ortaokul Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programında yer alan kazanımların YBT'ye göre yerlerini tespit etme konusunda alan uzmanlarının ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretmenlerinin görüşleri

²⁴ Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R., & Airasian, P. W., & Cruikshank, K. A., & Mayer, E. R., & Pintrich, P. R., & Ratsh, J., & Wittrock, M. C., *Öğrenme Öğretim ve Değerlendirme İle İlgili Bir Sınıflama*, (2001), çev. Durmuş Ali Özçelik, Pegem Yayıncılık, Ankara 2010, s. 6.

²⁵ Kerim Buladı, “The Importance of Holistic Approach and the Relation of Meaning and Context for Understanding Qur'an”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (21), 2012, s. 27.

²⁶ Fahri Kayadibi, “Kur'an'ın Eğitim, Bilim ve Araştırmaya Verdiği Önem”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (14), 2006, s. 2.

²⁷ MEB, Ortaokul - İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi (5 - 8. Sınıflar) Öğretim Programı, MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Ankara 2012, s. 2-5.; Bahçekapılı, 53.

²⁸ Ertürk, 63.

nasıldır?” şeklinde belirlenmiştir. Araştırmanın temel problemine bağlı olarak alt problemler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- ✓ Kazanımlar alan uzmanlarına göre; YBT’nin bilgi boyutunda nasıl bir dağılım göstermektedir?
- ✓ Kazanımlar alan uzmanlarına göre; YBT’nin bilişsel süreç boyutunda nasıl bir dağılım göstermektedir?
- ✓ İlgili taksonomi göz önünde bulundurulduğunda, öğretmenlerin kazanımlara yönelik görüşleri nelerdir?

II. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı; 2012 yılında Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hazırlanan Ortaokul Seçmeli Kur’an-ı Kerim dersi öğretim programında yer alan kazanımların, alan uzmanlarının ve DKAB öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda YBT’nin basamaklarına göre nasıl bir eğilim gösterdiğini tespit etmektir. Bu bağlamda araştırmada;

- ✓ Alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda, kazanımların YBT’nin bilgi boyutuna göre yerlerini tespit etmek,
- ✓ Alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda, kazanımların YBT’nin bilişsel süreç boyutuna göre yerlerini tespit etmek,
- ✓ Ortaokul DKAB dersi öğretmenlerinin taksonomik açıdan kazanımlara yönelik değerlendirmelerine yer vermek amaçlanmıştır.

III. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Kur’an’ın İslam’ın ana kaynağı olması, inananların ibadetlerini doğru bir şekilde devam ettirebilmeleri için onu okuyabilme ve İslam’ın mesajlarının anlaşılabilmesi gerekliliği, dersin örgün eğitimde yer alma nedenleri arasında belirtilebilir.²⁹ Dolayısıyla Kur’an-ı Kerim’in doğru bir şekilde okunup anlaşılabilmesi, öğretim programlarında belirtilen amaçlara ulaşılabilmesi için oldukça dikkatli çalışmalar

²⁹ Harun Çiftçi, *Ortaokul Din ve Değerler Seçmeli Derslerinin Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşleri ile Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2018, s. 17.

yapmak gerekmektedir. Özellikle öğretim programları sürekli bir şekilde incelenmeli ve yenilenmelidir. Çünkü daha öncede ifade edilmeye çalışıldığı gibi eğitim ve öğretim faaliyetlerini düzenleyen ve eğitim faaliyetlerini karmaşıklıktan kurtararak daha faydalı ve verimli bir hale getiren öğretim programlarıdır.³⁰

Bu noktada ortaokul Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programı ile ilgili çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin; 2019 yılında Sema Nur Bozkurt tarafından yapılan yüksek lisans çalışması “Ortaokul-İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programının İncelenmesi (Afyonkarahisar Örneği)”dir. Çalışmada Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programı öğretmen ve öğrenci görüşleri doğrultusunda incelenmiştir.³¹ “Öğretmen Görüşlerine Göre Seçmeli Kur'an Dersleri-Nitel Bir Araştırma” adlı diğer bir yüksek lisans çalışması Mukadder Altun tarafından 2019 yılında yapılmıştır. Ortaokul ve lise öğretmenlerinin görüşlerine göre seçmeli Kur'an-ı Kerim dersine yönelik yaşadıkları sorunlar belirlenerek çeşitli çözüm önerilerinde bulunulmuştur.³² Günel tarafından 2019 yılında “Ortaokul Öğrencilerinin Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Tutumları (Erzurum İli Örneği)” adında hazırlanan yüksek lisans çalışmasında ortaokul öğrencilerinin Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersine yönelik tutumları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir.³³ “Ortaöğretim Okullarında Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersiyile İlgili Öğrencilerin Görüşleri (Bucak Örneği)” adlı yüksek lisans çalışması 2019 yılında Muhammed Ali Uğur tarafından hazırlanmıştır. Bu araştırmada, Kur'an-ı Kerim dersini seçen öğrencilerin dersi seçme sebeplerini öğrenmek ve dersten memnuniyet düzeylerini ölçmek amaçlanmıştır.³⁴

Alan yazına ait çalışmalar incelendiğinde ortaokul Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programında yer alan kazanımları taksonomik açıdan inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Daha önce de ifade edilmeye çalışıldığı gibi öğretim

³⁰ Bkz. s. 1.

³¹ Semanur Bozkurt, *Ortaokul-İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programının İncelenmesi (Afyonkarahisar Örneği)*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2019.

³² Mukadder Altun, *Öğretmen Görüşlerine Göre Seçmeli Kur'an Dersleri - Nitel Bir Araştırma-*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize 2019.

³³ Eyup Günel, *Ortaokul Öğrencilerinin Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Tutumları (Erzurum İli Örneği)*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum 2019.

³⁴ Muhammed Ali Uğur, *Ortaöğretim Okullarında Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersiyile İlgili Öğrencilerin Görüşleri (Bucak Örneği)*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2019.

programlarında yer alan amaçlara ulaşmada programların adeta yapı taşı olan hedeflerin ayrıca ele alınarak incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim dersinin her sınıf düzeyinde okutuluyor olması ve öğrenciler tarafından tercih edilme oranının diğer seçmeli derslere göre daha fazla olması araştırma konusunun belirlenmesinde etkili olmuştur.³⁵

Yapılan analiz ve değerlendirmeler sonucunda kazanımların taksonomik dağılımları, hazırlanacak olan yeni programlarda program geliştirme uzmanlarına yardımcı olabilir. Yeni programlar hazırlanırken program geliştirme uzmanları araştırma sonuçları ile kazanımları daha işlevsel hale getirerek yenileyebilirler. Çalışma bulguları, DKAB öğretmenlerine kazanımların taksonomik olarak nasıl sınıflandırılması gerektiği konusunda yardımcı olabilir. Böylece öğretmenler hedeflerin hangi bilgi boyutu ve bilişsel süreç boyutu düzeyinde olduğunu bilerek, bu hedefi nasıl ölçeceklerine dair daha doğru kararlar verebileceği gibi öğretmenler hedefleri öğrenci açısından ele alarak, öğrencilerin kazanımları gereken bilgi ve becerileri göz önünde bulundurabilirler. Ayrıca bu çalışma, öğrencilerin kazanımları beklenen istendik davranışların hangi basamakta olduğunu bilerek öğretmenlere sınıf içi etkinlikleri planlama konusunda da yardımcı olabilir.

IV. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın yöntemi adlı başlık içerisinde; çalışmada tercih edilen araştırma modeli ve deseninden, veri toplama araçları ile veri analizinden ve araştırmanın uygulanma aşamalarından bahsedilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada ele alınan konuya daha geniş bir bakış açısı kazandırabilmek, katılımcıların bakış açılarına ve onların anlamlandırmalarına odaklanabilmek, “gerçekçi ve bütüncül”³⁶ incelemeler yapabilmek amacıyla nitel araştırma modeli tercih edilmiştir. Ortaokul Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programındaki kazanımları detaylı bir şekilde incelemek ve analiz yapabilmek amacıyla nitel araştırma desenlerinden biri olan

³⁵ Çiftçi, 6.

³⁶ Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., & Akgün, Ö. E., & Karadeniz, Ş., & Demirel, F., *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi, Ankara 2018, 252.; Yıldırım, A., & Şimşek, H., *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (2000), Seçkin Yayıncılık Ankara, 19.; John W. Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, çev. M. Bütün, S. B. Demir, Siyasal Yayıncılık, Ankara 2020, 46-48. ; Sharan B. Merriam, *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, çev. S. Turan, Nobel Yayıncılık, Ankara 2018, 14.

durum çalışması deseni tercih edilmiştir. Çünkü durum çalışmaları olayları derinlemesine betimleme ve analiz yapma, bir olayın ayrıntılarını fark edebilme, bir programı, faaliyeti veya bireyi araştırma fırsatı sunabileceği gibi bilimsel sorulara yanıt bulmada tercih edilen ayırt edici bir yaklaşım olarak da ifade edilebilir.³⁷

Hazırlanan herhangi bir derse ait öğretim programının değerlendirilme noktasında programların geliştirilebilmesi için öğretmenlerin fikirlerini ve eleştirilerini dikkate almak önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü hazırlanan programları uygulayan veya onları sınıflarda işlevsel hale getiren öğretmenlerdir. Öğretmenlerin değerlendirmeleri ve çeşitli önerileri sayesinde öğretim programlarında yaşanan sorunlar belirlenerek bu sorunlar çözüme kavuşturulabileceği gibi daha nitelikli bir öğrenme süreci de gerçekleştirilebilecektir.³⁸ Alanında uzman olan kişilerin bilgi, tecrübe, fikir ve tarafsız bakış açılarıyla araştırma sonuçları daha güvenilir hale gelebilir. Bu nedenlerden dolayı araştırmanın çalışma grubunu 2019- 2020 eğitim ve öğretim yılı itibariyle Erzurum ilinde bulunan ortaokullarda görev yapan DKAB öğretmenleri ve program geliştirme, din eğitimi ve ölçme değerlendirme alanlarında uzman kişiler oluşturmaktadır.

Çalışmanın 10 DKAB öğretmeni ve program geliştirme, din eğitimi ve ölçme değerlendirme alanında birer uzman ile sınırlandırılmasının nedeni ise; veri toplama araçları ile elde edilen verilerin tekrar etmeye başlaması, yani doygunluğa ulaşmasıdır. Bu çalışmada görüşme yapılacak öğretmenlerde aranan özellikler ise şöyledir; devlet okullarında kadrolu ve sözleşmeli öğretmen olarak görev yapıyor olmak, 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeylerinde Kur'an-ı Kerim dersi vermiş veya veriyor olmak, görüşmeye gönüllü olmak ve Erzurum ilinde belirlenen ilçelerde çalışıyor olmak.

³⁷ Creswell, 104; Büyüköztürk vd., 23.

³⁸ Nevin Saylan, "Ortaöğretim Öğretmenlerinin Program Tasarısı İle İlgili Görüşleri ve Tasarı Sürecindeki Davranışların Belirlenmesi", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 6, 2001, s. 5-6.

Tablo 1. Katılımcı Tanıtımı

Cinsiyet	Mesleki Tecrübe	Mezun Olunan Program	Öğrenim Düzeyi	Görev Yapılan İlçe
Kadın	1-5	DKAB	Lisans	Hınıs
Kadın	1-5	DKAB	Lisans	Hınıs
Erkek	1-5	DKAB	Lisans	Horasan
Kadın	6-10	İLAHİYAT	Lisans	Horasan
Kadın	1-5	DKAB	Yüksek Lisans	Pasinler
Kadın	6-10	İLAHİYAT	Lisans	Narman
Erkek	1-5	DKAB	Lisans	Şenkaya
Kadın	1-5	İLAHİYAT	Lisans	Şenkaya
Kadın	6-10	İLAHİYAT	Lisans	Yakutiye
Kadın	6-10	DKAB	Yüksek Lisans	Yakutiye

Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri ve Veri Analizi

Veri toplama, araştırma problemine cevap verebilmek için çeşitli bilgiler toplamak amacıyla planlanan birbiriyle ilişkili faaliyetler dizisidir.³⁹ Bu çalışmada veri toplayabilmek için doküman inceleme, yarı yapılandırılmış görüşme formu ve uzman görüşü alma formu kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda görüşme, gözlem ve doküman inceleme veri toplama kaynağı olarak kabul edilir.⁴⁰ Görüşmeler ise nitel araştırmalarda en önemli⁴¹ ve sosyal bilimlerde en sık kullanılan veri kaynağı olarak değerlendirilmektedir.⁴² Görüşme, belirlenen bir konu çerçevesinde en az iki kişi arasında bilgi alabilmek amacıyla gerçekleştirilen sözlü bir iletişim süreci olarak ifade edilebilir.⁴³ Görüşme sayesinde araştırmacı birçok bilgiye ulaşabilir. Ayrıca araştırmacı,

³⁹ Creswell, 148.

⁴⁰ Yıldırım vd., 19.

⁴¹ Merriam, 111.

⁴² Yıldırım vd., 92.

⁴³ Özmen, H., & Karamustfaoğlu, O., *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*, Pegem Yayıncılık, Ankara 2019, 114.

araştırmanın her aşamasında görüşme tekniğini kullanabilir. Araştırmacı ve katılımcı arasında güven sağlanarak anlaşılması zor konular rahatlıkla ifade edilebileceği gibi işbirliğini de artırır. Bu avantajlarının yanı sıra görüşmecinin hazırlanması için uzun zamana ihtiyaç duyması, görüşülen kişiye ayak uydurma mecburiyetinin olması, görüşmecinin beklentileri ve konuşması ise görüşmenin dezavantajları olarak ifade edilebilir. Görüşmeler yapılandırılmış, yapılandırılmamış, yarı yapılandırılmış ve odak grup görüşmeleri olarak dört başlık altında incelenebilir. Bu çalışmada ise yarı yapılandırılmış görüşme tercih edilmiştir. Bu görüşme, soruların sabit olmaması, katılımcının kendini rahat hissetmesi ve araştırmacıya analiz kolaylığı sağlaması nedeniyle tercih edilmiştir.⁴⁴

Nitel araştırmalarda kullanılan diğer bir veri toplama tekniği doküman analizidir. Dokümanlar ise; “toplumsal kayıtlar, bireysel yazılar, popüler kültür dokümanları, görsel dokümanlar ve fiziki dokümanlar şeklinde olabilir.”⁴⁵ “Belge incelemesi” olarak da ifade edilebilen doküman analizi araştırılan konuya dair bilgi elde edebilmek için var olan verilerin (yazılı, basılı, elektronik) düzenli bir şekilde gözden geçirilerek analiz edilmesini ifade eder.⁴⁶ Bu kapsamda ilgili çalışmada da öğretim programının incelenmesinde doküman analizinden yararlanılmıştır. Nitel veri analizlerinde takip edilmesi gereken adımlar net bir şekilde belirlenmemiştir. Dolayısıyla nitel araştırmalar problem durumuna göre tutarlı ve sistematik bir analiz yöntemi tercih etmelidir.⁴⁷

Durum çalışmalarında analiz, detaylı bir şekilde durumun veya ortamın betimlenebilmesine bağlıdır.⁴⁸ İlgili çalışmada da detaylı bir analiz için doküman incelemesi ve betimsel analiz yaklaşımı tercih edilmiştir. Betimsel analizlerde elde edilen veriler araştırmacı tarafından ifade edilen araştırma problemine göre düzenlenir ve çeşitli alıntılarla desteklendikten sonra okuyucuya sunulur. Yine bu analizde veriler betimlenerek, çizilmeye çalışılan kavramsal çerçeve ile yorumlanmaya çalışılır.⁴⁹

Raporlaştırma yapabilmek için ise elde edilen verilerin ne kadarının betimleneceğine, yani veri kısıtlamasında neyin atılması gerektiğine karar verilmelidir.

⁴⁴ Büyüköztürk vd., 158- 160; Merriam, 87.

⁴⁵ Merriam, 154.

⁴⁶ Bilgen Kırıl, “Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 15, 2020, s. 173.

⁴⁷ Özmen vd., 461- 462.

⁴⁸ Creswell, 201.

⁴⁹ Özmen vd., 462.

Ancak nitel analizlerin temeli yoğun betimlemelere dayandığı için veri kısıtlaması sırasında betimlemenin çok kısa olmamasına dikkat edilmelidir.⁵⁰ Bu doğrultuda araştırmada elde edilen veriler de çok kısa olmamak şartıyla veri kısıtlaması sonucunda yorumlanarak okuyucuya sunulmuştur. Elde edilen verilerin analizi aşamasında sonuçlara ulaşabilmek ve yorum yapabilmek amacı ile çeşitli kodlama ve temalar oluşturulmuştur. Tercih edilen bu yol ile elde edilen verilerden hangilerinin birbirine uyduğu belirlenerek verilerde düzen sağlanabilmiştir.

YBT'nin bilgi boyutu ad ifadelerini, bilişsel süreç boyutu ise fiil ifadelerini kapsadığı için içerik analizi sürecinde kazanımların yer alacağı basamağı belirleyebilmek amacı ile fiil ve ad ifadeleri belirlenmiştir. Daha sonra ad ifadesinin uygun olduğu bilgi boyutu basamağı ve fiil ifadesinin uygun olduğu bilişsel süreç basamağı tespit edilerek kazanımların yerleri belirlenmiştir. Program geliştirme, din eğitimi ve ölçme değerlendirme alanlarındaki uzmanlar belirtildiği gibi kazanımları basamaklara göre birbirlerinden bağımsız bir şekilde işaretlemişlerdir. Uzmanlar ve araştırmacı tarafından yapılan sınıflandırmalar sonucunda görüş birliği sağlanan veya en çok tekrar eden görüşe göre kazanımların basamakları belirlenmiştir. Kazanımların YBT'ye göre nasıl analiz edildiği ve basamaklara nasıl yerleştirildiğine dair örnekler ise şöyledir;

5. sınıf 1. ünite de yer alan ilk kazanım *“Kur'an-ı Kerim'i okumanın ve öğrenmenin önemini kavrar.”* şeklindedir. *“Kur'an-ı Kerim'i okumanın ve öğrenmenin önemini”* ifadesi bir isim ifadesidir. Bu isim ifadesi çeşitli ögeler arasında ilişki kurduğu için bilgi boyutu basamaklarından kavramsal bilgi basamağına yerleştirilirken, *“kavrar”* ifadesi ise bir fiil ifadesidir. Bu fiil ifadesi ise kavramların öğrenilmesini istediği için bilişsel süreç boyutu basamaklarından anlama basamağına yerleştirilmiştir. Dolayısıyla bu kazanım Tablo 1'de gösterildiği gibi kavramsal ve anlama basamağının kesiştiği noktada yer almaktadır.

5. sınıf 2. ünite de yer alan dördüncü kazanım *“Okunuşla ilgili bazı harf ve işaretlere dikkat ederek Kur'an-ı okur.”* şeklindedir. *“Okunuşla ilgili bazı harf ve işaretlere dikkat ederek”* ifadesi bir isim ifadesidir. Bu isim ifadesi bir şeyin nasıl

⁵⁰ Patton M. Q., *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*, çev. M. Bütün, S. B. Demir, Pegem Yayıncılık, Ankara 2018, 503.

yapılacağı ile ilgili bilgileri açıkladığı için bilgi boyutu basamaklarından işlemsel bilgi basamağına yerleştirilirken, “*Kur’an-ı okur*” ifadesi ise bir fiil ifadesidir. Bu fiil ifadesi ise herhangi bir işlemi uygulayabilme yeteneğini kapsadığı için bilişsel süreç boyutu basamaklarından uygulama basamağına yerleştirilmiştir. Dolayısıyla bu kazanım Tablo 1’de gösterildiği gibi işlemsel bilgi basamağı ve uygulama basamağının kesiştiği noktada yer almaktadır.

Tablo 2. Kazanım Analiz Örneği⁵¹

Bilgi Boyutu	Bilişsel Süreç Boyutu					
	1. Hatırlama	2. Anlama	3. Uygulama	4. Çözümleme	5. Değerlendirme	6. Yaratma
A. Olgusal Bilgi						
B. Kavramsal Bilgi		5. Sınıf 1. Ünite 1. Kazanım				
C. İşlemsel Bilgi			5. Sınıf 2. Ünite 4. Kazanım			
D. Üstbilişsel Bilgi						

Araştırmanın Uygulanması

Araştırmanın ilk aşamasında kazanımların YBT’deki dağılımlarını görebilmek amacıyla program geliştirme, din eğitimi ve ölçme değerlendirme alanlarındaki uzmanlar, araştırmacı tarafından hazırlanan bir form (EK 2) ile kazanımları ilgili basamaklara göre birbirlerinden bağımsız bir şekilde işaretlemişlerdir. Uzman görüşü alma formu, yapılan literatür taraması sonucunda YBT’de bulunan boyutların ve basamakların dikkate alınması ile oluşturulmuştur. Araştırmanın bir diğer aşamasında, veri toplamak amacıyla Yakutiye, Pasinler, Şenkaya, Hınıs, Narman ve Horasan ilçelerinde uygulama yapabilmek için izin başvurusunda bulunulmuştur. Alınan izinden sonra, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunun (EK 1)

⁵¹ Bümen, 6-10.

uygulanması aşamasına gidilerek DKAB öğretmenleri ile görüşmeler yaklaşık olarak bir ay içerisinde tamamlanmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile uzman görüşü alma formu ölçme değerlendirme, din sosyolojisi ve din eğitimi alanlarında uzman kişilerin değerlendirmeleri sonucunda son halini almıştır.

Kazanımların taksonomik açıdan nasıl bir eğilim gösterdiği ve nasıl bir eğilim göstermesi gerektiği noktasında öğretmen görüşleri ile araştırmaya farklı bakış açıları kazandırılmaya çalışılmıştır. Görüşmeler gerçekleştirilmeden önce soruların anlaşılabilirliğini anlayabilmek ve soruların araştırma konusuna hizmet edip etmediği belirleyebilmek amacıyla çalışma grubu dışında 6 DKAB öğretmeni ile pilot görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde YBT'nin öğretmenlerce bilinmeme ihtimali göz önünde bulundurulmuştur. Bu çerçevede pilot denemelerde görüşme yapılacak öğretmenlerin bir kısmına yalnızca araştırma konusunun adı ve amacı söylenerek görüşme yapılırken, diğer bir kısmına ise araştırma konusu hakkında bir veya iki gün önceden kazanımlar ve taksonomimin basamakları hakkında bilinmesi gereken bazı bilgiler verildikten sonra görüşmeler yapılmıştır. Yalnızca konu adının ve amacının söylendiği görüşmelerde öğretmenlerin bazılarının kazanımları hatırlayamadıkları ve ilgili taksonomiye ait bilgi sahibi olmadıkları için herhangi bir değerlendirmede bulunamadıklarına rastlanılmıştır.

Araştırma konusu ve kazanımlar hakkında daha önceden bilgi verilen öğretmenlerin konuya uygun bir şekilde değerlendirme yapabildikleri görülmüştür. Ayrıca soruların anlaşılabilirliği ve konuyu temsil edebilme konusunda da yeterli oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu veriler ışığında görüşme yapılacak öğretmenlere bir veya iki gün önceden konu, kazanımlar ve taksonomi hakkında bazı bilgiler verilerek görüşmelere devam edilmiştir. Görüşme sürecinin ilk aşamasında katılımcılara araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra katılımcılardan görüşmelerin kaydı için izin alınmış ve katılımcıların kimliklerinin gizli kalacağı ve bu kayıtların hiç kimse tarafından dinlenmeyeceği söylenmiştir. Bu nedenle bulgular kısmında katılımcıların görüşleri “K1” ile başlayıp “K10” ile biten kodlamalar ile yapılmıştır.

Elde edilen veriler metin haline dönüştürülerek çeşitli temalar (öğretmenlere göre kazanımların yoğunlaştığı basamak, öğretmenlere göre kazanımların yoğunlaşması gereken basamak, öğretmenlere göre kazanımların yoğunlaşması gereken öğrenme alanı, kazanımlarda hazır bulunuşluğun dikkate alınması, kazanımlar olması gereken

basamakta) ışığında betimsel analiz ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Uzman görüşleri ve öğretmen görüşleri neticesinde kazanımların taksonomik dağılımları, sonuç başlığında yorumlanarak çalışma sonlandırılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıda belirtildiği gibidir:

- ✓ Araştırma; Erzurum iline ait Yakutiye (Kazım Karabekir İmam Hatip Ortaokulu, Halit Paşa Ortaokulu), Pasinler (Alvar Ortaokulu), Şenkaya (Hüseyin Köycü Ortaokulu, Kömürlü Ortaokulu), Hınıs (Bellitaş Ortaokulu, Halil Çavuş Ortaokulu), Narman (İmam Hatip Ortaokulu) ve Horasan (Şehit Binbaşı Lütfü Ceylan Ortaokulu) ilçelerinde görev yapan DKAB öğretmenlerinin görüşleri ile sınırlandırılmıştır. Yukarıda sıralanan ilçelerin seçiminde, genellemeler yapabilmek amacıyla evreni yani Erzurum ilini temsil edebilme ve araştırmaya hız kazandırabilmek amacıyla kolay ulaşılabilirlik özelliği dikkate alınmıştır.
- ✓ Araştırma; program geliştirme, din eğitimi ve ölçme değerlendirme alanlarında uzman kişilerin görüşleri ile sınırlandırılmıştır.
- ✓ Araştırma; veri toplama araçları olan doküman inceleme, yarı yapılandırılmış görüşme formu ve uzman görüşü alma formu ile sınırlandırılmıştır.
- ✓ Araştırma; YBT’de belirtilen bilişsel alan kazanımları ile sınırlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. 1. TEMEL KAVRAMLAR

Bir çalışmaya kavramların analizi ile başlamak geçmişten günümüze devam eden bir gelenektir. Çünkü kavramları analiz edip onları açıklamak çalışmaları daha anlaşılır hale getirebilmektedir.⁵² Bu nedenle araştırmaya kaynaklık ederek, araştırmayı anlaşılır hale getireceği düşünülen kavramlar bu başlık altında açıklanmaya çalışılacaktır.

1. 1. 1. Eğitim

Eğitim insanlıkla yaşıt ve vazgeçilmesi zor bir olgudur. Günümüzde olduğu gibi geçmişte yaşamış toplumlar da maddi ve manevi kültür birikimini yeni nesillere eğitim aracılığıyla, çeşitli amaçlarla aktarmıştır.⁵³

Oldukça anlaşılır gibi görünen “eğitim” onunla ilgilenenler tarafından çeşitli tanımlara tabi tutulan, tanım yelpazesi oldukça geniş bir kavramdır. Çünkü bu “kavramın kapsamı geniş ve anlamı belirsizdir.”⁵⁴ Eğitim, genellikle “eğmek” kökünden türeyen Türkçe bir sözcük olarak insanın hal ve hareketlerindeki değişiklik olarak ifade edilmektedir.⁵⁵

Eğitimin, Türkçe “eğit” kökünden geldiği Orta Türkçe de “ikit, ikid”, Uygur Türkçesinde ise “egid” olarak ifade edildiği de belirtilmektedir. Buna göre ise eğitimin bir şeyi eğmek değil, eğitmek, terbiye etmek, büyütmek, bakmak gibi anlamlara geldiği şeklindedir.⁵⁶

Ertürk’e göre eğitim; insanın deneyimleri sayesinde davranışlarında istenilen yönde değişikliklerin meydana gelebilmesi sürecini ifade eden bir kavramdır.⁵⁷ Ertürk

⁵² Eyup Şimşek, *Türkiye’de Din Eğitimi Biliminin Gelişim Süreci* (1. Baskı), Sonçağ Akademi Ankara 2019,13.

⁵³ Muhammet Ş. Aydın, *Din Eğitimi Bilimi* (3. Baskı), Kimlik Yayınları Kayseri 2019, 73.

⁵⁴ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş* (9. Baskı), Pegem Akademi Ankara 2017, 12- 13.; Ertürk, 11.

⁵⁵ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Yeni Çizgi Yayınları Ankara 1995, 18.

⁵⁶ Şimşek, 16.

⁵⁷ Ertürk, 12.

bu tanımında eğitimin bir süreç olduğunu ifade ederken, davranışlarda meydana gelen değişiminde amaçlı olması gerektiğini vurgulamıştır.⁵⁸

Tosun ise; eğitimin bir deneme süreci olduğunu, yapılan etkinlikler sonucunda istendik davranışın oluşmaması durumunda bile yapılan işin yine de eğitim olacağının altını çizmiştir.⁵⁹ Diğer bir tanım ise Ertürk'ün tanımından yola çıkarak Demirel tarafından yapılan şu tanımdır; “bireyde kendi yaşantısı ve kasıtlı kültürleme yoluyla istenilen davranış değişikliğini meydana getirme sürecidir.” Demirel bu ifadesiyle eğitimin kasıtlı kültürleme süreci olduğunu ifade etmiştir.⁶⁰ Eğitim için yapılan bu tanımlar içerisinde tek bir tanımın kabul edildiğini ifade etmek çok da mümkün görünmemektedir.⁶¹

Eğitim birçok farklı tanıma sahip olsa da, herkesin üzerinde uzlaştığı bir tanıma sahip olmasa da, eğitimin bireylerin kendi tecrübeleri ve deneyimleriyle onların davranışlarında değişikliği hedefleyen bir süreç olduğunu yapılan bu çeşitli tanımlardan yola çıkarak ifade edebilmek mümkündür.

1. 1. 2. Din ve Din Eğitimi

Din kavramının tanımı yapılmaya çalışıldığında tüm dinleri içine alabilecek bir tarif yapabilmek bir hayli zor görünmektedir. Çünkü bu kavram geniş ve anlaşılması zor bir yapıya sahiptir. Yapılan veya yapılmış her tarifte onu yapan kişinin bilgi ve tecrübelerine rastlamamak neredeyse imkânsızdır. Amaç ve kaynak açısından çeşitlilik gösteriyor olması da zorluğu bir kat daha artırmaktadır.⁶²

Din kelimesinin kökünün Arapça olduğu, Arapçada kullanılan bu kelimenin ise Orta İran'daki “den” ifadesinden geldiği söylenmektedir. “Deyn” kelimesinin de hüküm, tutulan yol ve din adamı gibi anlamları ifade ettiği kaynaklarda yer almaktadır.⁶³ Din; insanoğlunun “inandığı ve bağlandığı düşünce” şeklinde ifade

⁵⁸ Yıldız Kızılabdullah, ”Kavramsal Çerçeve: Eğitim, Öğretim ve Din”, ed. Recai D.,& Remziye E., *Din Eğitimi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2016, s. 42.

⁵⁹ Tosun, 19.

⁶⁰ Özcan Demirel, *Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı* (4. Baskı), Pegem Yayıncılık Ankara 2002, 6.

⁶¹ Ertürk,10.

⁶² Aydın, 62-63.

⁶³ Günay Tümer, “Çeşitli Yönleriyle Din”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28 (1), 1987, s. 213-215.; Kızılabdullah, 49.

edilebilir.⁶⁴ Bilgin tarafından yapılan “din” tanımı ise şöyledir; “Din, kulun yaratıcısına yönelişi, O’nunla olan ilişkisi, O’na ulaşmaya çalışırken yaşadığı tecrübelerdir.”⁶⁵

İnsan, yaratılışının bir özelliği olarak Allah’ı arama ve O’nu bilme çabası içerisinde olmuştur. Bu bilme çabası ise bilimsel yöntem veya deneylerle oluşmamaktadır. Kâinat Yüce Allah’ın var olduğuna delil olabilecek hikmetlerle doludur. İşte bu noktada din eğitimi zorlaştıran veya farklı kılan şey “öğretim konusunun” duyu organları ile algılanamayan bir özelliğe sahip olmasıdır.⁶⁶

İnsanoğlu, dini öğrenme çabası sonucunda kendi penceresinden tanıdığı dini hayatına yansıtarak bir nevi kendi din anlayışını oluşturmakta ve din anlayışına bir öznellik kazandırmaktadır. Bu anlayışın doğal bir sonucu olarak da dinin çeşitli yorumları insanların birbirlerinden ayrışmalarına neden olabilmektedir. Bu yorumlardan herhangi birini anlamlandırmadan kabul etmek ise bireyi taassuba kadar götürebilmektedir.⁶⁷ Körü körüne bir şeyleri kabul etmek ise din eğitimi zorlaştıran başka bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶⁸ İfade edilmeye çalışılan bu zorlukların önüne geçebilmenin ilk adımının da “din eğitimi” ifadesinin doğru bir şekilde anlaşılması gerektiği yönündedir.

Din eğitimi ile ilgili tanımlar, genellikle Ertürk’ün eğitim tanımı üzerine “din” ifadesinin eklenmesiyle oluşturulmuştur. Ertürk tarafından yapılan eğitim tanımına “din” ifadesi eklenince ortaya çıkan tanım ise şöyledir; “din eğitimi bireyde kendi yaşantısı yoluyla dinle ilgili davranış değişikliği meydana getirme sürecidir.”⁶⁹ Tosun’un ise eğitim kavramında olduğu gibi din eğitimi tanımında da “...denemeleri süreci” ifadesi ile karşılaşılmaktadır.⁷⁰

Eğitim kavramının tanımında olduğu gibi din eğitimi için yapılan bu tanımlardan hareketle din eğitiminin; bireylerin davranışlarında kendi tecrübeleri ve deneyimleri yoluyla “din” ile ilgili davranış değişikliğini hedefleyen bir süreç olduğu söylenebilir.

⁶⁴ Türk Dil Kurumu (TDK), *Türkçe Sözlük* (10. Baskı), Ankara 2005, 531.

⁶⁵ Bilgin, 15.

⁶⁶ Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi* (2. Baskı), Akçağ Yayınları, 1996, 28.

⁶⁷ Aydın, 63.

⁶⁸ Bilgin, 16.

⁶⁹ Okumuşlar, M., Genç, F., “Din Eğitimi’nin Bilimselleşmesi/Neliği”, ed. Recai D., & Remziye E., *Din Eğitimi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2016, s. 60.

⁷⁰ Tosun, 23.

1. 2. PROGRAMSAL SÜRECİ

Günlük hayatta yaygın bir şekilde kullanılan programlar⁷¹ ile hedeflenen sonuçlara doğru bir şekilde ulaşılabilir. Çünkü programlar ile yapılacak herhangi bir işin aşamaları veya zamanı açık bir şekilde gösterilebilir. Program, yapılması planlanan işin bir düzen içerisinde yürütülmesini sağlar. Bu noktada program; “ yapılacak bir işin bölümlerini, bölümlerin sırasını ve zamanını gösteren tasarı” şeklinde tanımlanabilir.⁷²

Eğitim ve öğretimde başarı doğru bir planlama ile meydana gelmektedir. Planlamanın olmadığı gelişigüzel yapılan bir eğitim ve öğretim sürecinden başarı beklemek neredeyse olanaksızdır. Sınıf içi etkinliklere yön vererek eğitim sürecinde verimin artmasına katkı sağlayan plan bir eğitimcinin vazgeçilmezidir.⁷³ Plan ve program konuların ne zaman ve ne kadar sürede işleneceğini gösterdiği için programın istenilen sürede tamamlanmasını sağlar ve öğretmen ile öğrencileri karmaşıklıktan kurtararak onlara bir düzen kazandırır. Plan ve program, hedeflere ulaştıracak doğru yöntem, teknik ve araç gerecin seçimini kolaylaştırarak öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine göre yetiştirilmesi fırsatını sunar.⁷⁴ Eğitimde kullanılan programlar ise eğitim, öğretim, ders, ünite ve konu (planı) programı olmak üzere beş tanedir.⁷⁵ Burada hepsini kapsayıcı bir özelliğe sahip olmasından dolayı eğitim programından ve araştırma konusu ile ilgili olmasından dolayı öğretim programından bahsedilecektir.

1. 2. 1. Eğitim Programı

Eğitim programını, istendik yönde davranış değişikliği oluşturma sürecinin planı ve programı şeklinde tanımlamak mümkündür.⁷⁶ Başka bir tanım ile ifade edilecek olursa; yetişek (eğitim programı) öğrencide geliştirilmek istenen davranışların belirlenip sıralanmasının ardından bu davranışları gerçekleştirebilecek eğitim durumlarının düzenlenmesi ve düzenlenen eğitim durumlarının istendik davranışları geliştirme konusundaki etkililiğinin değerlendirilmesidir.⁷⁷

⁷¹ Oral vd., 14.

⁷² TDK, 1627.

⁷³ Yılmaz, H.,& Sünbül, A. M., *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Mikro Yayıncılık Konya, 48.

⁷⁴ Demirel, Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı, 10- 12.

⁷⁵ Oral vd., 17.

⁷⁶ Tosun, 112.

⁷⁷ Ertürk, 13.

Eğitim programı; “hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ile ölçme değerlendirme”⁷⁸ öğelerinden oluşmaktadır. Hedef ögesi öğrenenin davranışlarında beklenen farklılıkları veya kazandırılması amaçlanan istendik davranışları ifade ederken, içerik hedeflere uygun konuları veya üniteleri kapsamaktadır. Öğrenme-öğretme süreci ise, hedeflere ulaşmak amacıyla kullanılacak strateji, model, yöntem ve tekniklerin seçimidir. Ölçme değerlendirme ise ulaşılması planlanan davranışların gözlenerek veya çeşitli testlere tabi tutularak, davranışların ne kadarının kazandırıldığının kontrol edilerek bir yargıya varılmasıdır. Bu dört öge arasında sıkı bir ilişkinin olduğu ve birbirlerini etkilediği unutulmamalıdır. Herhangi bir öğede yapılacak değişiklik diğer öğeleri de etkileyecektir. Örneğin; hedef ögesinde yapılacak bir değişiklik içeriği, öğrenme-öğretme ve ölçme değerlendirme sürecini de etkileyecektir.⁷⁹

Şekil 1. 1. Eğitim Programı Öğeleri Arasındaki İlişki

1. 2. 2. Öğretim Programı

Öğretim programı ile eğitim programı çoğunlukla birbirlerinin yerine kullanılıyor olmasına rağmen bu kullanımlar doğru değildir. Çünkü bu iki kavram arasında farklılıklar bulunmaktadır. Eğitim programı okul içi ve okul dışında planlanan tüm etkinlikleri kapsamaktayken, öğretim programı bir dersin öğretimi ile ilgili etkinlikleri kapsamaktadır.⁸⁰

⁷⁸ Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 5.

⁷⁹ Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 5. ; Demirel, Ö., & Kaya, Z., *Eğitime Giriş*, Pegem Yayıncılık, Ankara 2019, 15.

⁸⁰ Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 6.

Varış' a göre öğretim programı; eğitim programının içerisinde olmakla birlikte bilgi gruplarından meydana gelen, okullarda uygulanan bilgi ve becerilerin kazandırılması aşamasında eğitim programının amaçlarını dikkate alan bir programdır.⁸¹ Yani öğretim programı, Özçelik'e göre; "bir dersle ilgili öğrenme-öğretme sürecinde nelerin, niçin ve nasıl" kazandırılması gerektiğini açık bir şekilde gösteren bir plandır ve bir derse ait öğretim programında;

- ✓ İlgili ders ile ilgili öğrenene kazandırılması planlanan hedeflere,
- ✓ İlgili ders ile ilgili içeriğe (konu, ünite),
- ✓ Kazandırılacak davranışların öğretiminde yararlanılacak öğrenme ve öğretme etkinliklerine,
- ✓ Davranışların öğrenilip öğrenilmediğini kontrol etmek için sınama durumlarına yer verilir.⁸²

1. 2. 3. Program Geliştirme

Program geliştirme kavramı da tıpkı eğitim programı gibi oldukça sık kullanılan bir kavramdır. Program geliştirme; daha öncede ifade edilmeye çalışıldığı gibi eğitim programlarının öğeleri arasındaki sürekli bir şekilde devam eden bir süreci ifade etmektedir.⁸³ Program geliştirmede amaç sadece yazılı bir materyal hazırlamak değil aksine var olan programları devamlı bir şekilde geliştirmektir. Bu sürekli gelişim ile de istenen davranış değişikliklerine ulaşabilmek hedeflenmektedir.⁸⁴

Günümüzde bilim, teknoloji vb. alanlarda yaşanan sürekli ve hızlı değişimler program geliştirme çalışmalarının da sürekli bir şekilde yenilenmesini beraberinde getirmektedir.⁸⁵ Dolayısıyla eğitim programları da dinamik bir yapıya sahip olmalı yani programlar daima geliştirilmelidir.⁸⁶ Çünkü bir ülkenin eğitim sisteminin temelini oluşturan en önemli yapı taşı eğitim programıdır. Meydana gelen kültürel, bilimsel,

⁸¹ Fatma Varış, *Eğitimde Program Geliştirme Teoriler Teknikler* (7. Baskı), Alkam Yayıncılık Ankara 1997, 14.

⁸² Durmuş Ali Özçelik, *Eğitim Programları ve Öğretim*, Pegem Yayınevi, Ankara 2014, 4.; Aydın, A., & Çıta, E., "2009 Felsefe Öğretim Programının Program Geliştirmenin Temel Öğeleri Kapsamında Değerlendirilmesi", *Dört Öge*, 5 (11), 2017, s.72.

⁸³ Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*, 5.

⁸⁴ Varış, 17.

⁸⁵ Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*, 79.

⁸⁶ Varış, 16.

teknolojik yenilenme veya gelişmeler doğrultusunda nitelikli insan gücü için öğretim programları çağın ihtiyaçlarına cevap verebilmelidir.⁸⁷

1. 3. BLOOM TAKSONOMİSİ

1950’li ve 1960’lı yıllarda ortaya çıkan sınıflamalar hedeflerin belirlenmesi aşamasında yol gösterici olduğu için oldukça ilgi görmüştür.⁸⁸ Taksonomiler içerisinde ise BT ilgi görme konusunda ayrı bir özelliğe sahiptir.⁸⁹ Çünkü bu taksonomi hedefleri açık ve net bir şekilde görebilme fırsatı sunduğu için eğitim çevrelerinde oldukça ilgi görmüştür. Ayrıca program hedeflerini aşamalı olarak sınıflama imkânını da vermesi tercih edilme potansiyelini yükseltmiştir.⁹⁰

Bloom ve arkadaşları tarafından 1956 yılında hazırlanan bilişsel alana yönelik ilk sınıflama olarak kabul edilen “Taxonomy of Educational Objectives: Handbook 1: Cognitive Domain (Eğitimsel Hedeflerin Aşamalı Sınıflandırılması El Kitabı 1: Bilişsel Boyut)” adı ile bir kitap halinde yayınlanan bilişsel alan sınıflaması yayınlandığı günden itibaren birçok dile çevrilerek araştırmalarda program geliştirme yazılarını etkileyen ilk on kitap arasına girmiştir. Dünyada ve Türkiye’de eğitim alanında önemli yere sahip olan bu kitap ülkemizde de program geliştirme çalışmalarına kılavuzluk ederek MEB’in hazırladığı öğretim programlarına öncülük etmiştir.⁹¹

Bloom ve arkadaşlarına ait bilişsel alan sınıflamasında belirli alana ait olan hedefler kolaydan zora ve basitten karmaşığa doğru bir sıra izlemiştir. Kolay olan davranışlar sınıflamanın alt basamaklarında yer alırken, daha zor veya karmaşık olarak ifade edilebilecek davranışlara sınıflamanın üst basamaklarında yer verilmiştir.⁹² Ayrıca sınıflamada yer alan basamaklar birbirinin önkoşulu olacak şekilde hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Bloom’ un bilişsel alan sınıflaması bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarından oluşmuştur. İfade edilen bu basamaklarda, uygulama

⁸⁷ Oral vd., 14.

⁸⁸ Bümen, Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi, 3.

⁸⁹ Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 12.

⁹⁰ Mecit Aslan, & Uğur Atik, “2015 ve 2017 İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Revize Edilmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7 (1), 2018, s. 530.

⁹¹ Bümen, Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi, 3-4; Yüksel, 480-481.

⁹² Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 111.

basamağı hariç, kendi arasında çeşitli basamaklara ayrılmıştır.⁹³ Bloom ve arkadaşlarına ait Bilişsel Alan Sınıflamasının basamakları ise şöyledir;

Tablo 1. 1. Bilişsel Alan Sınıflaması

1. Bilgi	2. Kavrama
1.1. Belirli bir alana özgü bilgiler	2.1. Çevirme
1.1.1. Terimler bilgisi	2.2. Yorumlama
1.1.2. Olgular bilgisi	2.3. Yordama/ Öteleme
1.2. Belirgin bir alanla ilgili bilgilerle uğraşma araçları ve yolları bilgisi	3. Uygulama
1.2.1. Alışılar bilgisi	4. Analiz
1.2.2. Yönelimler ve aşamalı diziler bilgisi	4.1. Ögelere dönük analiz
1.2.3. Sınıflamalar ve kategoriler bilgisi	4.2. İlişkilerin analizi
1.2.4. Ölçütler bilgisi	4.3. Örgütlenme ilkelerinin analizi
1.2.5. Yöntem (metodoloji) bilgisi	5. Sentez
1.3. Bir alandaki evrensel ve soyutlamalar bilgisi	5.1. Özgün/özdeşsiz bir iletişim muhtevası oluşturma
1.3.1. İlke ve genellemeler bilgisi	5.2. Bir plan ya da işlemler takımı önerisi oluşturma
1.3.2. Kuram (Teori) ve yapılar bilgisi	5.3. Soyut ilişkiler takımı oluşturma
	6. Değerlendirme
	6.1. İç kanıtlar bakımından yargılar
	6.2. Dış ölçütler bakımından yargılar

1. 4. YENİLENMİŞ BLOOM TAKSONOMİSİ

BT'ye yapılan eleştiriler sonucunda taksonomi Bloom'un öğrencisi olan Anderson liderliğinde bilişsel psikologlar, program geliştirme, öğretim ve ölçme değerlendirme uzmanlarından oluşan bir grup (Richard Mayer, Paul Pintrich ve William Rohver, Kathleen Cruikshank, Peter Airasian, Linda Crocker, David Krathwohl) tarafından yaklaşık beş yıllık bir incelemeden sonra çeşitli yenilikler ile 2001 yılında "A Taxonomy For Learning, Teaching and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy

⁹³ Ertürk, 64-67; Sönmez, 30.

of Education Objectives” (Öğrenme Öğretim ve Değerlendirme ile İlgili Bir Sınıflama: Bloom’ un Eğitimin Hedefleri ile İlgili Sınıflamasının Güncelleştirilmiş Biçimi) adı ile yenilenmiştir. Bu taksonomi ile önceki taksonominin zayıf yönleri ortadan kaldırılmak istenmiştir. Ayrıca bu çalışma bilişsel alan sınıflandırmaları (Bloom, Solo, Fink, Dettmer Taksonomisi) arasında en kapsamlı çalışma olarak bilinmektedir. Bu taksonomiye “Anderson ve Krathwohl” taksonomisi de denir.⁹⁴

BT’nin eleştirilme nedenleri ise şöyle özetlenebilir:

- ✓ BT, esnek olmayan hiyerarşik bir yapıya sahip olması ve alt basamaktaki hedefe ulaşmadan üst basamağa çıkmanın mümkün olmaması nedeniyle eleştirilmiştir. Ayrıca BT’de, yenilenmeye gidilerek öğrenciyi merkeze alan yaklaşımların (yapılandırmacı yaklaşım, aktif öğrenme vb.) taksonomiye yansıtılması gerektiği tartışılan bir diğer nokta olmuştur.⁹⁵
- ✓ Dünyada yaşanan gelişim ve değişimler eğitime de yansımıştır. Dolayısıyla “gelişim ve öğrenme psikolojisi, öğretim yöntem ve teknikleri, ölçme ve değerlendirme”⁹⁶ konularına yönelik çağdaş bilgiler bu taksonomi ile bir araya getirilmek istenmiştir. Bilişsel süreçler tek boyutlu yapıya sahip olduğu içinde yetersiz görülmüştür. Ayrıca değerlendirme basamağının sentez basamağından daha üst seviyede yer alması da taksonomiye getirilen eleştiriler arasındadır.⁹⁷
- ✓ BT’de isim ve fiil ifadeleri aynı basamağın içinde yer almaktadır. Örneğin; bilgi basamağının alt basamaklarında isim, bilgi basamağının tanımında ise fiil ifadelerine yer verilmiştir. Ancak BT’de isim ve fiil ifadelerinin aynı basamakta yer alması önemli bir sorun olarak görülmüştür. Çünkü bilgi basamağında yer alan hedeflerle bu hedeflere karşılık gelen etkinlikler arasında herhangi bir ilişkiden söz etmek mümkün görünmemektedir. Örneğin; herhangi bir konuda bilginin uzun süreli bellekten geri getirilmesi yani hatırlanması ile mevcut bilgilerden yola çıkılarak farklı bir şey tasarlayabilme bilgisi arasında

⁹⁴ Asım Arı, “Bloom’un Gözden Geçirilmiş Bilişsel Alan Taksonomisinin Türkiye’de ve Uluslararası Alanda Kabul Görme Durumu”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11 (2), 2011, s. 751; Aly Amer, “Reflections on Bloom’s Revised Taxonomy”, *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 4 (1), 2006, s. 216-217.; Arı, 261.

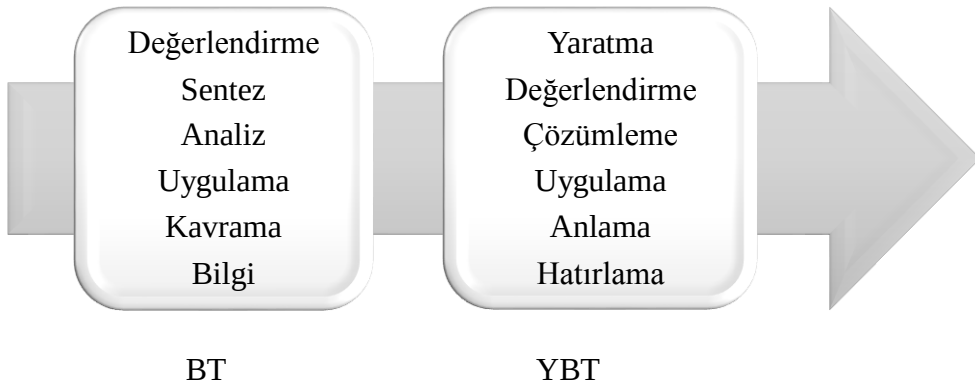
⁹⁵ Arı, Bloom’un Gözden Geçirilmiş Bilişsel Alan Taksonomisinin Türkiye’de ve Uluslararası Alanda Kabul Görme Durumu, 751.

⁹⁶ Bümen, 4.

⁹⁷ Bümen, 4.

farklılıklar vardır. Dolayısıyla yeni taksonomi de bilişsel süreç ve bilgi boyutlarının yer alması bu sorunu ortadan kaldırmıştır. Bilgi boyutunda isim, bilişsel süreç boyutunda ise fiil ifadeleri yer almıştır.⁹⁸

BT daha çok ana basamakları (bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez, değerlendirme) göz önünde bulundururken, yeni taksonomi alt basamakları (terimler bilgisi, stratejik bilgi, yapma, yararlanma vb.) dikkate almıştır. Böylece önceki taksonomide sert olan hiyerarşik yapı, yani birikerek çoğalan sınıflama özelliği esneklik kazanmıştır. Önceki sınıflama, değerlendirme konusunda daha etkin iken, yeni taksonomi planlama, öğretim ve değerlendirme konularında da yol göstericidir. BT genel olarak yükseköğretime yönelik örnekler içerirken, yeni taksonomi eğitim öğretim kademelerinin tüm düzeylerindeki öğretmenlere hitap etmektedir. Yeni taksonomide yalnızca yükseköğretime yönelik değil, ilköğretim ve ortaöğretime kapsayıcı örneklerle de yer verilmiştir. Şekil 2’de gösterildiği gibi BT’deki bilgi basamağı yeni taksonomide hatırlamaya, kavrama basamağı anlamaya, analiz basamağı ise çözümlemeye dönüşmüştür. Değerlendirme basamağı bir alt basamak olan sentez basamağının, yaratma basamağı ise değerlendirmenin yerini almıştır. Daha önce alt basamaklara ayrılmayan uygulama basamağına iki alt basamak (yapma, yararlanma) eklenerek taksonomideki yeri değiştirilmemiştir.⁹⁹

Şekil 1. 2. BT ve YBT Değişen Basamaklar

⁹⁸ Aslan vd. , 532; David R. Krathwohl, “A Revision of Bloom’s Taxonomy: An Overview”, *Theory Into Practice*, 41 (4), 2002, s. 213-217.; Amer, 218.; İrfan Yurdabakan, “Bloom’un Revize Edilen Taksonomisinin Eğitimde Ölçme ve Değerlendirmeye Etkileri”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 2012, s. 329.

⁹⁹ Bümen, Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi, 6-7.

YBT’de kavrama basamağının anlama basamağına dönüştürülmesinde, öğretmenlerin kavrama basamağını ifade eden bilişsel beceriler için anlama ifadesini kullanmaları etkili olmuştur. Sentez basamağı ile değerlendirme basamağının yer değiştirmesinde ise; sentez basamağının değerlendirme basamağına göre daha karmaşık bilgi formları içermesi etkili olmuştur. Dolayısıyla sentez basamağı “üst-düzey düşünme” süreçlerini kapsamaması nedeniyle “yaratma” şeklinde ifade edilerek üst basamağa yerleştirilmiştir.¹⁰⁰

YBT Tablo 2’de olduğu gibi bilişsel süreç boyutu (öğrenmek için kullanılan süreç) ve bilgi boyutu (öğrenilecek bilgi türü) olmak üzere iki boyutlu bir tablo üzerinde gösterilmektedir.¹⁰¹ Bilgi boyutu olgusal, kavramsal, işlemsel ve üst bilişsel olmak üzere dört basamaktan oluşurken; bilişsel süreç boyutu ise hatırlama, anlama, uygulama, çözümleme, değerlendirme ve yaratma olmak üzere altı basamaktan oluşmaktadır.¹⁰² Taksonominin bilgi boyutunda “Öğrenciler ne biliyor?”, bilişsel süreç boyutunda ise “Öğrenciler nasıl düşünüyor?” sorularına cevap aranmıştır.¹⁰³

Tablo 1. 2. YBT’nin Bilgi Boyutu ve Bilişsel Süreç Boyutu¹⁰⁴

Bilgi Boyutu	Bilişsel Süreç Boyutu					
	1. Hatırlama	2. Anlama	3. Uygulama	4. Çözümleme	5. Değerlendirme	6. Yaratma
A. Olgusal Bilgi						
B. Kavramsal Bilgi						
C. İşlemsel Bilgi						
D. Üstbilişsel Bilgi						

¹⁰⁰ Yurdabakan, 332.

¹⁰¹ Mary Forehand, “Bloom’s Taxonomy”, *Emerging Perspectives on Learning, Teaching and Technology*, 1(10), 2011, s. 3.

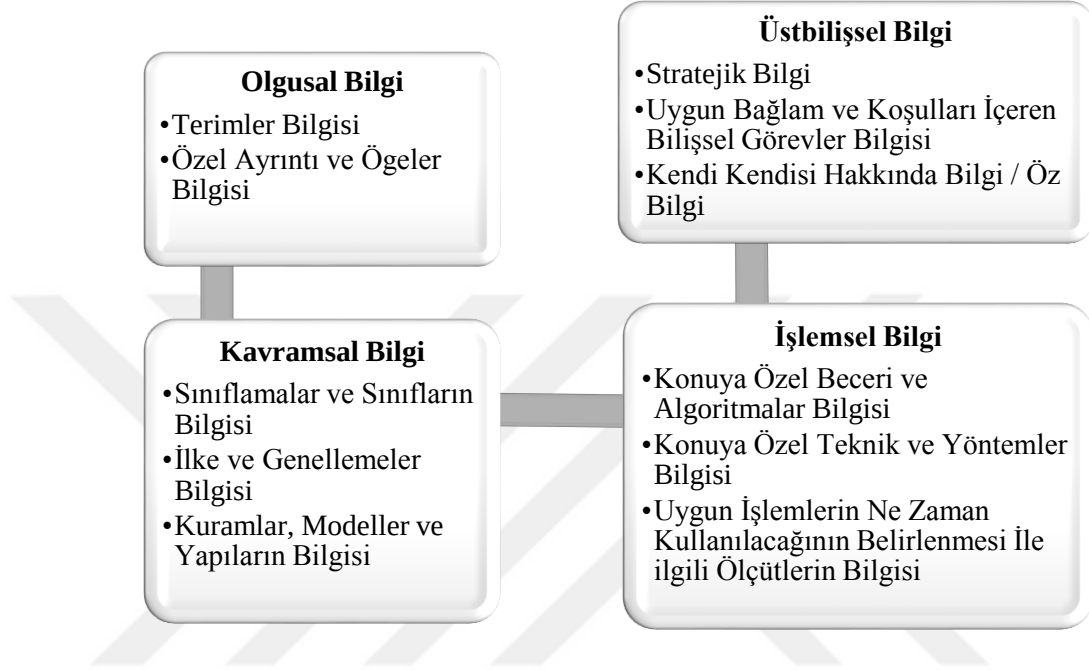
¹⁰² Bümen, Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi, 4-5.

¹⁰³ Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 123.

¹⁰⁴ Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R., & Airasian, P. W., & Cruikshank, K. A., & Mayer, E. R., & Pintrich, P. R., & Ratsh, J., & Wittrock, M. C., *A Taxonomy For Learning, Teaching and Assensing: A Revision of Bloom’s Taxonomy of Education Objectives*, 2001, s. 2.; Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 124; Bümen, Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi, 5.

1. 4. 1. Bilgi Boyutu

Yenilenmiş Taksonominin bilgi boyutu olgusal, kavramsal, bilişsel ve üst bilişsel olmak üzere dörde ayrılırken bu dört basamakta Şekil 3’de olduğu gibi çeşitli alt basamaklara ayrılmaktadır.¹⁰⁵

Şekil 1. 3. YBT'nin Bilgi Boyutu Temel ve Alt Basamakları

1. 4. 1. 1. Olgusal Bilgi

Öğrencilerin, herhangi bir alanda yer alan bir disiplini veya bir konuyu tanıyabilmeleri ve bu konu veya disiplin içerisinde yer alan problemleri çözebilmeleri için sahip olmaları gereken bazı temel öğeleri kapsayan bilgi türüdür. Olgusal bilgi de kendi arasında terimler, özel ayrıntı ve öğeler bilgisi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.¹⁰⁶

Terimler Bilgisi

Terimler bilgisi çeşitli sözcük, sembol veya işaret gibi sözel ve sözel olmayan çeşitli isim ve sembollerin bilgisini içermektedir. Dolayısıyla her disiplinde sahip olduğu konular bakımından kendine özgü birtakım sözel ve sözel olmayan isim ve semboller içerir. Öğrenenlerin herhangi bir disipline ait olayları kavrayabilmeleri ve

¹⁰⁵ Anderson vd. (2010), 59.

¹⁰⁶ Anderson vd. (2010), 58-59., Yurdabakan, 331.

olaylar hakkında fikir yürütebilmeleri için bu çeşitli isim ve sembolleri öğrenmeleri gerekmektedir. Bu bilgi türüne alfabe bilgisi¹⁰⁷ ve Kur'an-ı Kerim'in doğru bir şekilde okunabilmesi için öğrencilere verilen harf bilgisi örnek olarak verilebilir.

Özel Ayrıntı ve Öğeler Bilgisi

Bir disiplin alanında önemli olduğu düşünülen olay, insan, tarih ve yer gibi noktalarda kullanılan bilgi türüdür. Meydana gelmiş olan bir olayın tarihi ve önemi gibi bilgiler içerir. Alışverişte güvenilir bilgi kaynaklarının neler olduğunu bilmek¹⁰⁸ ve Kur'an-ı Kerim'de kıssası anlatılan Hz. Yusuf'un başından geçen önemli olayları bilmek örnek olarak verilebilir.

1. 4. 1. 2. Kavramsal Bilgi

Kavramsal bilgi daha çok sınıflama, grup, ilke, genelleme ve kuramlara yönelik bilgileri kapsar. Bir bütünü oluşturan parçalar arasında ilişki kurabilme şeklinde de ifade edilebilir. Sınıflamalar ve sınıfların bilgisi, ilkeler ve genellemelerin bilgisi, kuram, model ve yapıların bilgisi olmak üzere üç alt basamağa ayrılmaktadır.¹⁰⁹

Sınıflamalar ve Sınıfların Bilgisi

Farklı konu alanlarına yönelik kullanılan kategori, sınıflama ve düzene yönelik bilgileri kapsar. Bu kapsama dâhil olan bilgiler genel ve soyuttur. Farklı jeolojik dönemleri, farklı edebi türleri bilmek¹¹⁰ ve Kur'an dersinde çeşitli tecvit kuralları hakkında bilgi sahibi olmak örnek olarak verilebilir.

İlke ve Genellemeler Bilgisi

Sınıflama ve kategorilerden meydana gelen olay ve olguların incelenmesinde veya çeşitli problemlerin cevaplandırılmasında kullanılan bilgi türüdür. Öğrenciler daha önce herhangi bir disipline ait olay veya olgular hakkında bilgi sahibi olmadıkları için

¹⁰⁷ Anderson vd. (2010), 60.

¹⁰⁸ Anderson vd. (2010), 61-62.

¹⁰⁹ Anderson vd. (2010), 59, 62.; Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 125; Bümen, Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi, 5.

¹¹⁰ Anderson vd. (2010), 63-65.

bu olay ve olguları anlamlandırma aşamasında zorlanabilirler. Fakat öğrenciler ilke ve genellemeler bilgisine sahip olabilirlerse konuları, olay ve olguları birbirleriyle ilişkilendirebilme yeteneğini elde edebilirler. Fizikteki temel yasaların birbirleriyle olan ilgisi ile aritmetik işlem ilkelerini bilmek¹¹¹ ve Kur'an-ı doğru ve güzel okuyabilme noktasında tecvit kurallarının önemli olduğunun farkında olmak bu bilgi türüne ait örnekler arasında sayılabilir.

Kuramlar, Modeller ve Yapıların Bilgisi

Bu bilgi türü ilke ve genellemeler bilgisi ile sınıflamalar ve sınıfların bilgisine göre oldukça soyut ve kapsamlıdır. Çeşitli disiplinlerin birolguyu açıklamak, anlamak ve tanımlamak için kullandıkları model ve kuram bilgisini içerir. Kimyasal kuramların temelini oluşturan kimyasal ilkeler arasındaki ilişkileri, evrim kuramını, plaka (kayaç) tektoniğini¹¹² ve Kur'an-ı Kerim'in temel konularını bilmek gibi örnekler bu bilgi türünü anlayabilmede yardımcı olabilir.

1. 4. 1. 3. İşlemsel Bilgi

İşlemsel bilgi herhangi bir şeyin “nasıl” yapılacağı ile ilgili bilgileri kapsar. Takip edilmesi gereken sıra ve basamaklar şeklinde yapılandırılmıştır. Bu bilgi türü genellikle işlemsel süreçler, yöntem ve teknik bilgiler için tercih edilmektedir. Alana özel beceri ve algoritmaların bilgisi, alana özel teknik ve yöntemlerin bilgisi ve uygun yöntemlerin hangi durumlarda kullanılacağına ilişkin ölçütlerin bilgisi işlemsel bilginin alt basamaklarıdır.¹¹³

Konuya Özel Beceri ve Algoritmalar Bilgisi

İşlemsel bilgide takip edilecek adımlar arasında bir sıra vardır. Bu adımlardaki sıralar değişebileceği gibi sabit de kalabilir. Ancak bu alt basamakta yani konuya özel beceri ve algoritmalar bilgisinde sıra genellikle sabittir ve değişmez. Denklem çözümünde kullanılacak algoritma bilgisi, çeşitli renkleri kullanarak boyama yapma

¹¹¹ Anderson vd. (2010), 65-66.

¹¹² Anderson vd. (2010), 67.; Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 126.

¹¹³ Anderson vd. (2010), 67-68; Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 126.; Yurdabakan, 331.

bilgisi¹¹⁴ ve Kur'an-ı doğru ve güzel okuyabilmek için harf ve tecvit bilgisine sahip olma gibi örnekler verilebilir.

Konuya Özel Teknik ve Yöntemler Bilgisi

Konuya özel beceri ve algoritmalar bilgisinin aksine bazı adımlar sabit bir sonuca götürmeyebilir. Yani bu bilgi türünde adımların sırası değişebilir. Sosyal bilimlere yönelik araştırma yöntemlerindeki çeşitlilik¹¹⁵ ve Kur'an öğretiminde kullanılan çeşitli yöntem ve teknikler konuya özel teknik ve yöntemlerin bilgisi türüne yönelik örnekler arasında sayılabilir.

Uygun İşlemlerin Ne Zaman Kullanılacağına Belirlenmesi İle İlgili Ölçütlerin Bilgisi

Öğrencilerin herhangi bir konu hakkında sahip oldukları bilgilerin yanı sıra sahip olunan bu bilgileri ne zaman kullanacaklarını da bilmeleri gerekir. Dolayısıyla bu bilgi türü uygun işlemleri ne zaman kullanacağına dair ölçütlerin bilgisi şeklinde ifade edilmektedir. Cebirsel denklemlerin çözümünde hangi yöntemin kullanılacağına belirlenmesine yönelik ölçütleri bilmek¹¹⁶ ve Kur'an okurken hangi tecvit kuralının uygulanacağına dair bilgiye sahip olmak örnek olarak verilebilir.

1. 4. 1. 4. Üstbilişsel Bilgiler

Üstbilişsel bilgiler biliş ve kişinin kendi bilişleri hakkındaki farkındalığı ile ilgili bilgilerdir. Genel strateji bilgisi olarak da ifade edilen üstbiliş, öğrencilerin sahip oldukları stratejileri nerede ve nasıl etkili kullanacaklarına dair kendi düşüncelerinin farkında olmalarıdır. Güçlü ve zayıf yönlerini bilen öğrenciler kendi bilişlerini ayarlayarak farklı düşüncelerle karşılaştıkları zaman bu farklılıklara daha kolay uyum sağlayabilirler.¹¹⁷ YBT'yi BT'den farklı kılan en önemli özelliği üstbilişsel bilgi boyutuna sahip olmasıdır. Çünkü BT hazırlandığı dönemlerde üstbiliş ifadesi tanınan bir özelliğe sahip değildi. Ancak yapılandırmacılık ile birlikte üstbiliş ifadesi üzerinde

¹¹⁴ Anderson vd. (2010), 68.

¹¹⁵ Anderson vd. (2010), 69.

¹¹⁶ Anderson vd. (2010), 70.

¹¹⁷ Anderson vd. (2010), 70-71.; Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 128.

önemle durulan bir olgu haline gelmiştir.¹¹⁸ Üstbilişsel bilginin alt basamakları şunlardır; stratejik bilgi, uygun bağlam ve koşullarla ilgili olanlar da dâhil olmak üzere, bilişsel görevlerle ilgili bilgi ve kendi kendisi hakkında bilgi.¹¹⁹

Stratejik Bilgi

Fikir yürütebilmeye, öğrenmeye ve problem çözebilmeye yönelik bilgilerdir. Stratejilerin ne zaman etkili olacağına birey kendi bilgilerine göre karar verir.¹²⁰ Örnek olarak; öğrencinin Kur'an-ı Kerim'i sürekli ve düzenli bir şekilde okuması sonucunda okuma becerisinin gelişebileceğini bilmesi verilebilir.

Uygun Bağlam ve Koşulları İçeren Bilişsel Görevler Bilgisi

Bazı bilişsel etkinlikler kimisinden daha zor olabileceği için bütün stratejiler her durumda geçerliliğini koruyamayabilir. Dolayısıyla bu bilgi türü hangi durumun hangi stratejiyi gerektirdiğini bilmeye dayanır.¹²¹ Örnek olarak; Kur'an'dan bir sure ezberleyen öğrencinin kalıcılığı sağlayabilme noktasında tekrarın önemli olduğunu bilmesi verilebilir.

Kendi Kendisi Hakkında Bilgi / Öz Bilgi

Kişinin kendi öğrenmesine yönelik veya bilişle ilgili güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olma bilgisini içerir.¹²² Kur'an-ı Kerim'i Arapça okumak isteyen bir öğrencinin Arapça okumayı bilmemesinin farkında olması bu bilgi türüne örnek olarak verilebilir.

Tablo 3'de Kur'an-ı Kerim dersine yönelik YBT'nin bilgi boyutu basamakları dikkate alınarak, mevcut kazanımlar ışığında örnek kazanım ifadeleri hazırlanmaya çalışılmıştır.

¹¹⁸ Yurdabakan, 331.

¹¹⁹ Anderson vd. (2010), 72-73.

¹²⁰ Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 128.

¹²¹ Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 128-129.

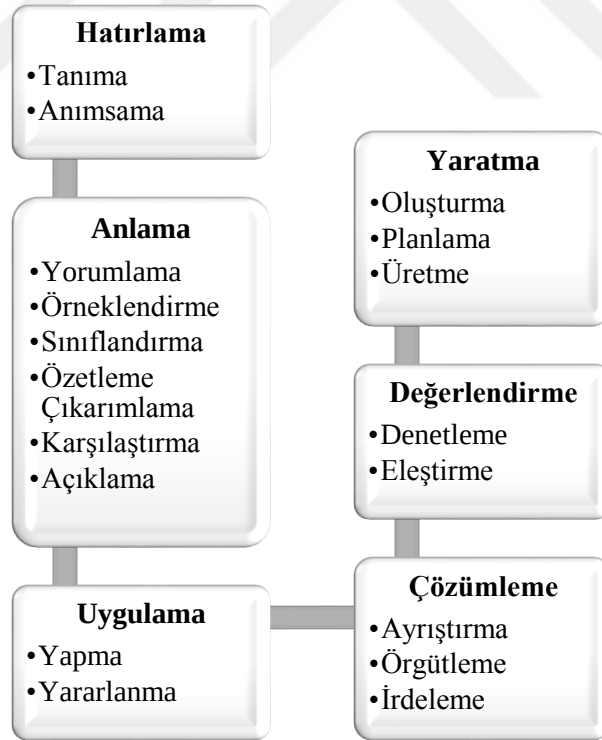
¹²² Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 129.

Tablo 1. 3. Bilgi Boyutuna Yönelik Kur'an-ı Kerim Dersi Örnek Kazanımlar

Örnek Kazanım	Bilgi Boyutu
• Ezberlenen surelerin anlamlarını bilir.	Olgusal Bilgi
• Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okuyabilme ile tecvit kuralları arasında ilişki kurar.	Kavramsal Bilgi
• Kur'an-ı Kerim'i okurken; İhfa, İzhar ve İklab'a dikkat ederek okur.	İşlemsel Bilgi
• Kur'an-ı Kerim'i ezberlemenin ilke ve yöntemlerinden kendine uygun yöntem ve tekniğin ne olduğunu bilir.	Üstbilişsel Bilgi

1. 4. 2. Bilişsel Süreç Boyutu

Bilişsel süreç boyutu hatırlama, anlama, uygulama, çözümleme, değerlendirme ve yaratma basamaklarından oluşurken bu altı basamakta Şekil 4'de olduğu gibi alt basamaklara ayrılmaktadır.¹²³

Şekil 1. 4. YBT'nin Bilişsel Süreç Boyutu Temel ve Alt Basamakları

¹²³ Anderson vd. (2010), 86-87.

1. 4. 2. 1. Hatırlama

Bilginin uzun süreli bellekten geri getirilmesidir. Hatırlama anlamlı öğrenme konusunda oldukça önemli bir yere sahiptir. Ayrıca karışık durumlarda bilginin hatırlanması ve problem çözme konusunda da oldukça etkilidir. Hatırlama basamağı tanıma ve anımsama olmak üzere iki alt basamaktan meydana gelmektedir.¹²⁴ Hatırlama basamağına “tanımlama, hatırlama, listeleme, çizelgeleme” becerileri örnek olarak verilebilir.¹²⁵

Tanıma

Tanıma basamağı sunulan yeni bir bilgi ile eski bilginin karşılaştırılması için uzun süreli bellekte var olan bilgiye ulaşabilmeyi kapsar. Dolayısıyla öğrenci yeni bir bilgi ile karşılaştığında daha önce var olan bilgi ile uyumlu olup olmadığına dikkat edecektir. Bu kavram yerine belirleme ifadesi de kullanılabilir.¹²⁶ Kur'an-ı Kerim dersinde ihfâ harflerinin tanınması ve sayılarının bilinmesi hedef olarak belirlenerek, daha sonra yapılan çoktan seçmeli bir değerlendirme çalışmasında “İhfâ harfleri kaç tanedir?” şeklinde bir soru sorularak öğrencinin doğru cevabı seçmesi yani tanınması örnek olarak verilebilir.

Anımsama

Bir bilginin uzun süreli bellekten geri getirilmesini ifade etmektedir. Bu bilgi genellikle soru ile aktif belleğe gelir. Öğrenci uzun süreli bellekte belirli bir süre bilgiyi arar ve bu bilgiyi işleme tabi tutmak için işleyen yani aktif belleğe getirir. Bilgiye erişimde anımsama ile aynı anlama gelmektedir.¹²⁷ Örnek olarak; Kur'an-ı Kerim dersinde ihfâ harflerinin tanınması ve sayılarının bilinmesi hedef olarak belirlenerek, daha sonra yapılan açık uçlu bir değerlendirme çalışmasında “İhfâ harfleri nelerdir?” şeklinde bir soru sorularak öğrencinin doğru cevabı uzun süreli bellekten aktif belleğe getirebilmesi verilebilir.

¹²⁴ Anderson vd. (2010), 85., Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 131.

¹²⁵ Arı, 263.

¹²⁶ Anderson vd. (2010), 89.

¹²⁷ Anderson vd. (2010), 90.

1. 4. 2. 2. Anlama

Eğitimde sözlü ya da yazılı olarak sunulan çeşitli bilgilerden anlam çıkarmayı, yorumlamayı ifade eder. Eğer öğrenciler yeni bilgiler ile eski bilgiler arasında ilişki kurabiliyorsa anlama düzeyine ulaşmış olmaktadırlar. Bu basamak yorumlama, örneklendirme, sınıflama, özetleme, sonuç çıkarma, karşılaştırma ve açıklamadan oluşur.¹²⁸ Anlama basamağına “özetleme, tanımlama, açıklama, örnekleme” becerileri örnek verilebilir.¹²⁹

Yorumlama

Öğrenci sahip olduğu bilgiyi eğer farklı ifadelerle dönüştürebiliyorsa yorumlama basamağına geçmiş olur. Çevirme, temsil etme gibi ifadeler bu kavram ile aynı anlama gelmektedir. Sayılarla ifade edilen bir bilgiyi sözlü olarak ifade edebilme, resimleri kelimelere, müzik notalarını seslere dönüştürebilme¹³⁰ ve öğrencinin daha önce öğrenmiş olduğu ahiret hayatının aşamalarını farklı dokümanlarla sunabilmesi yorumlamaya örnek olarak verilebilir.

Örneklendirme

Örneklendirme, öğrenci herhangi bir konuya yönelik farklı bir örnek verebildiği zaman oluşur. Diğer bir ifade ile öğrenci bu basamakta kavramı ya da ilkeyi özgün bir örnek ile gösterebilmektedir. Örnekleme yerine gösterimleme veya somutlama da kullanılabilir. Boya ile yapılabilen çeşitli sanatsal etkinliklere örnek verebilme¹³¹ ve Kur'an-ı Kerim dersinde öğrencilerin anlamını öğrendikleri bir sureden farklı bir ilke çıkarabilmeleri örneklendirme basamağına ait örnekler olabilir.

Sınıflandırma

Sınıflama, öğrencinin herhangi bir şeyin (durum, örnek, kavram, ilke) belirli bir gruba girip giremeyeceğine karar vererek kategorilere ayırabilmesi şeklinde ifade

¹²⁸ Anderson vd. (2010), 85-90; Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 132; Forehand, 3.

¹²⁹ Arı, 263.

¹³⁰ Anderson vd. (2010), 91.

¹³¹ Anderson vd. (2010), 93.

edilebilir. Gruplara ayırma veya ilgili olduğu grupla eşleştirme de bu kavram yerine tercih edilebilir.¹³² Örneğin; Kur'an-ı Kerim dersinde öğrencilerin harfleri ihfa ve izhar harfleri olarak kategorilere ayırabilmesi bu bilgi türüne örnek olarak verilebilir.

Özetleme

Özetleme, öğrencinin kendisine verilen bilgilerden yola çıkarak bu bilgiler arasından önemli noktaları, ilgili konunun özünü kapsayabilecek şekilde anlatabilmesidir. Bu basamak için ifade etme ve genelleme kavramları alternatif olarak kullanılabilir.¹³³ Kur'an-ı Kerim dersinde Hz. Davut'un hayatının anlatıldığı bir videodan öğrencinin önemli noktaları konuyu kapsayacak şekilde özetlemeye çalışması örnek olarak verilebilir.

Çıkarımlama

Bu basamak verilen bilgiler ışığında genellemelere ulaşabilmeyi ifade etmektedir. Çıkarsama, ulama, öteleme ve önceden kestirme de çıkarımlama ile aynı anlama gelmektedir. Yabancı dil öğrenirken örneklerden yola çıkarak dilbilgisi ile ilgili çeşitli kurallar belirleyebilme¹³⁴ ve Kur'an-ı Kerim dersinde işlenen kıssalardan yola çıkarak çeşitli ilkeler belirleyebilme bu bilgi türünü örnekleyebilir.

Karşılaştırma

Karşılaştırma bilinen bir olay ile daha az bilinen bir olay arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları bulabilmektir. Benzerlik, fark arama, eşleştirme ve örtme gibi ifadeler ile aynı anlama gelmektedir. Karşılaştırmaya tarihsel olaylar ile çağdaş durumlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları bulabilme¹³⁵, Kur'an-ı Kerim'i tecvit kurallarına dikkat ederek okuma ile dikkat etmeden okuma arasında ne gibi farklılıkların olacağını bulabilme örnek olarak verilebilir.

¹³² Anderson vd. (2010), 94.

¹³³ Anderson vd. (2010), 95.

¹³⁴ Anderson vd. (2010), 96.

¹³⁵ Anderson vd. (2010), 97-98.

Açıklama

Eğer bir öğrenci bir sistemde var olan neden ve sonuç ilişkilerini fark edip, bunları yeri ve zamanı geldiğinde kullanabilirse açıklama basamağına geçmiş olur. Modeller oluşturma açıklama ile aynı anlama gelmektedir. Örnek olarak, 18. yy.’ da Fransa’da meydana gelen olayların nedenlerini¹³⁶ ve Kur’an-ı Kerim’i doğru ve güzel okumanın niçin önemli olduğunu açıklayabilme verilebilir.

1. 4. 2. 3. Uygulama

Verilen herhangi bir olayla ilgili alıştırma yapabilme ve problem çözebilmeyi ifade eder. Ayrıca bir işlemi uygulayabilme ve ondan yararlanabilme yeteneğini de kapsar. Yapma ve yararlanma olmak üzere iki alt basamağına ayrılmaktadır.¹³⁷ Uygulama basamağına “oluşturma, kullanma, hesaplama, yapma” becerileri örnek verilebilir.¹³⁸

Yapma

Daha önce bilinen bir görevle karşılaşıldığı zaman her zamanki yöntemleri kullanmayı ifade eder. İlgili basamak için icra etme ifadesi de kullanılabilir. Çok basamaklı bir tamsayıyı bir başka çok basamaklı tamsayıya bölme¹³⁹ ve öğrencinin Kur’an-ı Kerim dersinde daha önce öğrenmiş olduğu idgam-ı bila gunne tecvit kuralını gereken durumlarda kullanabilmesi örnek olarak verilebilir.

Yararlanma

Öğrenciler her zaman tanıyıp bildikleri problem veya durumlarla karşılaşmazlar. Tanımadıkları bir durum veya problemi nasıl çözeceklerine dair bildiği yöntemlerin hangisinin problem çözümü için en uygunu olduğuna da hemen karar veremez. Dolayısıyla öğrencilerin problemin türünü ve bu problemi çözebilecek en iyi yöntemi anlamaya çalışması gerekmektedir. Öğrenci var olan yöntemlerden hangisini kullanacağına karar verirse bu basamağına ait bilgi türüne sahiptir denilebilir. Bu basamak

¹³⁶ Anderson vd. (2010), 98-99.

¹³⁷ Anderson vd. (2010), 100.

¹³⁸ Arı, 263.

¹³⁹ Anderson vd. (2010), 101.

kullanma kavramı ile de ifade edilebilir. Uygun olduğuna karar verildiği zaman Newton'un ikinci yasasından faydalanma¹⁴⁰ ve Kur'an-ı Kerim okurken hangi tecvit kuralına uyulması gerektiğine dair sahip olunan bilgi bu basamağı örnekleyebilir.

1. 4. 2. 4. Çözümleme

Herhangi bir materyali ya da bir bütünü parçalara ayırarak, ayrılan parçaların bütünü ile nasıl bir ilişki içinde olduğuna bakabilmeyi ifade eder. Çözümlemenin alt basamakları ayırıştırma, örgütleme ve irdelemedir.¹⁴¹ Çözümleme basamağına “düzenleme, farkı görme, karşılaştırma, ayırt etme” becerileri örnek verilebilir.¹⁴²

Ayrıştırma

Bir materyalin birbiriyle olan uyumlu, uyumsuz, ilişkili ve ilişkisiz parçalarını ayırabilmeyi ifade eder. Ayırt etme, seçme gibi ifadeler ayırıştırma yerine tercih edilebilecek kavramlardır. Örnek olarak öğrencinin bir matematik problemindeki birbiriyle ilişkili ve ilişkisiz sayıları¹⁴³ ve Kur'an dersinde bir örnek olaydan yola çıkarak ahiret hayatının aşamalarını belirleyebilmesi ayırıştırmaya örnek olarak verilebilir.

Örgütleme

Bir materyalde yer alan öğelerin ne derece işe yarar olduğunun belirlenmesidir. Bir konunun bütünlüğünü fark edebilme, ana çizgileri belirleyebilmedir. Öğrencilerin tarihsel bir açıklamada yer alan bilgileri, işe yarayan yaramayan¹⁴⁴ ve Kur'an'ın temel konularını anlatan bir yazıda öğrencilerin bu anlatılanlar arasından konuya uygun olan ve olmayan şeklinde bilgileri ayırabilmesi örnek verilebilir.

İrdeleme

İrdeleme öğrencinin kendisine verilen bir bilgide yer alan bakış açısını, değerleri

¹⁴⁰ Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 134.

¹⁴¹ Anderson vd. (2010), 103.

¹⁴² Arı, 263.

¹⁴³ Anderson vd. (2010), 104-106.

¹⁴⁴ Anderson vd. (2010), 106.

ve yanlışlıkları ifade eder. Atfetme veya yükleme şeklinde de ifade edilebilmesi mümkündür. Bir makaleden yararlanarak yazarın politik bakış açısını belirleyebilme¹⁴⁵ ve Hz. Yusuf kıssasından hareketle sabrın birey için önemi konusunda çıkarımlarda bulunabilme irdeleme basamağına örnek olarak verilebilir.

1. 4. 2. 5. Değerlendirme

Öğrencinin bir konu hakkında birtakım ölçütlerle yargıda bulunabilmesidir. Denetleme ve eleştirme alt basamaklarıdır.¹⁴⁶ “Savunma, yargılama, sonuca varma” becerileri örnek verilebilir.¹⁴⁷

Denetleme

Bir süreç veya ürünün uyumsuzluğunu, tutarlılığını ya da etkililiğini görebilmeyi ifade eder. Yapılan bir planın nasıl işlediğini görebilme konusunda etkilidir. İzleme ve test etme süreci de denilebilir. Bu basamak için bir bilim insanının elde ettiği sonuçları, daha önce elde edilmiş olan verilerle karşılaştırarak uygunluğunu belirleyebilmesi¹⁴⁸ ve Kur'an dersinde öğrencinin sure ezberi yapabilmek için çeşitli yöntemler kullanarak bu yöntemlerin verimliliğini denemesi de örnek olarak verilebilir.

Eleştirme

Bu basamaktaki bir öğrenci bir konunun olumlu ve olumsuz kısımlarını bularak onlarla ilgili yargıda bulunur. Dolayısıyla basamağa yargılama basamağı da denilebilir. Öğrencinin verilen bir probleme hangi yöntemin uygun olduğuna karar verebilmesi¹⁴⁹ ve Kur'an dersinde öğrencinin sure ezberi yapabilmek için çeşitli yöntemler kullanarak, bu yöntemlerin verimliliğini test ederek birini tercih etmesi örnek olarak verilebilir.

1. 4. 2. 6. Yaratma

Çeşitli öğeleri bir araya getirerek işlevsel bir ürün ortaya koyabilmektir. Yazma,

¹⁴⁵ Anderson vd. (2010), 107.

¹⁴⁶ Anderson vd. (2010), 108.

¹⁴⁷ Arı, 263.

¹⁴⁸ Anderson vd. (2010), 109.

¹⁴⁹ Anderson vd. (2010), 110.

çizme ve heykel yapma gibi sentezleme becerilerini yaratıcı şekilde kullanabilmeyi ifade eder. Oluşturma, planlama ve üretme alt basamaklarından oluşur.¹⁵⁰ Yaratma basamağına “planlama, geliştirme, yaratma, üretme” becerileri örnek verilebilir.¹⁵¹

Oluşturma

Var olan ölçütler yoluyla yeni birtakım denenceler oluşturmaktır. Hipotez önerme şeklinde de ifade edilmesi mümkündür. Gözlenen bir olay veya durum için hipotez üretebilme¹⁵² ile öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'de anlatılan kıssalardan yola çıkarak insanların yeni bir dini reddederek geleneklerine bağlı kalma nedenlerine yönelik fikirler üretebilmesi örnek olarak verilebilir.

Planlama

Bazı problemleri çözebilmek için bir yol haritası oluşturmaktır. Tasarlama ile aynı anlama gelmektedir. Bu aşamada öğrenci bir problemi çözüme kavuşturmak için alt basamakların hangilerinin olması gerektiğine karar verir.¹⁵³ Örnek olarak, Kur'an-ı Kerim'den sure ezberlemek isteyen bir öğrencinin nasıl ezberlemesi gerektiğine dair plan hazırlaması verilebilir.

Üretme

Özgün ve benzersiz bir ürün icat edebilmeyi kapsar. Üretme bir şeyi yapmaktır. Canlı türleri için doğal yaşam ortamları oluşturabilme¹⁵⁴ ve öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'i öğrenmenin veya anlamının niçin önemli olduğuna dair farkındalık oluşturabilmek amacıyla bir proje tasarlamaları örnek olarak verilebilir.

Tablo 4'de Kur'an-ı Kerim dersine yönelik YBT'nin bilişsel süreç boyutu basamakları dikkate alınarak, mevcut kazanımlar ışığında örnek kazanım ifadeleri hazırlanmaya çalışılmıştır.

¹⁵⁰ Anderson vd. (2010), 111.

¹⁵¹ Arı, 263.

¹⁵² Anderson vd. (2010), 114.; Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 136.

¹⁵³ Anderson vd. (2010), 114.

¹⁵⁴ Anderson vd. (2010), 115.

Tablo 1. 4. Bilişsel Süreç Boyutuna Yönelik Kur'an-ı Kerim Dersi Örnek Kazanımlar

Örnek Kazanım	Bilişsel Süreç Boyutu
• Kur'an-ı Kerim'i okurken; İhfâ, İzhar ve İklab harflerini tanır.	Hatırlama
• Kur'an-ı Kerim'i ezberlemenin ve anlayarak okumanın birey için önemini açıklar.	Anlama
• Kur'an-ı Kerim'i tecvit kurallarına uyarak doğru ve güzel okur.	Uygulama
• Hz. Davut, Hz. Süleyman kıssalarından mesaj ve ilkeler çıkarır.	Çözümleme
• Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okumanın niçin önemli olduğunu değerlendirir.	Değerlendirme
• Kur'an-ı Kerim'i ezberleme konusunda ilke ve yöntemlere yönelik fikirler üretir.	Yaratma

1. 5. SEÇMELİ DİN DERSLERİ İÇERİĞİNDE KUR'AN ÖĞRETİMİ

Din dersleri, tarihi süreç içinde birçok aşamadan geçerek günümüzdeki şeklini alabilmiştir. Kimi zaman bu dersler programlarda hiç yer almamış kimi zaman seçmeli okutulmuş kimi zaman ise zorunlu hale gelmiştir.¹⁵⁵

Cumhuriyet tarihi boyunca laiklik ilkesinin tartışılması beraberinde din eğitimi tartışmalarını da getirmiştir. Cumhuriyet tarihi öncesinde “eğitim ve din eğitimi” tartışma konusu olmaktan uzaktı gibi bir cümle kurmak yanlış olacaktır. Çünkü Osmanlı Devletinin son dönemlerinde eğitim ve özelde din eğitimi tartışmalardaki canlılığını korumuştur. 19. ve 20. asırlara bakıldığında Osmanlının eğitim sisteminin bütünlükten ziyade bir karmaşaya daha yakın olduğu söylenebilir. Nitekim Şer'îye ve Evkaf Vekâletine bağlı medreselerin, eğitim bakanlığına bağlı batı tarzı okullar ile yabancı ve azınlık okullarının bu dönemlerde var olduğu bilinmekteydi. Dolayısıyla bu çeşitli ve değişken yapı, eğitimin bir bütünlüğe sahip olmasını zorlaştırmaktaydı. Bu noktada 3

¹⁵⁵ Recep Kaymakcan, “Türkiye’de Din Eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler”, *EKEV Akademisi Dergisi*, 10 (27), 2006, s. 22.

Mart 1924'te çıkarılan Tevhit-i Tedrisat Kanunu ile eğitimde birliğin sağlanması adına önemli bir adım atılmıştır. Bu kanun ile Osmanlı da eğitim alanında yaşanan çoklu yapıya son verilmiştir. Meseleye din eğitimi açısından bakacak olursak kanun örgün ve yaygın din eğitimi ile ilgili çeşitli maddeler içermesine rağmen uygulamada karşılığını bulamamış, 1950 yılına kadar “din ve din dersleri” konusu kulak ardı edilmiştir.¹⁵⁶

Bu noktada 1924 yılında hazırlanan “İlk Mektepler Müfredat Programı” Cumhuriyet döneminin ilk müfredat programı olarak göze çarpmaktadır. İlk Mektepler Müfredat Programına bakıldığı zaman haftalık ders saatlerinde 2. sınıftan 5. sınıfa kadar haftada iki saat okutulan “Kur'an-ı Kerim ve Din Dersi” ile 1. sınıftan 5. sınıfa kadar okutulan “Musâhabât-ı Ahlâkiye ve Malumat-ı Vatanîyye” dersine rastlanabilmektedir.¹⁵⁷ 1926 yılındaki “İlk Mektep Müfredat Programında” dikkat çekici nokta ise; daha önce “Kur'an-ı Kerim ve Malumat-ı Diniyye” adı ile bilinen dersin adı “Malumat-ı Diniyye” olarak değiştirilmiş ve Kur'an-ı Kerim dersi programdan çıkarılmıştır. Bu değişiklik Kur'an dersinin artık programlarda yer almayacağını göstermektedir. Nitekim programa bakıldığı zaman daha önce 2., 3., 4., ve 5. sınıflarda Kur'an öğretimi yer alıyorken, yeni programda Kur'an dersine rastlanılmamaktadır. Ayrıca iki saat olarak okutulan Malumat-ı Diniyye dersi bu programda bir saate düşürülmüştür.¹⁵⁸ 1930 yılında ise; ilkokul programlarından din dersleri çıkarılarak veli isteğine bırakılmıştır.¹⁵⁹ 1924 yılında hazırlanan bir diğer program da “Orta Mektep Müfredat Programı”dır. Bu programa göre ortaokul 1. ve 2. sınıflarda birer saatlik din dersleri yer almıştır. Ancak programlarda değişikliklerin ve yenilenmelerin olduğu 1927 yılında ortaokullardan din dersleri tamamen kaldırılmıştır. Liseler için hazırlanan 1924 Müfredat Programında ise herhangi bir din dersinin adından söz edilmemiştir.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Mustafa Köylü, “Türkiye’de Din Eğitimi”, Mustafa K. ,& Seyfullah B. (Ed.), *Din Eğitimi*, Manas Üniversitesi Yayınları, 2018, 117; Mahmut Zengin “Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikalarının Din Dersi Öğretim Programlarına Etkileri” *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19 (36), 2017, s. 118- 119.

¹⁵⁷ Tuğrul Yürük, *Cumhuriyet Dönemi Din Öğretimi Program Anlayışları*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011, s. 67.; Bahçekapılı, Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din dersleri İmkanlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, 37.

¹⁵⁸ Yürük, Cumhuriyet Dönemi Din Öğretimi Program Anlayışları, 80- 82.

¹⁵⁹ Tuğrul Yürük, “Cumhuriyet Döneminde Din Derslerinin Statüsü İle İlgili Tartışma ve Öneriler”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52 (1), 2011, s. 248.

¹⁶⁰ Bahçekapılı, Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din dersleri İmkanlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, 40-41.

1949 yılında ise; din dersleri adına önemli gelişmelerin yaşandığı söylenebilir. Nitekim bu tarihte ilkokulların 4. ve 5. sınıflarında iki saat olmak üzere din derslerine tekrar yer verilmiştir. 1950 yılında yapılan bir değişiklik ile derslerin isteğe bağlı olarak seçilmesine son verilerek daha önce program dışında yer alan din dersi program içine dâhil edilmiştir. 1956 yılında ise ortaokulların 1. ve 2. sınıflarına isteğe bağlı olarak haftada bir saat din dersi konmuştur. 1967 yılında ise lise 1. ve 2. sınıflara birer saat program dışı isteğe bağlı din dersi eklenmiştir. 1974’e gelindiğinde ise; ilkokul 3., 4., 5., ortaokul ve lise 1., 2., ve 3. sınıflara birer saat din dersi eklenmiştir. 1975 yılında ilkokul ve lise 3. sınıftan din dersleri kaldırılmıştır. 1976 yılında lise 3. sınıfa din dersi bir saat olmak üzere yeniden eklenmiştir.¹⁶¹

1. 5. 1. Din, Ahlak ve Değerler Alanı Bağlamında Kur’an Öğretimi

Türkiye’de 12 Eylül 1980 tarihi din eğitime yönelik çeşitli adımların atıldığı bir tarihtir. Bu tarihten sonra hazırlanarak yürürlüğe giren 1982 Anayasasının 24. maddesi ile isteğe bağlı olarak okutulan seçmeli din dersi, zorunlu olarak okutulan ahlak bilgisi dersi ile birleşerek zorunlu hale gelmiş ve yeni dersin adı DKAB olmuştur.¹⁶² 1982 yılında ilkokul 4. sınıftan, lise 3. sınıfa kadar ilkokul ve ortaokul için iki saat, lise için haftada birer saat zorunlu DKAB dersi programda yerini almıştır.¹⁶³ 1982 Anayasasının 24. maddesi DKAB dersini ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu hale getirirken, bu kapsam dışında kalan “din eğitimi ve öğretimini” isteğe bağlı hale getirmiştir.¹⁶⁴ Bu da bizlere isteğe bağlı din eğitiminin Anayasa ile güvence altına alındığını gösterir niteliktedir.¹⁶⁵

Anayasasının 24. maddesinde herhangi bir kısıtlama olmayıp, kişilere özgürlük tanınmasına rağmen, alınan bazı kararlar din eğitiminde sınırlamalara neden olmuş ve bu sınırlamalar 2002 sonrasında ortadan kaldırılabilmiştir. Bu aşamadan sonra birey ve toplum ihtiyaçları göz önüne alınarak eğitim politikaları yapılmıştır.¹⁶⁶ 2007 yılında

¹⁶¹ Yürük, 248- 250.

¹⁶² Kaymakcan, 24.

¹⁶³ Yürük, 250.

¹⁶⁴ Meydan, 222.

¹⁶⁵ Bahçekapılı, Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din dersleri İmkanlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, 48.

¹⁶⁶ Bahçekapılı, Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din dersleri İmkanlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, 48-49.

yeni anayasa yapılmasına dair konuların olduğu dönemde seçmeli din derslerinin de müfredata konulması yönünde istekler olmuştur.¹⁶⁷

2010 yılında yapılan 18. Milli Eğitim Şurası'nda isteğe bağlı din eğitimi ile ilgili 42. maddede önemli bir karar alınmıştır. Bu karar; "...Din kültürü ve ahlak öğretimi ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitimi öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlıdır." hükmü gereğince isteyen anne ve babaların çocuklarının ahlaki ve manevi değerlerini geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla seçmeli din eğitimi verilebilmesi için düzenlemeler yapılmalıdır." şeklindedir.¹⁶⁸

30/ 03/ 2012 tarihinde kabul edilip 11 Nisan 2012 Çarşamba günü Resmi Gazete de yayınlanan 6287 sayılı kanunla eğitim alanında birtakım önemli değişiklikler yapılmıştır. Özellikle konumuzu ilgilendiren kısmı bir süredir programlardaki meşruiyeti konuşulan seçmeli derslerle ilgilidir. "...Ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarında lise eğitimini destekleyecek şekilde öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihlerine göre seçimlik dersler oluşturulur. ...Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberimizin Hayatı, isteğe bağlı seçmeli ders olarak okutulur. ... seçmeli dersler ile imam-hatip ortaokulları ve diğer ortaokullar için oluşturulacak program seçenekleri Bakanlıkça belirlenir." ifadesi ile artık seçmeli dersler programlarda görülmeye başlanacaktır.¹⁶⁹ Alınan bu karar doğrultusunda; din, ahlak ve değerler alanı içerisinde "Kur'an-ı Kerim" seçmeli din dersi olarak örgün eğitime dâhil edilmiştir.

1. 6. ORTAOKUL SEÇMELİ KUR'AN-I KERİM DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

Bu başlık altında ortaokullarda seçmeli ve İmam Hatip Ortaokulunda (İHO) zorunlu olarak okutulan Kur'an-ı Kerim dersine ait öğretim programının ünite başlıkları, konuları, öğrenme alanları, kazanımları, genel amaçları ve ölçme değerlendirilmede dikkate alınan temel ilkeleri incelenmeye çalışılacaktır.

¹⁶⁷ Meydan, 222.

¹⁶⁸ MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Şura Kararları, Ankara 2010, 12. (<http://ttkb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-suralari/dosya/12>.)

¹⁶⁹ Resmi Gazete, İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Sayı: 28261, Madde 9- 1739 Sayılı Kanunun 25. Maddesi. (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm>)

Ortaokul ve İHO' da okutulan Kur'an-ı Kerim dersi 5, 6, 7 ve 8. sınıf olmak üzere her kademedede okutulan bir ders olma özelliği ile Peygamberimizin Hayatı dersi ile benzerlik gösterirken, TDB dersinden ayrılmaktadır.

Öğretim programının giriş kısmında Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed'e (s.a.v.) Yüce Allah (c.c) tarafından gönderilen, İslam dinin ilk ve en temel kaynağı, Müslümanları birleştiren ana unsur ve özel değere sahip kutsal bir kitap olduğu ifade edilmektedir. Daha sonra İslam dininin doğru anlaşılmasının ve yaşanmasının Kur'an-ı Kerim'in kurallarının öğrenilmesine bağlı olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'in kurallarının doğru bir şekilde uygulanması için onu yalnızca doğru bir Arapça ile okumanın yeterli olmayacağına dikkat çekilerek doğru bir uygulama için anlamının da bilinmesinin faydalı olacağı üzerinde durulmaktadır. Bazı dini ritüellerin yapılabilmesi için Kur'an-ı Kerim'in tecvit kurallarına uygun bir şekilde okunması ve bazı sure ve ayetlerinin ezberlenmesi gerektiğinin önemli olduğu belirtilerek, Kur'an-ı Kerim okuma becerilerini geliştirmek ve onu anlayabilmek için eğitim ve öğretim tekniklerinden yararlanmanın dikkat edilmesi gereken bir nokta olduğu üzerinde durulmaktadır.

1. 6. 1. Genel Amaçlar

Ortaokullarda seçmeli olan bu dersin genel amaçları ise beş maddede toplanmıştır. Kur'an-ı Kerim öğretim programı ile öğrencilerin;

1. Kur'an-ı Kerim'in hayatımızdaki yerini fark etmeleri,
2. Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okumaları,
3. Bazı sure ve ayetleri kurallarına uygun olarak ezberlemeleri,
4. Kur'an-ı Kerim'in içeriği hakkında bilgi sahibi olmaları,
5. Kur'an-ı Kerim'i severek ve isteyerek okuma, anlama ve ezberlemeleri amaçlanmaktadır.

Genel amaçlarda çoğunlukla Kur'an'ın güzel okunması ve ezberlenmesine yönelik ifadeler yer almaktadır. Ancak Kur'an'ın anlattıkları hakkında öğrenciyi

düşünmeye yönlendiren, öğrencinin anlatılanları davranışa dönüştürebileceği veya içselleştirebileceği bir amaca programda rastlanılmamaktadır.¹⁷⁰

1. 6. 2. Uygulamaya İlişkin İlke ve Açıklamalar

Dersin öğretim programında uygulamaya ilişkin ilke ve açıklamalar ise şöyle özetlenebilir;

1. Ünite ve kazanımlar programda belirtilen amaçlara ulaşmayı sağlayacak şekilde öğrenme alanlarına ayrılmıştır.
2. Ünitelerin sıra ve süreleri zümre öğretmenlerince öğrenci seviyesi ile çevre şartlarına göre değiştirilebilir.
3. Kazanımlara ulaşmada görsel, işitsel ve basılı materyallerin etkili olacağı belirtilirken, konuların öğrencilere sevdirilerek öğretilmesi konusuna dikkat çekilmiştir.
4. Öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'i anlama ve mealini okuma çalışmalarında ayetler arasında bağ kurması ve farklı meallerin okunup anlamları üzerinde düşünmeye yönelik özendirici bir tavır sergilenmesi gerektiğinin önemi vurgulanmıştır.
5. Ezberlenecek sure ve ayet öğretiminde hatalı okumalardan olabildiğince uzaklaşmak için telaffuzu düzgün hafızlardan dinleme çalışmaları yapılması önerilmiştir.
6. Telaffuz ve güzel okuma aşamalarında bireysel farklılıklar dikkate alınarak kolaylaştırıcı bir yolun izlenmesinden bahsedilmiştir.
7. 6, 7 ve 8. sınıf düzeyindeki öğrencilerden Kur'an okumayı bilmeyenlere öncelikle 5. sınıf öğretim programında yer alan Kur'an-ı Kerim'i okumaya giriş ünitesi uygulanarak öğrencilerin okumayı öğrenmesi hedeflenecektir. Daha sonra öğrenci kendi sınıfa ait öğretim programına devam edebilecektir.

1. 6. 3. Ölçme ve Değerlendirme

Ölçme ve değerlendirme aşamalarında dikkat edilmesi gereken noktalar; amaç ve kazanımlarla uyumlu olma, öğrenme-öğretme süreciyle bütünlülük, ölçme araçlarının

¹⁷⁰ Çiftçi, 39.

da çeşitlilik, kendini değerlendirme ve bireysel farklılıklar olmak üzere beş ilke ile ifade edilmektedir. Bu ilkeler incelendiği zaman, derse yönelik yapılacak ölçme ve değerlendirmenin programda belirtilen genel amaç ve kazanımlarla uyumlu olması gerektiğinin önemli olduğu belirtilirken, ölçme ve değerlendirme etkinliklerinin öğrenme sürecini de destekleyebilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca öğrencilere kazandırılması hedeflenen özelliklerin birçok ölçme aracı ile ölçülmesi gerektiği vurgulanırken, ölçme ve değerlendirme sürecinde öğrencilerin kendilerini değerlendirebilmelerine imkân tanınmasının da gerekli olduğu belirtilmiştir. Böylece öğrenciler edindikleri bilgi ve beceriler konusunda yansıtıcı düşünme becerisine sahip olabileceklerdir. Son olarak ölçme ve değerlendirme sürecinde öğrencilerin bireysel farklılıklarının göz önünde bulundurularak, aynı ölçütlerle değerlendirme yapmaktan kaçınılması gerektiği programın üzerinde durduğu ölçme ve değerlendirme ilkeleridir.¹⁷¹

1. 6. 4. Üniteler, Öğrenme Alanları ve Konular

5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde okutulan bu ders her bir düzeyde iki üniteden oluşan bir yapıya sahiptir. “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” ve “Kur’an-ı Kerim’i Güzel Okuma” adlı iki üniteden oluşan bu dersin yalnızca 5. sınıf 2. ünite ismi farklı olmak üzere diğer sınıflara ait 1. ve 2. ünite isimleri aynıdır. 5. sınıfta 2. ünite “Kur’an-ı Kerim’i Okumaya Giriş” ismi ile karşımıza çıkmaktadır. Programda ayrıca iki de öğrenme alanı bulunmaktadır. Bunlar; “Kur’an-ı “Kerim ve Mesajı” ile “Kur’an-ı Kerim Okuma ve Ezberleme”dir.

Sınıflara ait konular incelendiğinde, üniteler genelde iki konuya bölünmektedir. 5. sınıf 1. ünite “Kur’an-ı Kerim’i Öğreniyoruz” ve “Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum” adında iki konudan oluşmaktadır. “Kur’an-ı Kerim’i Öğreniyoruz” konusu Kur’an’ın niçin öğrenilmesi gerektiğini ve Kur’an sevgisini ele almaktadır. “Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum” adlı ikinci konuda Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih kıssalarına ve Lokman suresinin tanıtımına yer verilirken dua öğreniyorum kısmında Bakara 201. ayet ile İbrahim 41. ayet ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde hamd, şükür, rahmet ve ihlâs kavramlarına değinilmiştir. 5. sınıf 2. ünite ise “Harfler ve Özellikleri”, “Harflerin

¹⁷¹ MEB, 4.

Okunuşu”, “Okunuşla İlgili Özel Durumlar” ve “Okunacak Sure ve Ayetler” olmak üzere dört alt konudan oluşmaktadır. Bu başlıklar altında hareke, harflerin yazılış, isim ve mahreçlerinden bahseden oldukça yoğun bir içeriğin olduğu ifade edilebilir.

“Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” adlı 6. sınıf 1. ünite “Kur’ an-ı Kerim’i Güzel Okuma” ve “Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum” adlı iki konudan oluşmaktadır. Birinci konuda Kur’an-ı Kerim’i güzel okumanın önemi ve tecvidin ne olduğu üzerinde durulmaya çalışılırken, “Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum” adlı ikinci konuda Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. İshak kıssaları ile Alak, Müzzemmil ve Müddessir surelerinin tanıtımı ele alınmıştır. Dua öğreniyorum kısmında Taha 114. ayet ile dua, zikir, tespih ve secde kavramlarına yer verilmiştir. 6. sınıf 2. ünite iki konudan oluşmaktadır. “Okunacak Sure ve Ayetler” ile “Tecvit Bilgisi” alt başlıklarına sahip olan ünite Bakara (16- 30 sayfalar) ve Yasin surelerinin okunması ile med ve çeşitlerinin öğretimini kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.

7. sınıf 1. ünite “Kur’an-ı Kerim’in İslam Dinindeki Yeri ve Önemi” ile “Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum” adlı iki konudan oluşmaktadır. İlk konuda Kur’an-ı Kerim’in hayat kitabı olduğundan ve İslam dinindeki öneminden bahsedilirken, ikinci konuda Hz. Davut ve Süleyman kıssaları ile İbrahim suresine yer verilmiştir. İsra 24. ayet dua öğreniyorum kısmında iken din, iman, tevhit ve itaat kavramları da bu bölümdedir. 2. ünite ise 6. sınıftaki gibi iki konuya ayrılmış olup, “Okunacak Sure ve Ayetler” ile “Tecvit Bilgisi” konularından ibarettir. Bu başlıklar altında Bakara (31- 48), Mülk ve Fetih surelerinin okunacağı belirtilerek, med çeşitlerinin ve ihfa, izhar, iklab gibi tecvit kurallarının açıklanması istenilmiştir. 7. sınıf düzeyinde tecvit konularının diğer iki sınıfa göre yoğunlaştığı söylenebilir.

“Kur’an-ı Kerim’in Konuları” ve “Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum” adlı iki konuya ayrılmış olan 8. sınıf 1. ünite, tevhit, risalet, ahiret konularını ele almış ve Hz. Yakup ile Hz. Yusuf kıssalarına değinmiştir. Hucurat suresinin tanıtımı ile İslam, takva, sabır ve sulh kelimeleri de konularda yer almıştır. Dua öğreniyorum kısmında Neml 19. ayete yer verilmiştir. 2. ünite ise “Okunacak Sure ve Ayetler” ile “Tecvit Bilgisi” başlıklarına bölünmüştür. Furkan, Hucurat, Rahman, Cuma ve Nebe sureleri okunacak sureler arasındadır. Tecvit bilgisi kısmında ise idgamlar, sakin mim’in okunuş ve şekilleri, ra’nın hükümleri, vakıf, ibtida, vasıl ve secde işaretleri içerikte karşımıza

çıkılmaktadır. Diğer sınıflara nazaran bu yıl tecvidin daha da yoğunlaştığı görülebilmektedir.¹⁷²

Tablo 1. 5. Sınıf Düzeylerine Göre Ünite ve Konular¹⁷³

ÖĞRENME ALANLARI	ÜNİTELER			
	5. SINIF 1. ÜNİTE: KUR'AN-I KERİM'İ TANIYALIM	6. SINIF 1. ÜNİTE: KUR'AN-I KERİM'İ TANIYALIM	7. SINIF 1. ÜNİTE: KUR'AN-I KERİM'İ TANIYALIM	8. SINIF 1. ÜNİTE: KUR'AN-I KERİM'İ TANIYALIM
KUR'AN-I KERİM VE MESAJI	I. KUR'AN-I KERİM'İ ÖĞRENYORUZ 1. K. Kerim'i Niçin Okumalıyız? 2. Kur'an Sevgisi II. KUR'ANIN MESAJINI ANLIYORUM 1. Kur'an Kıssaları Öğreniyorum: Hz. Adem, Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih 2. Sureleri Tanıyorum: Lokman Suresi 3. Kur'an'dan Dualar Öğreniyorum (Bakara 201) (İbrahim 41) 4. Kur'an Kavramlarını Öğreniyorum: Hamd, Şükür, Rahmet, İhlas.	I. KUR'AN-I KERİMİ GÜZEL OKUMA 1. K. Kerim'i Doğru ve Güzel Okumanın Önemi 2. Tecvid Nedir? II. KUR'ANIN MESAJINI ANLIYORUM 1. Kur'an Kıssaları Öğreniyorum: Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. İshak 2. Sureleri Tanıyorum: Alak, Müzzemmil ve Müdessir Sureleri 3. Kur'an'dan Dualar Öğreniyorum (Taha 114) 4. Kur'an Kavramlarını Öğreniyorum: Dua, Zikir, Tesbih, Secde	I. K. KERİM'İN İSLAM DİNİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ 1. K. Kerim'in İslam Dinindeki Yeri 2. Hayat Kitabımız Kur'an II. KUR'ANIN MESAJINI ANLIYORUM 1. Kur'an Kıssaları Öğreniyorum: Hz. Davud, Hz. Süleyman 2. Sureleri Tanıyorum: İbrahim Suresi 3. Kur'an'dan Dualar Öğreniyorum (İsra 24) 4. Kur'an Kavramlarını Öğreniyorum: Din, İman, Tevhid, İtaat	I. K. KERİM'İN TEMEL KONULARI 1. Tevhit 2. Risalet 3. Ahiret II. KUR'ANIN MESAJINI ANLIYORUM 1. Kur'an Kıssaları Öğreniyorum: Hz. Yakup, Hz. Yusuf 2. Sureleri Tanıyorum: Hucurat Suresi 3. Kur'an'dan Dualar Öğreniyorum (Neml 19) 4. Kur'an Kavramlarını Öğreniyorum: İslam, Takva, Sabır, Sulh

Tablo 1. 5. (Devamı)

ÖĞRENME ALANLARI	ÜNİTELER			
	5. SINIF 2. ÜNİTE: KUR'AN-I KERİM'İ OKUMAYA GİRİŞ	6. SINIF 2. ÜNİTE: KUR'AN-I KERİM'İ GÜZEL OKUMA	7. SINIF 2. ÜNİTE: KUR'AN-I KERİM'İ GÜZEL OKUMA	8. SINIF 2. ÜNİTE: KUR'AN-I KERİM'İ GÜZEL OKUMA
KUR'AN-I KERİM'İ OKUMA VE EZBERLEME	I. KUR'AN-I KERİM'İ OKUMAYI ÖĞRENYORUZ 1. Harfler ve Özellikleri 1.1. Harfler ve İsimleri 1.2. Harflerin Yazılışları 1.3. Harflerin Mahreçleri 1.4. İnce ve Kalın Sesli Harfler 2. Harflerin Okunuşu 2.1. Harekeler: Üstün, Esre, Ötre 2.2. Cezim (Sükun) 2.3. Şedde 2.4. Tenvin 2.5. Med Harfleri: Elif, Vav, Ya 2.6. Vav ve Ya Şeklinde Yazılan Elif 2.7. Uzatma (Asar-Çeker) İşareti 3. Okunuşla İlgili Özel Durumlar 3.1. Elif Lam Takısının Okunuşu 3.2. Zamir ve Okunuşu 3.3. Med-Kasr Kelimeleri 3.4. Okunmayan Elif 3.5. Hurûf-ı Mukataa II. OKUNACAK SURE VE AYETLER 1. Bakara Suresi 1-15 sayfalar	I. OKUNACAK SURE VE AYETLER 1. Bakara Suresi (16-30 sayfalar) 2. Yasin Suresi II. TECVİT BİLGİSİ 1. Uzatma (Med) ve Çeşitleri 1.1. Medd-i Tabii 1.2. Medd-i Muttasil 1.3. Medd-i Munfasıl	I. OKUNACAK SURE VE AYETLER 1. Bakara Suresi (31-48 sayfalar) 2. Mülk Suresi 3. Fetih Suresi II. TECVİT BİLGİSİ 1. Uzatma (Med) ve Çeşitleri 1.1. Medd-i Ârız 1.2. Medd-i Lâzım 1.3. Medd-i Lin 2. Tenvin ve Sakin Nun 2.1. İhfa 2.2. İzhar 2.3. İklab	I. OKUNACAK SURE VE AYETLER 1. Furkan Suresi 2. Hucurat Suresi 3. Rahman Suresi 4. Cuma Suresi 5. Nebe Suresi II. TECVİT BİLGİSİ 1. İdgamlar 1.1. İdgam-ı Mea'l-gunne 1.2. İdgam-ı Bila-gunne 2. Sakin Mim'in Okunuş Şekilleri 3. Ra'nın Hükümleri 4. Vakaf, İbtida, Vasil ve İşaretleri 5. Secde Ayetleri ve İşareti

¹⁷² MEB, 6-8.

¹⁷³ MEB, 6-8.

Tablo 1. 5. (Devamı)

ÖĞRENME ALANLARI	ÜNİTELER			
	5. SINIF	6. SINIF	7. SINIF	8. SINIF
	III. EZBERLENECEK DUALAR, SURELER VE ANLAMLARI 1. Kur'an'ı Anlayarak Okumanın Amacı 2. Kur'an'ı Ezberlemenin İlkeleri ve Yöntemleri 3. Subhaneke Duası ve Anlamını Öğreniyorum 4. Tahiyyat Duası ve Anlamını Öğreniyorum 5. Salli-Barik Duası ve Anlamını Öğreniyorum 6. Rabbenâ Duası ve Anlamını Öğreniyorum 7. İhlâs Suresini ve Anlamını Öğreniyorum 8. Kevser Suresini ve Anlamını Öğreniyorum 9. Fatiha Suresini ve Anlamını Öğreniyorum	III. EZBERLENECEK DUALAR, SURELER VE ANLAMLARI 1. Kunut Duaları ve Anlamlarını Öğreniyorum 2. Amentü ve Anlamını Öğreniyorum 3. Felak Suresini ve Anlamını Öğreniyorum 4. Nas Suresini ve Anlamını Öğreniyorum 5. Tebbet Suresini ve Anlamını Öğreniyorum 6. Nasr Suresini ve Anlamını Öğreniyorum	III. EZBERLENECEK DUALAR, SURELER VE ANLAMLARI 1. Kafirun Suresini ve Anlamını Öğreniyorum 2. Fil Suresini ve Anlamını Öğreniyorum 3. Kureyş Suresini ve Anlamını Öğreniyorum 4. Maun Suresini ve Anlamını Öğreniyorum	III. EZBERLENECEK DUALAR, SURELER VE ANLAMLARI 1. Asr Suresini ve Anlamını Öğreniyorum 2. Kadir Suresini ve Anlamını Öğreniyorum 3. Ayetül Kürsi ve Anlamını Öğreniyorum

1. 6. 5. Kazanımlar

Ortaokul Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programında, toplam 57 kazanım yer almaktadır. 5. sınıfta 19, 6. sınıfta 13, 7. sınıfta 12 ve 8. sınıfta 13 kazanım bulunmaktadır. Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre 53 kazanımın bilişsel, 4 kazanımın ise duyuşsal alana yönelik hazırlandığı tespit edilirken; Bahçekapılı tarafından yapılan araştırmada 43 kazanımın bilişsel, 4 kazanımın duyuşsal ve 10 kazanımın ise psikomotor alana yönelik hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır.¹⁷⁴

5. sınıfa ait kazanımların 7 tanesi “Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım” 12 tanesi ise “Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş” ünitesine ayrılmıştır. 6. sınıfa ait kazanımlara bakıldığında 7 kazanımın “Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım” ünitesine 6 kazanımın ise “Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma” ünitesine ayrıldığı görülebilmektedir. 7. sınıfta 6 kazanım “Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım” ünitesinde yer alırken, diğer 6 kazanım ise “Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma” ünitesindedir. 8. sınıfta 5 kazanım “Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım”, 8 kazanım ise “Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma” ünitesindedir.

¹⁷⁴ Bahçekapılı, 53.

Programın açıklamalar kısmında genel anlamda kazanımlara yönelik bazı ipuçlarına yer verilmiştir. Yalnızca 5. sınıf 1. ünite 3. kazanım ve 2. ünite 7. kazanım için ayrı bir açıklama yapılmıştır. 5. sınıf 1. ünite 3. kazanım ve açıklaması şöyledir; “Kur’an-ı Kerim’e bağlanmanın sevgi ile olduğunu kavrar.” “Kur’an-ı Kerim sevgisi ayet ve hadislerle açıklanmalıdır.” 5. sınıf 2. ünite 7. kazanım ve açıklaması; “Kur’an-ı ezberlemenin ve anlayarak okumanın önemini kavrar.” “Kur’an-ı Kerim’i anlayarak okumanın amacının doğru bilgi, doğru inanç ve doğru davranış olduğuna vurgu yapılacaktır.” şeklindedir.

Genel açıklamalarda ise harflerin seslendirilme ve surelerin ezberlenme aşamalarında koronun faydalı olacağı belirtilirken, harf öğretiminde kolaylaştırıcı ve sevdirci bir yolun takip edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca görsel ve işitsel materyallerin, öğretimdeki olumlu etkilerine değinildikten sonra ezberlenecek surelerin temel mesajlarının gerçek hayatla ilişkilendirilmesinin önemi üzerinde durulmuştur.¹⁷⁵

¹⁷⁵ MEB, 10-22.

Tablo 1. 6. Kur'an-ı Kerim Dersi Kazanımları**5. Sınıf****1. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım / Kazanımlar**

1. Kur'an-ı Kerim'i okumanın ve öğrenmenin önemini kavrar.
2. Kur'an-ı Kerim'i öğrenmeye istekli olur.
3. Kur'an-ı Kerim'e bağlanmanın sevgi ile mümkün olduğunu kavrar.
4. Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih kıssalarını temel özellikleriyle açıklar.
5. Lokman suresini genel özellikleriyle tanır.
6. Bakara suresinin 201 ve İbrahim suresinin 41. ayetlerinde yer alan duaların anlamını kavrar.
7. Hamd, Şükür, Rahmet, İhlâs kavramlarının anlamlarını ifade eder.

2. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş / Kazanımlar

1. Harfleri tanır.
2. Harflerin kelime içindeki yazılış biçimlerini tanır.
3. Harfleri mahreçlerine uygun olarak telaffuz eder.
4. Harfleri hareketlerine ve med durumlarına göre seslendirir.
5. Okunuşla ilgili bazı harf ve işaretlere dikkat ederek Kur'an'ı okur.
6. Bakara suresini kurallarına uyarak okur.
7. Kur'an'ı ezberlemenin ve anlayarak okumanın önemini kavrar.
8. Kur'an-ı ezberlemenin ilke ve yöntemlerini söyler.
9. Kur'an'dan ezberler yapmaya ve anlayarak okumaya istekli olur.
10. Ezberlenecek sureleri usulüne uygun olarak ezberler.
11. Ezberlenen surelerin anlamlarını ana hatları ile kavrar.
12. Anlamını öğrendiği surelerden seviyesine uygun mesaj ve ilkeler çıkarır.

6. Sınıf**1. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım / Kazanımlar**

1. Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okumanın önemini kavrar.
2. Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okumaya istekli olur.
3. Kur'an-ı Kerim'i güzel ve doğru okumanın tecvit bilgisiyle kazanılacağını kavrar.
4. Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. İshak kıssalarını temel özellikleriyle açıklar.
5. Alak, Müzzemmil ve Müddessir surelerini genel özellikleriyle tanır.
6. Taha suresinin 114. ayetinde yer alan duanın anlamını kavrar.
7. Dua, Zikir, Tespih, Secde kavramlarının anlamlarını ifade eder.

2. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma / Kazanımlar

1. Okunuşla ilgili bazı harf ve işaretlere dikkat ederek Kur'an-ı okur.
2. Bakara ve Yasin surelerini kurallarına uyarak okur.
3. Kur'an-ı Kerim'i okurken, Medd-i Tabîî, Medd-i Muttasıl ve Medd-i Munfasıl'ı ayırt eder.
4. Ezberlenecek sureleri usulüne uygun olarak ezberler.
5. Ezberlenen surelerin anlamlarını ana hatları ile açıklar.
6. Anlamını öğrendiği surelerden mesaj ve ilkeler çıkarır.

Tablo 1. 6. (Devamı)**7. Sınıf****1. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım / Kazanımlar**

1. Kur'an-ı Kerim'in İslam Dininin ana kaynağı olduğunu kavrar.
2. Kur'an-ı Kerim'in insan hayatının bütün yönlerine ilişkin öğretisi bulunduğunu fark eder.
3. Hz. Davut, Hz. Süleyman kıssalarını temel özellikleriyle açıklar.
4. İbrahim suresini genel özellikleriyle tanır.
5. İsra suresinin 24. ayetinde yer alan duanın anlamını kavrar.
6. Din, İman, Tevhit, İtaat kavramlarının anlamlarını ifade eder.

2. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma / Kazanımlar

1. Okunuşla ilgili bazı harf ve işaretlere dikkat ederek Kur'an'ı okur.
2. Bakara, Mülk ve Fetih surelerini kurallarına uyarak okur.
3. Kur'an-ı Kerim'i okurken, Medd-i Ârız, Medd-i Lâzım ve Medd-i Lîn, İhfa, Izhar ve İklab' ı ayırt eder.
4. Ezberlenecek sureleri usulüne uygun olarak ezberler.
5. Ezberlenen surelerin anlamlarını ana hatları ile açıklar.
6. Anlamını öğrendiği surelerden mesaj ve ilkeler çıkarır.

8. Sınıf**1. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım / Kazanımlar**

1. Kur'an-ı Kerim'in temel konularını kavrar.
2. Hz. Yakup, Hz. Yusuf kıssalarını temel özellikleriyle açıklar.
3. Hucurat suresini genel özellikleriyle tanır.
4. Neml suresinin 19. ayetinde yer alan duanın anlamını kavrar.
5. İslam, Takva, Sabır, Sulh kavramlarının anlamlarını ifade eder.

2. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma / Kazanımlar

1. Okunuşla ilgili bazı harf ve işaretlere dikkat ederek Kur'an-ı Kerim'i okur.
2. Furkan, Hucurat, Rahman, Cuma ve Nebe surelerini kurallarına uyarak okur.
3. Kur'an-ı Kerim'i okurken, İdgam-ı Mea'l-gunne, İdgam-ı Bila-gunne, Sakin Mim'in okunuşu, Ra' nın hükümlerini ayırt eder.
4. Vakıf, İbtida, Vasıl ve İşaretleri'ni tanır.
5. Secde ayetlerini ve secde işaretlerini tanır.
6. Ezberlenecek sureleri usulüne uygun olarak ezberler.
7. Ezberlenen surelerin anlamlarını ana hatları ile açıklar.
8. Anlamını öğrendiği surelerden mesaj ve ilkeler çıkarır.

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

2. 1. ALAN UZMANLARINA GÖRE SEÇMELİ KUR'AN-I KERİM DERSİ KAZANIMLARININ YBT'YE GÖRE DAĞILIMLARI

YBT'nin bilgi boyutuna ve bilişsel süreç boyutuna yönelik program geliştirme, din eğitimi ve ölçme değerlendirme alanlarında uzman kişilerden alınan görüşler neticesinde Ortaokul Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programındaki kazanımların taksonomideki yerleri ile ilgili aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

2. 1. 1. Kazanımların YBT'nin Bilgi Boyutuna Göre Dağılımları

Araştırma verilerine göre Ortaokul Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programındaki kazanımların YBT'nin bilgi boyutuna göre yerleri bu başlık altında belirtilmeye çalışılmıştır.

Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programında yer alan kazanımları YBT'nin basamaklarına göre analiz etmeyi amaçlayan bu çalışmada uzman görüşü (EK 2) alma formu ile kazanımların bilgi boyutuna göre yerlerini tespit etmeye yönelik aşağıdaki verilere ulaşılmıştır. Uzman görüşlerinden elde edilen bulgular doğrultusunda 5. sınıf 1. ve 2. ünite kazanımlarının YBT'nin bilgi boyutuna göre yerleri Tablo 1'deki gibi belirlenmiştir.

Tablo 2. 1. 5. Sınıf Kazanımlarının YBT'nin Bilgi Boyutuna Göre Dağılımları

Sınıf ve Ünite	Kazanımlar	Bilgi Boyutu
5. Sınıf 1. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım	1. Kur'an-ı Kerim'i okumanın ve öğrenmenin önemini kavrar.	Kavramsal
	2. Kur'an-ı Kerim'i öğrenmeye istekli olur.	Duyuşsal Alan
	3. Kur'an-ı Kerim'e bağlanmanın sevgi ile mümkün olduğunu kavrar.	Kavramsal

Tablo 2. 1. (Devamı)

Sınıf ve Ünite	Kazanımlar	Bilgi Boyutu
5. Sınıf 1. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım	4. Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih kıssalarını temel özellikleriyle açıklar.	Kavramsal
	5. Lokman suresini genel özellikleriyle tanır.	Olgusal
	6. Bakara suresinin 201 ve İbrahim suresinin 41. ayetlerinde yer alan duaların anlamını kavrar.	Kavramsal
	7. Hamd, Şükür, Rahmet, İhlâs kavramlarının anlamlarını ifade eder.	Olgusal
5. Sınıf 2. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş	1. Harfleri tanır.	Olgusal
	2. Harflerin kelime içindeki yazılış biçimlerini tanır.	Olgusal
	3. Harfleri mahreçlerine uygun olarak telaffuz eder.	İşlemsel
	4. Harfleri harekelerine ve med durumlarına göre seslendirir.	İşlemsel
	5. Okunuşla ilgili bazı harf ve işaretlere dikkat ederek Kur'an-ı okur.	İşlemsel
	6. Bakara suresini kurallarına uyarak okur.	İşlemsel
	7. Kur'an-ı ezberlemenin ve anlayarak okumanın önemini kavrar.	Olgusal
	8. Kur'an'ı ezberlemenin ilke ve yöntemlerini söyler.	Olgusal
	9. Kur'an'dan ezberler yapmaya ve anlayarak okumaya istekli olur.	Duyuşsal Alan
	10. Ezberlenecek sureleri usulüne uygun olarak ezberler.	Olgusal
	11. Ezberlenen surelerin anlamlarını ana hatları ile kavrar.	Kavramsal
	12. Anlamını öğrendiği surelerden seviyesine uygun mesaj ve ilkeler çıkarır.	Kavramsal

Tablo 1 incelendiğinde 5. sınıf Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım 1. ünitesinde toplam 7 kazanımın olduğu görülebilmektedir. 6 kazanımın bilişsel, 1 kazanımın ise duyuşsal alana yönelik hazırlandığı araştırma bulguları arasındadır. YBT'nin bilgi boyutuna göre bilişsel alana ait 4 kazanımın kavramsal, 2 kazanımın ise olgusal basamakta yer aldığı ifade edilebilir. Bu üniteye işlemsel ve üst bilişsel basamağa yönelik herhangi bir kazanıma rastlanılmamıştır.

5. sınıf Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş 2. ünitesinde toplam 12 kazanım yer almaktadır. 11 kazanımın bilişsel, 1 kazanımın ise duyuşsal alana ait olduğu belirtilebilir. YBT'nin bilgi boyutuna göre bilişsel alana ait 5 kazanımın olgusal, 4 kazanımın işlemsel ve 2 kazanımın ise kavramsal basamakta yer aldığı ifade edilebilir. 1. üniteye olduğu gibi bu üniteye de üst bilişsel basamağa ait kazanım ifadesine rastlanılmamıştır.

6. sınıf 1. ve 2. ünite kazanımlarının YBT'nin bilgi boyutuna göre yerleri Tablo 2'deki gibi belirlenmiştir.

Tablo 2. 2. 6. Sınıf Kazanımlarının YBT'nin Bilgi Boyutuna Göre Dağılımları

Sınıf ve Ünite	Kazanımlar	Bilgi Boyutu
6. Sınıf 1. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım	1. Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okumanın önemini kavrar.	Kavramsal
	2. Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okumaya istekli olur.	Duyuşsal Alan
	3. Kur'an-ı Kerim'i güzel ve doğru okumanın tecvit bilgisiyle kazanılacağını kavrar.	Kavramsal
	4. Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. İshak kıssalarını temel özellikleriyle açıklar.	Kavramsal
	5. Alak, Müzzemmil ve Müddessir surelerini genel özellikleriyle tanır.	Olgusal
	6. Taha suresinin 114. ayetinde yer alan duanın anlamını kavrar.	Kavramsal
	7. Dua, Zikir, Tespih, Secde kavramlarının anlamlarını ifade eder.	Olgusal

Tablo 2. 2. (Devamı)

Sınıf ve Ünite	Kazanımlar	Bilgi Boyutu
6. Sınıf 2. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma	1. Okunuşla ilgili bazı harf ve işaretlere dikkat ederek Kur'an'ı okur.	İşlemsel
	2. Bakara ve Yasin surelerini kurallarına uyarak okur.	İşlemsel
	3. Kur'an-ı Kerim'i okurken, Medd-i Tabîî, Medd-i Muttasıl ve Medd-i Munfasıl'ı ayırt eder.	Kavramsal
	4. Ezberlenecek sureleri usulüne uygun olarak ezberler.	Olgusal
	5. Ezberlenen surelerin anlamlarını ana hatları ile açıklar.	Kavramsal
	6. Anlamını öğrendiği surelerden mesaj ve ilkeler çıkarır.	Kavramsal

Tablo 2 incelendiğinde 6. sınıf Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım 1. ünitesinde toplam 7 kazanımın olduğu görülebilmektedir. 6 kazanımın bilişsel, 1 kazanımın ise duyuşsal alana yönelik hazırlandığı araştırma bulguları arasındadır. YBT'nin bilgi boyutuna göre bilişsel alana ait 4 kazanım kavramsal, 2 kazanım ise olgusal basamakta yer almaktadır. Bu ünite de işlemsel ve üst bilişsel basamağa yönelik herhangi bir kazanıma rastlanılmamıştır.

6. sınıf Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma 2. ünitesinde toplam 6 kazanım yer almaktadır ve kazanımların hepsinin bilişsel alana yönelik olduğu belirtilebilir. YBT'nin bilgi boyutuna göre bilişsel alana ait 1 kazanımın olgusal, 2 kazanımın işlemsel ve 3 kazanımın ise kavramsal basamakta yer aldığı görülebilmektedir. Bu ünite de üst bilişsel basamağa ait kazanım ifadesine rastlanılmamıştır.

7. sınıf 1. ve 2. ünite kazanımlarının YBT'nin bilgi boyutuna göre yerleri Tablo 3'deki gibi belirlenmiştir.

Tablo 2. 3. 7. Sınıf Kazanımlarının YBT'nin Bilgi Boyutuna Göre Dağılımları

Sınıf ve Ünite	Kazanımlar	Bilgi Boyutu
7. Sınıf 1. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım	1. Kur'an-ı Kerim'in İslam Dininin ana kaynağı olduğunu kavrar.	Kavramsal
	2. Kur'an-ı Kerim'in insan hayatının bütün yönlerine ilişkin öğretisi bulunduğunu fark eder.	Duyuşsal Alan
	3. Hz. Davut, Hz. Süleyman kıssalarını temel özellikleriyle açıklar.	Kavramsal
	4. İbrahim suresini genel özellikleriyle tanıır.	Olgusal
	5. İsra suresinin 24. ayetinde yer alan duanın anlamını kavrar.	Kavramsal
	6. Din, İman, Tevhit, İtaat kavramlarının anlamlarını ifade eder.	Kavramsal
7. Sınıf 2. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma	1. Okunuşla ilgili bazı harf ve işaretlere dikkat ederek Kur'an'ı okur.	İşlemsel
	2. Bakara, Mülk ve Fetih surelerini kurallarına uyarak okur.	İşlemsel
	3. Kur'an-ı Kerim'i okurken, Medd-i Ârız, Medd-i Lâzım ve Medd-i Lîn, İhfa, İzhar ve İklab'ı ayırt eder.	Kavramsal
	4. Ezberlenecek sureleri usulüne uygun olarak ezberler.	Olgusal
	5. Ezberlenen surelerin anlamlarını ana hatları ile açıklar.	Kavramsal
	6. Anlamını öğrendiği surelerden mesaj ve ilkeler çıkarır.	Kavramsal

Tablo 3 incelendiğinde 7. sınıf Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım 1. ünitesinde toplam 6 kazanım yer almaktadır. 5 kazanımın bilişsel, 1 kazanımın ise duyuşsal alana yönelik hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır. YBT'nin bilgi boyutuna göre bilişsel alana ait 4

kazanım kavramsal, 1 kazanım ise olgusal basamakta yer almaktadır. Bu ünite de işlemsel ve üst bilişsel basamağa yönelik herhangi bir kazanıma rastlanılmamıştır.

7. sınıf Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma 2. ünitesinde toplam 6 kazanım yer almaktadır ve kazanımların tümünün bilişsel alana yönelik olduğu belirtilebilir. YBT'nin bilgi boyutuna göre bilişsel alana ait 1 kazanımın olgusal, 2 kazanımın işlemsel ve 3 kazanımın ise kavramsal basamakta yer aldığı ifade edilebilir. 1. ünite de olduğu gibi bu ünite de üst bilişsel basamağa ait kazanım ifadesine rastlanılmamıştır.

8. sınıf 1. ve 2. ünite kazanımlarının YBT'nin bilgi boyutuna göre yerleri Tablo 4'deki gibi belirlenmiştir.

Tablo 2. 4. 8. Sınıf Kazanımlarının YBT'nin Bilgi Boyutuna Göre Dağılımları

Sınıf ve Ünite	Kazanımlar	Bilgi Boyutu
8. Sınıf 1. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım	1. Kur'an-ı Kerim'in temel konularını kavrar.	Kavramsal
	2. Hz. Yakup, Hz. Yusuf kıssalarını temel özellikleriyle açıklar.	Kavramsal
	3. Hucurat suresini genel özellikleriyle tanır.	Olgusal
	4. Neml suresinin 19. ayetinde yer alan duanın anlamını kavrar.	Kavramsal
	5. İslam, Takva, Sabır, Sulh kavramlarının anlamlarını ifade eder.	Kavramsal
8. Sınıf 2. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma	1. Okunuşla ilgili bazı harf ve işaretlere dikkat ederek Kur'an-ı Kerim'i okur.	İşlemsel
	2. Furkan, Hucurat, Rahman, Cuma ve Nebe surelerini kurallarına uyarak okur.	İşlemsel
	3. Kur'an-ı Kerim'i okurken, İdgam-ı Mea'l-gunne, İdgam-ı Bila-gunne, Sakin Mim'in okunuşu, Ra' nın hükümlerini ayırt eder.	Kavramsal
	4. Vakıf, İbtida, Vasıl ve İşaretleri'ni tanır.	Olgusal
	5. Secde ayetlerini ve secde işaretlerini tanır.	Olgusal

Tablo 2. 4. (Devamı)

Sınıf ve Ünite	Kazanımlar	Bilgi Boyutu
8. Sınıf 2. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma	6. Ezberlenecek sureleri usulüne uygun olarak ezberler.	Olgusal
	7. Ezberlenen surelerin anlamlarını ana hatları ile açıklar.	Kavramsal
	8. Anlamını öğrendiği surelerden mesaj ve ilkeler çıkarır.	Kavramsal

Tablo 2 incelendiğinde 8. sınıf Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım 1. ünitesinde toplam 5 kazanım yer almaktadır ve kazanımların tümünün bilişsel alana yönelik olduğu söylenebilir. YBT'nin bilgi boyutuna göre bilişsel alana ait 4 kazanımın kavramsal, 1 kazanımın ise olgusal basamakta yer aldığı ifade edilebilir. Bu ünite de işlemsel ve üst bilişsel basamağa yönelik herhangi bir kazanıma rastlanılmamıştır.

8. sınıf Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma 2. ünitesinde toplam 8 kazanım yer almaktadır ve kazanımların hepsinin bilişsel alana yönelik olduğu belirtilebilir. YBT'nin bilgi boyutuna göre bilişsel alana ait 3 kazanımın olgusal, 2 kazanımın işlemsel ve 3 kazanımın ise kavramsal basamakta yer aldığı ifade edilebilir. 1. ünite de olduğu gibi bu ünite de üst bilişsel basamağa ait kazanım ifadesine rastlanılmamıştır.

2. 1. 2. Kazanımların YBT'nin Bilişsel Süreç Boyutuna Göre Dağılımları

Araştırma verilerine göre Ortaokul Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programındaki kazanımların YBT'nin bilişsel süreç boyutuna göre yerleri bu başlık altında belirtilmeye çalışılmıştır.

Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programında yer alan kazanımları YBT'nin basamaklarına göre analiz etmeyi amaçlayan bu araştırmada uzman görüşü (EK 2) alma formu ile kazanımların bilişsel süreç boyutuna göre yerlerini tespit etmeye yönelik aşağıdaki verilere ulaşılmıştır. Uzman görüşlerine göre 5. sınıf 1. ve 2. ünite kazanımlarının YBT'nin bilişsel süreç boyutuna göre yerleri Tablo 5'deki gibi belirlenmiştir.

Tablo 2. 5. 5. Sınıf Kazanımlarının YBT'nin Bilişsel Süreç Boyutuna Göre Dağılımları

Sınıf ve Ünite	Kazanımlar	Bilişsel Süreç Boyutu
5. Sınıf 1. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım	1. Kur'an-ı Kerim'i okumanın ve öğrenmenin önemini kavrar.	Anlama
	2. Kur'an-ı Kerim'i öğrenmeye istekli olur.	Duyuşsal Alan
	3. Kur'an-ı Kerim'e bağlanmanın sevgi ile mümkün olduğunu kavrar.	Anlama
	4. Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih kıssalarını temel özellikleriyle açıklar.	Anlama
	5. Lokman suresini genel özellikleriyle tanır.	Hatırlama
	6. Bakara suresinin 201 ve İbrahim suresinin 41. ayetlerinde yer alan duaların anlamını kavrar.	Anlama
	7. Hamd, Şükür, Rahmet, İhlâs kavramlarının anlamlarını ifade eder.	Hatırlama
5. Sınıf 2. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım	1. Harfleri tanır.	Hatırlama
	2. Harflerin kelime içindeki yazılış biçimlerini tanır.	Hatırlama
	3. Harfleri mahreçlerine uygun olarak telaffuz eder.	Uygulama
	4. Harfleri hareketlerine ve med durumlarına göre seslendirir.	Uygulama
	5. Okunuşla ilgili bazı harf ve işaretlere dikkat ederek Kur'an-ı okur.	Uygulama
	6. Bakara suresini kurallarına uyarak okur.	Uygulama
	7. Kur'an-ı ezberlemenin ve anlayarak okumanın önemini kavrar.	Anlama

Tablo 2. 5. (Devamı)

Sınıf ve Ünite	Kazanımlar	Bilişsel Süreç Boyutu
5. Sınıf 2. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım	8. Kur'an-ı ezberlemenin ilke ve yöntemlerini söyler.	Anlama
	9. Kur'an'dan ezberler yapmaya ve anlayarak okumaya istekli olur.	Duyuşsal Alan
	10. Ezberlenecek sureleri usulüne uygun olarak ezberler.	Hatırlama
	11. Ezberlenen surelerin anlamlarını ana hatları ile kavrar.	Anlama
	12. Anlamını öğrendiği surelerden seviyesine uygun mesaj ve ilkeler çıkarır.	Çözümleme

Tablo 5 incelendiğinde 5. sınıf Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım 1. ünitesinde toplam 7 kazanımın olduğu görülebilmektedir. 6 kazanımın bilişsel, 1 kazanımın ise duyuşsal alana yönelik hazırlandığı araştırma bulguları arasındadır. YBT'nin bilişsel süreç boyutuna göre bilişsel alana ait 4 kazanımın anlama, 2 kazanımın ise hatırlama basamağında yer aldığı ifade edilebilir. Bu üniteye uygulama, çözümleme, değerlendirme ve yaratma basamağına yönelik herhangi bir kazanıma rastlanılmamıştır.

5. sınıf Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş 2. ünitesinde toplam 12 kazanımın olduğu görülebilmektedir. 11 kazanımın bilişsel, 1 kazanımın ise duyuşsal alana ait olduğu belirtilebilir. YBT'nin bilişsel süreç boyutuna göre bilişsel alana ait 3 kazanımın hatırlama, 4 kazanımın uygulama, 3 kazanımın anlama ve 1 kazanımın ise çözümleme basamağında yer aldığı ifade edilebilir. Bu üniteye yaratma ve değerlendirme basamağına ait kazanım ifadesine rastlanılmamıştır.

6. sınıf 1. ve 2. ünite kazanımlarının YBT'nin bilişsel süreç boyutuna göre yerleri Tablo 6'daki gibi belirlenmiştir.

Tablo 2. 6. 6. Sınıf Kazanımlarının YBT'nin Bilişsel Süreç Boyutuna Göre Dağılımları

Sınıf ve Ünite	Kazanımlar	Bilişsel Süreç Boyutu
6. Sınıf 1. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım	1. Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okumanın önemini kavrar.	Anlama
	2. Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okumaya istekli olur.	Duyuşsal Alan
	3. Kur'an-ı Kerim'i güzel ve doğru okumanın tecvit bilgisiyle kazanılacağını kavrar.	Anlama
	4. Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. İshak kıssalarını temel özellikleriyle açıklar.	Hatırlama
	5. Alak, Müzzemmil ve Müddessir surelerini genel özellikleriyle tanır.	Hatırlama
	6. Taha suresinin 114. ayetinde yer alan duanın anlamını kavrar.	Anlama
	7. Dua, Zikir, Tespih, Secde kavramlarının anlamlarını ifade eder.	Anlama
6. Sınıf 2. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma	1. Okunuşla ilgili bazı harf ve işaretlere dikkat ederek Kur'an-ı okur.	Uygulama
	2. Bakara ve Yasin surelerini kurallarına uyarak okur.	Uygulama
	3. Kur'an-ı Kerim'i okurken, Medd-i Tabîî, Medd-i Muttasıl ve Medd-i Munfasıl'ı ayırt eder.	Çözümleme
	4. Ezberlenecek sureleri usulüne uygun olarak ezberler.	Hatırlama
	5. Ezberlenen surelerin anlamlarını ana hatları ile açıklar.	Anlama
	6. Anlamını öğrendiği surelerden mesaj ve ilkeler çıkarır.	Çözümleme

Tablo 6 incelendiğinde 6. sınıf Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım 1. ünitesinde toplam 7 kazanımın olduğu görülebilmektedir. 6 kazanımın bilişsel, 1 kazanımın ise duyuşsal alana yönelik hazırlandığı araştırma bulguları arasındadır. YBT'nin bilişsel süreç boyutuna göre bilişsel alana ait 4 kazanımın anlama, 2 kazanımın ise hatırlama basamağında yer aldığı ifade edilebilir. Bu üniteye uygulama, çözümleme, değerlendirme ve yaratma basamağına yönelik herhangi bir kazanıma rastlanılmamıştır.

6. sınıf Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma 2. ünitesinde toplam 6 kazanımın olduğu ve bu kazanımların hepsinin bilişsel alana ait olduğu belirtilebilir. YBT'nin bilişsel süreç boyutuna göre bilişsel alana ait 1 kazanımın hatırlama, 2 kazanımın uygulama, 1 kazanımın anlama ve 2 kazanımın ise çözümleme basamağında yer aldığı söyleyebilmek mümkündür. Bu üniteye yaratma ve değerlendirme basamağına ait kazanım ifadesine rastlanılmamıştır.

7. sınıf 1. ve 2. ünite kazanımlarının YBT'nin bilişsel süreç boyutuna göre yerleri Tablo 7'deki gibi belirlenmiştir.

Tablo 2. 7. 7. Sınıf Kazanımlarının YBT'nin Bilişsel Süreç Boyutuna Göre Dağılımları

Sınıf ve Ünite	Kazanımlar	Bilişsel Süreç Boyutu
7. Sınıf 1. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım	1. Kur'an-ı Kerim'in İslam Dininin ana kaynağı olduğunu kavrar.	Anlama
	2. Kur'an-ı Kerim'in insan hayatının bütün yönlerine ilişkin öğretisi bulunduğunu fark eder.	Duyuşsal Alan
	3. Hz. Davut, Hz. Süleyman kıssalarını temel özellikleriyle açıklar.	Anlama
	4. İbrahim suresini genel özellikleriyle tanır.	Hatırlama
	5. İsra suresinin 24. ayetinde yer alan duanın anlamını kavrar.	Anlama
	6. Din, İman, Tevhit, İtaat kavramlarının anlamlarını ifade eder.	Anlama

Tablo 2. 7. (Devamı)

7. Sınıf 2. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma	1. Okunuşla ilgili bazı harf ve işaretlere dikkat ederek Kur' an'ı okur.	Uygulama
	2. Bakara, Mülk ve Fetih surelerini kurallarına uyarak okur.	Uygulama
	3. Kur'an-ı Kerim'i okurken, Medd-i Ârız, Meddi-i Lâzım ve Medd-i Lîn, İhfa, İzhar ve İklab'ı ayırt eder.	Çözümleme
	4. Ezberlenecek sureleri usulüne uygun olarak ezberler.	Hatırlama
	5. Ezberlenen surelerin anlamlarını ana hatları ile açıklar.	Anlama
	6. Anlamını öğrendiği surelerden mesaj ve ilkeler çıkarır.	Çözümleme

Tablo 7 incelendiğinde 7. sınıf Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım 1. ünitesinde toplam 6 kazanımın olduğu görülebilmektedir. 5 kazanımın bilişsel, 1 kazanımın ise duyuşsal alana yönelik hazırlandığı araştırma bulguları arasındadır. YBT'nin bilişsel süreç boyutuna göre bilişsel alana ait 4 kazanımın anlama, 1 kazanımın ise hatırlama basamağında yer aldığı ifade edilebilir. Bu üniteye uygulama, çözümleme, değerlendirme ve yaratma basamağına yönelik herhangi bir kazanıma rastlanılmamıştır.

7. sınıf Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma 2. ünitesinde toplam 6 kazanımın olduğu ve bu kazanımların hepsinin bilişsel alana ait olduğu belirtilebilir. YBT'nin bilişsel süreç boyutuna göre bilişsel alana ait 1 kazanımın hatırlama, 2 kazanımın uygulama, 1 kazanımın anlama ve 2 kazanımın ise çözümleme basamağında yer aldığı ifade edilebilir. Bu üniteye yaratma ve değerlendirme basamağına ait kazanım ifadesine rastlanılmamıştır.

8. sınıf 1. ve 2. ünite kazanımlarının YBT'nin bilişsel süreç boyutuna göre yerleri Tablo 8'deki gibi belirlenmiştir.

Tablo 2. 8. 8. Sınıf Kazanımlarının YBT'nin Bilişsel Süreç Boyutuna Göre Dağılımları

Sınıf ve Ünite	Kazanımlar	Bilişsel Süreç Boyutu
8. Sınıf 1. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım	1. Kur'an-ı Kerim'in temel konularını kavrar.	Anlama
	2. Hz. Yakup, Hz. Yusuf kıssalarını temel özellikleriyle açıklar.	Anlama
	3. Hucurat suresini genel özellikleriyle tanır.	Hatırlama
	4. Neml suresinin 19. ayetinde yer alan duanın anlamını kavrar.	Anlama
	5. İslam, Takva, Sabır, Sulh kavramlarının anlamlarını ifade eder.	Anlama
8. Sınıf 2. Ünite Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma	1. Okunuşla ilgili bazı harf ve işaretlere dikkat ederek Kur'an-ı Kerim'i okur.	Uygulama
	2. Furkan, Hucurat, Rahman, Cuma ve Nebe surelerini kurallarına uyarak okur.	Uygulama
	3. Kur'an-ı Kerim'i okurken, İdgam-ı Mea'l-gunne, İdgam-ı Bila-gunne, Sakin Mim'in okunuşu, Ra' nın hükümlerini ayırt eder.	Çözümleme
	4. Vakıf, İbtida, Vasıl ve İşaretleri'ni tanır.	Hatırlama
	5. Secde ayetlerini ve secde işaretlerini tanır.	Hatırlama
	6. Ezberlenecek sureleri usulüne uygun olarak ezberler.	Hatırlama
	7. Ezberlenen surelerin anlamlarını ana hatları ile açıklar.	Anlama
	8. Anlamını öğrendiği surelerden mesaj ve ilkeler çıkarır.	Çözümleme

Tablo 8 incelendiğinde 8. sınıf Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım 1. ünitesinde toplam 5 kazanımın olduğu ve bu kazanımların hepsinin bilişsel alana ait olduğu görülebilmektedir. YBT'nin bilişsel süreç boyutuna göre bilişsel alana ait 4 kazanımın anlama, 1 kazanımın ise hatırlama basamağında yer aldığı ifade edilebilir. Bu üniteye uygulama, çözümleme, değerlendirme ve yaratma basamağına yönelik herhangi bir kazanıma rastlanılmamıştır.

8. sınıf Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma 2. ünitesinde toplam 8 kazanımın olduğu ve bu kazanımların hepsinin bilişsel alana ait olduğu belirtilebilir. YBT'nin bilişsel süreç boyutuna göre bilişsel alana ait 3 kazanımın hatırlama, 2 kazanımın uygulama, 1 kazanımın anlama ve 2 kazanımın ise çözümleme basamağında yer aldığı ifade edilebilir. Bu üniteye yaratma ve değerlendirme basamağına ait kazanım ifadesine rastlanılmamıştır.

Uzman görüşlerinden elde edilen bulgulardan yola çıkılarak Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programında yer alan kazanımların daha çok bilişsel alana yönelik hazırlandığı belirtilebilir. Bilişsel alan basamaklarından ise; genellikle aynı basamakların öne çıkarıldığı kazanım sınıflamalarında görülebilmektedir. Nitekim YBT'nin bilgi boyutunda olgusal ve kavramsal, bilişsel süreç boyutunda ise; daha çok hatırlama ve anlama basamaklarının ön plana çıkarıldığı ifade edilebilir. Dolayısıyla öğrencilerde farklı bilgi ve becerileri geliştirebilecek türde kazanımların öğretim programında yer almadığı yorumu yapılabilir. Bilişsel alanın çeşitli basamakları da dikkate alınarak bilgi ve becerilerde çeşitlilik sağlanabilirdi.

YBT'nin bilgi boyutu ve bilişsel süreç boyutunda daha üst basamaklar olarak ifade edilebilecek üstbilişsel, uygulama, çözümleme, değerlendirme ve yaratma gibi basamakların öğretim programında dikkate alınması öğrenme ve öğretme sürecinin daha nitelikli veya işlevsel hale gelmesinde etkili olabilir. Dolayısıyla ortaokul Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programındaki kazanımların içeriğe uygun olarak tüm basamakları kapsayıcı şekilde hazırlanmasının öğrenme ve öğretme süreci için önemli olduğu söylenebilir.

Tablo 2. 9. Kazanımların Bilgi Boyutu ve Bilişsel Süreç Boyutuna Göre Dağılımları

Sınıf Düzeyi / Ünite / Kazanımlar	Bilgi Boyutu				Bilişsel Süreç Boyutu					
	A. Olgusal	B. Kavramsal	C. İşlemsel	D. Üstbilişsel	1. Hatırlama	2. Anlama	3. Uygulama	4. Çözümleme	5. Değerlendirme	6. Yaratma
5. 1. 1.		X				X				
5. 1. 2.										
5. 1. 3.		X				X				
5. 1. 4.		X				X				
5. 1. 5.	X				X					
5. 1. 6.		X				X				
5. 1. 7.	X				X					
5. 2. 1.	X				X					
5. 2. 2.	X				X					
5. 2. 3.			X				X			
5. 2. 4.			X				X			
5. 2. 5.			X				X			
5. 2. 6.			X				X			
5. 2. 7.	X					X				
5. 2. 8.	X					X				
5. 2. 9.										
5. 2. 10.	X				X					
5. 2. 11.		X				X				
5. 2. 12.		X						X		

Tablo 2. 9. (Devamı)

Sınıf Düzeyi / Ünite / Kazanımlar	Bilgi Boyutu				Bilişsel Süreç Boyutu					
	A. Olgusal	B. Kavramsal	C. İşlemsel	D. Üstbilişsel	1. Hatırlama	2. Anlama	3. Uygulama	4. Çözümleme	5. Değerlendirme	6. Yaratma
6. 1. 1.		X				X				
6. 1. 2.										
6. 1. 3.		X				X				
6. 1. 4.		X			X					
6. 1. 5.	X				X					
6. 1. 6.		X				X				
6. 1. 7.	X					X				
6. 2. 1.			X				X			
6. 2. 2.			X				X			
6. 2. 3.		X						X		
6. 2. 4.	X				X					
6. 2. 5.		X				X				
6. 2. 6.		X						X		
7. 1. 1.		X				X				
7. 1. 2.										
7. 1. 3.		X				X				
7. 1. 4.	X				X					
7. 1. 5.		X				X				
7. 1. 6.		X				X				

Tablo 2. 9. (Devamı)

Sınıf Düzeyi / Ünite / Kazanımlar	Bilgi Boyutu				Bilişsel Süreç Boyutu					
	A. Olgusal	B. Kavramsal	C. İşlemsel	D. Üstbilişsel	1. Hatırlama	2. Anlama	3. Uygulama	4. Çözümleme	5. Değerlendirme	6. Yaratma
7. 2. 1.			X				X			
7. 2. 2.			X				X			
7. 2. 3.		X						X		
7. 2. 4.	X				X					
7. 2. 5.		X				X				
7. 2. 6.		X						X		
8. 1. 1.		X				X				
8. 1. 2.		X				X				
8. 1. 3.	X				X					
8. 1. 4.		X				X				
8. 1. 5.		X				X				
8. 2. 1.			X				X			
8. 2. 2.			X				X			
8. 2. 3.		X						X		
8. 2. 4.	X				X					
8. 2. 5.	X				X					
8. 2. 6.	X				X					
8. 2. 7.		X				X				
8. 2. 8.		X						X		

2. 2. ÖĞRETMENLERE GÖRE SEÇMELİ KUR'AN-I KERİM DERSİ KAZANIMLARININ YBT'YE GÖRE DAĞILIMLARI

Bu başlık altında görüşmeye katılan öğretmenlerin kazanımlara yönelik bilgi boyutuna ve bilişsel süreç boyutuna göre görüşlerine yer verilmiştir.

Katılımcıların görüşlerini tespit edebilmek için araştırmacı tarafından hazırlanan (EK 1) yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmeler süresince elde edilen veriler, belirlenen çeşitli temalar (öğretmenlere göre kazanımların yoğunlaştığı basamak, öğretmenlere göre kazanımların yoğunlaşması gereken basamak, öğretmenlere göre kazanımların yoğunlaşması gereken öğrenme alanı, kazanımlarda hazır bulunuşluğun dikkate alınması, kazanımlar olması gereken basamakta) yardımı ile açıklanmaya çalışılmıştır.

2. 2. 1. Bilgi Boyutu ve Bilişsel Süreç Boyutu

Araştırmanın temel problemine bağlı olarak bir alt problem; “ilgili taksonomi göz önünde bulundurulduğunda, öğretmenlerin kazanımlara yönelik görüşleri nelerdir?” şeklindedir. İfade edilmeye çalışılan bu alt problem kapsamında katılımcıların görüşleri bu başlık altında belirtilmiştir.

Öğretmenlere Göre Kazanımların Yoğunlaştığı Basamak

5, 6, 7 ve 8. sınıf Kur'an-ı Kerim dersi 1. ve 2. ünite kazanımları Yenilenmiş Bloom Taksonomisinin bilgi boyutuna göre öğretmenler tarafından değerlendirildiğinde görüşler genellikle aynı çerçevede şekillenmiştir. Katılımcılara “Kur'an dersi 5, 6, 7 ve 8. sınıf kazanımlarının bilgi boyutunda hangi basamakta yoğunlaştığını düşünüyorsunuz?” sorusu sorulduğunda katılımcılar tarafından kazanımların birçoğunun kavramsal ve olgusal basamakta yoğunlaştığı ifade edilmiştir. Örneğin kazanımların kavramsal ve olgusal basamaklarda yoğunlaştığını gösteren katılımcı ifadeleri şöyledir: “6. sınıf kazanım ifadeleri kavramsal ve olgusal basamağın yoğun olduğunu düşünmeme neden oldu. Özellikle kıssalarda toplumların başına gelen olayların yalnızca hatırlama düzeyinde olması olgusal basamağın daha ön plana çıkmasına neden olmuş.” (K3) “7. sınıf kazanımlarının kavramsal alanda

yoğunlaştığını düşünüyorum... kazanımlar da öğrencilerden bir şeyleri kavraması, açıklaması ve anlaması bekleniyor.” (K8)

Araştırmamızın diğer bir aşamasında uzman görüşü alma formu ile elde edilen veriler de kavramsal ve olgusal basamağa ait kazanımların öğretim programında daha fazla olduğunu gösterir niteliktedir. Nitekim 5. sınıf 1. ve 2. ünitelerde yer alan toplam 19 kazanımdan 6 kazanımın kavramsal, 7 kazanımın ise olgusal, 6. sınıfta yer alan 13 kazanımdan 7 kazanımın kavramsal, 3 kazanımın ise olgusal, 7. sınıfta yer alan 12 kazanımdan 7 kazanımın kavramsal, 2 kazanım ise olgusal ve 8. sınıfta yer alan 13 kazanımdan 7 kazanımın kavramsal, 4 kazanımın ise olgusal basamakta yer aldığı uzman görüşlerinden elde edilen bulgular arasındaydı.¹⁷⁶

Daha öncede ifade edilmeye çalışıldığı gibi olgusal bilgi, herhangi disiplini tanımak veya disipline yönelik problemleri çözebilmek için öğrencilerin sahip olmaları gereken bazı temel öğeleri kapsayan bilgi türüydü. Kavramsal bilgi ise; daha çok sınıflama, grup, genelleme ve kuramlara yönelik bilgileri kapsıyordu.¹⁷⁷ Dolayısıyla kazanımların, Kur'an-ı Kerim dersini tanımaya yönelik temel öğeleri, kavramları, konuları ve tecvit bilgisine yönelik kuralları kapsamı, öğretmenlerin bu basamakların ön planda olduğunu düşünmelerini etkilemiş olabilir. Nitekim bu konu ile ilgili bir katılımcı ifadelerini şöyle belirtmiştir; “...kazanımlarda sürekli bir şekilde çeşitli kavramların veya tecvit kurallarının öğretimi var.” (K5)

İşlemsel bilgi, herhangi bir şeyin “nasıl” yapılacağı ile ilgili bilgileri kapsayan, takip edilmesi gereken sıra ve basamaklar şeklinde yapılandırılmıştır. Üst bilişsel bilgi ise; kişinin kendi bilişleri hakkındaki farkındalığı ile ilgili bilgilerdir. Ayrıca genel strateji bilgisi olarak da ifade edilen üst biliş bu stratejilerin nerede ve nasıl etkili olacağına dair bireyin kendi düşüncelerinin farkında olmasıdır.¹⁷⁸ DKAB öğretmenleri olgusal ve kavramsal basamağa yönelik kazanımların programda yoğun olduğunu ifade ederken işlemsel ve üst bilişsel basamağa ait herhangi bir kazanımın olmadığını belirtmişlerdir. Bu noktada işlemsel ve üst bilişsel basamağa ait kazanımların öğretim programında yer almadığını ifade eden katılımcı görüşleri şöyledir:

¹⁷⁶ Bkz. s. 67-69.

¹⁷⁷ Bkz. s. 27.

¹⁷⁸ Anderson vd. (2010), 67-71; Demirel, Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya, 126-128.

“5. sınıf kazanımlarında işlemsel ve üst bilişsel basamağa ait herhangi bir ifadeye rastlamadım.” (K2) “7. sınıfta öğrencinin öğrendiklerini sorgulaması ve kendi bakış açısıyla anlamlandırması ile ilgili herhangi bir kazanım olmadığı için işlemsel ve üst bilişsel basamağın olmadığını söyleyebilirim.” (K8)

Uzman görüşlerine geri dönüldüğünde ise; öğretmen görüşlerine uygun olarak üst bilişsel basamağa yönelik herhangi bir kazanımın olmadığı belirtilmiştir. Ancak işlemsel basamağa yönelik kazanım ifadelerinin öğretim programında yer aldığına dair bulgular elde edilmiştir. Örneğin; 5. sınıf 2. ünite 4, 6. sınıf 2. ünite 2, 7. sınıf 2. ünite 2 ve 8. sınıf 2. ünite 2 kazanımın işlemsel basamağa yönelik hazırlandığı belirtilmiştir.¹⁷⁹ Kazanımlarda öğrencilerin bilgiyi nasıl veya nerede kullanacağına dair ve kendi öğrenmeleri üzerinde kafa yorabileceği bir ifadeye rastlanmadığı için öğretmenler üst bilişsel basamağa ait kazanımların olmadığını düşünmüş olabilirler.

Katılımcılara “Kur’an dersi 5, 6, 7 ve 8. sınıf kazanımlarının bilişsel süreç boyutunda hangi basamakta yoğunlaştığını düşünüyorsunuz?” sorusu sorulduğunda katılımcılar tarafından kazanımların çoğunun hatırlama ve anlama basamaklarında yoğunlaştığı belirtilmiştir. Mesela iki katılımcı kazanımların bu basamaklarda yoğunlaştığını şöyle ifade etmiştir; *“6. sınıf kazanımlarının hatırlama ve anlama basamağında yoğunlaştığını ifade edebilirim.” (K3) “...öğretim programındaki kazanımların birçoğu hatırlama ve ardından anlama basamağında yer almaktadır.” (K8)*

Hatırlama basamağı bilginin uzun süreli bellekten geri getirilmesini ifade ederken, anlama ise sözlü ya da yazılı olarak sunulan çeşitli bilgilerden anlam çıkarmayı, yorumlamayı ifade ediyordu.¹⁸⁰ Kazanım ifadelerinde daha çok “kavrar, açıklar, tanır, ifade eder” kavramlarının yer alması öğretmenleri bu basamaklara yönlendirmiş olabilir. Çünkü bu tür ifadelerin anlama ve hatırlama basamağını hatırlatan özelliğe sahip olduğu söylenebilir. Nitekim bir katılımcı bu kapsamda görüşlerini şöyle ifade etmiştir; *“...kazanımlarının anlama ve hatırlama basamaklarında yoğunlaştığını görüyorum. Çünkü kazanımlar genellikle tanır, kavrar, açıklar, ifade eder gibi kavramlarla devam etmiş.” (K9)*

¹⁷⁹ Bkz. s. 67-69.

¹⁸⁰ Bkz. s. 31.

Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programında çok fazla olmamak şartıyla uygulama ve çözümleme basamaklarının yer aldığı, değerlendirme ve yaratma basamaklarının ise kesinlikle olmadığı ifade edilmiştir. Nitekim DKAB öğretmenlerinin kazanımların bu basamaklara yönelik hazırlanmadığını gösteren ifadeleri şöyledir; *“...bir şeyi parçalarına ayırarak bu parçaları birbiriyle ilişkilendirmek veya orijinal bir şey yaratmak olmadığı için çözümleme ve yaratma basamaklarının olmadığını düşünüyorum. Uygulamaya yönelik bir ders olduğu halde yeterli olmamakla birlikte uygulamaya yönelik birkaç kazanım var.”* (K9) *“7. sınıf kazanımlarında uygulama ve çözümleme basamağına ait kazanımlar var. Ancak değerlendirme ve yaratma yok.”* (K6)

Bu noktada uzman görüşlerine tekrar bakıldığında ise; 5. sınıf 2. üniteye yer alan toplam 12 kazanımdan 4 kazanımın uygulama, 1 kazanımın ise çözümleme, 6. sınıf 2. üniteye yer alan 6 kazanımdan 2 kazanımın uygulama, 2 kazanımın ise çözümleme, 7. sınıf 2. üniteye yer alan 6 kazanımdan 2 kazanımın uygulama, 2 kazanım ise çözümleme ve 8. sınıf 2. üniteye yer alan 8 kazanımdan 2 kazanımın uygulama, 2 kazanımın ise çözümleme basamağına yer aldığı belirtilmişti.¹⁸¹ Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programının 1. ünitelerinde uygulama, değerlendirme, çözümleme ve yaratma basamaklarına ait kazanımlara yer verilmemekle birlikte 2. ünitelerde uygulama ve çözümleme basamaklarına ait kazanımlara rastlayabilmek mümkündür.

Öğretmenlere Göre Kazanımların Yoğunlaşması Gereken Basamak

5, 6, 7 ve 8. sınıf Kur'an-ı Kerim dersi 1. ve 2. ünite kazanımlarının, Yenilenmiş Bloom Taksonomisinin bilgi boyutunda kavramsal ve olgusal basamaklarda yoğunlaşması öğretmenler tarafından olumsuz bir şekilde eleştirilerek, diğer basamaklarında (işlemsel, üstbilişsel) göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmiştir. Nitekim bu noktada DKAB öğretmenlerine “kazanımların bilgi boyutunda hangi basamak veya basamaklarda öne çıkarılması gerektiğini düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltildiğinde şu ifadeler ile karşılaşmıştır; *“Tüm sınıf düzeylerinde kazanımlarda sadece kavramsal veya olgusal basamaklar dikkate alınmış. En azından diğer basamaklara da yer verilerek öğrenmede çeşitlilik sağlanabilirdi.”* (K2) *“Öğretim*

¹⁸¹ Bkz. s. 67-69.

programında aynı kazanımların aksine çeşitli basamaklara yönelik hazırlanmış kazanımların olmasını isterdim. Tüm basamaklar aynı şekilde dikkate alınmalıydı.” (K3)

Bireylerin öğrenmede, etkin olması yani “öğrenmeyi öğrenme yetkinliğine”¹⁸² ve bilginin nasıl uygulanacağına dair bilgi sahibi olması tercih edilen bir durum olmalıdır.¹⁸³ Dolayısıyla işlemsel ve üst bilişsel basamakların göz önüne alınmaması anlamlandırılmayan, uygulanamayan bir bilginin oluşmasına yol açabilir. Nitekim bu konuda bir katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır; “*Çocuğun Kur’an-ı Kerim’in anlamı ve mesajları üzerinde yoğunlaşmasını ve kendi hayatı ile ilişki kurabilmesini isterdim. Bu sayede öğrencilerin bilgileri uçucu değil de kalıcı hale gelebilirdi. Dolayısıyla üst bilişsel ve işlemsel alana yönelik kazanımları tercih ederdim.*” (K6)

Olgusal ve kavramsal bilgi basamaklarının içeriğini ilgili disiplinin “olay, olgu, kavram ve ilkeleri” meydana getirmektedir.¹⁸⁴ Kur’an-ı Kerim dersi kazanımlarında da bu iki basamağı görebilmek mümkündür. Ancak öğretim programının sınıf seviyesi yükseldikçe kazanımların basamak seviyesinin de yükselmesi gerekmektedir.¹⁸⁵ Fakat uygulanmakta olan öğretim programının bu bilgiye uygun olmadığı söylenebilir. Bu konuda bir katılımcının ifadeleri şöyledir; “*Daha alt sınıflar için olgusal ve kavramsal basamağın ön planda olmasını kabul edebilirim. Fakat 8. sınıf öğrencilerinin seviyesini göz önünde bulundurduğumda kazanımların daha çok olgusal ve kavramsal basamakta yer alması bana pek hoş gelmedi.*” (K2)

Öğretmenler ayrıca Kur’an-ı Kerim dersi öğretim programına ezberci bir eğitim anlayışının hâkim olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda öğretmenler; “*5. sınıf 1. ve 2. ünite kazanımlarının kavramsal basamakta yoğunlaşarak çocukların ezber bilgiye yönlendirildiği kanısındayım.*” (K10) “*...şu an önümde duran kazanımlarda ben ezberden başka bir şey göremiyorum. Ezberin ön planda olduğu bir programda da sorgulama ve eleştirinin geri planda kalması kaçınılmaz bir sonudur.*” (K3) ifadeleri ile

¹⁸² Mehmet G.,& Burak D., “ 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Bloom ve Revize Bloom Taksonomilerine Göre İncelenmesi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (18), 2019, s. 134.

¹⁸³ Aslan vd., 543.

¹⁸⁴ Gültekin vd., 133.

¹⁸⁵ Seracettin L. Z.,& Aydın K.,& Mustafa S., “Ortaöğretim Kimya Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Yapılandırılmış Bloom Taksonomisine Göre Analizi ve Değerlendirilmesi, *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 10 (1), 2016, s. 276.

görüşlerini belirtmişlerdir. Bu anlayışın oluşmasında Kur'an-ı Kerim dersinde bazı sure ve ayet ezberlerinin ve bilişsel ağırlıklı kazanımların yer alması etkili olabilir. Ayrıca bilişsel alan basamaklarından yalnızca alt basamakların ön planda olması, programa ezberci bir eğitim anlayışının hâkim olduğunu düşündürüyor olabilir.

Bu noktada Kur'an-ı Kerim dersinin amaçlarına bakıldığında; “öğrencilerin bazı sure ve ayetleri kurallarına uygun olarak ezberlemeleri, ...okuma, anlama ve ezberlemeleri amaçlanmaktadır.”¹⁸⁶ şeklinde iki amaç ile karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların ifade ettiği gibi kazanımlarda daha çok ezberin ön planda olması, programın genel amaçlara uygun olarak hazırlandığını göstermektedir şeklinde bir yorum yapılabilir. O zaman kazanımların belirlenmesinde rol oynayan genel amaçların hazırlanmasında da bilgi ve becerilerde çeşitlilik sağlanması adına olgusal, kavramsal, işlemsel ve üstbilişsel bilgi dikkate alınabilir.

Bozkurt tarafından yapılan çalışmada da benzer bir sonuca ulaşılarak Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programının temelinde kısmen de olsa ezberci bir eğitim anlayışının yer aldığı belirtilerek, bu anlayışın programın zayıf yönünü gösterdiği vurgulanmıştır.¹⁸⁷

Dersin kazanımlarında Kur'an-ı Kerim mesajından ziyade Arapça metni üzerine yoğunlaşılması ve mesajlarının ikinci planda kalması öğretmenlerin eksiklik olarak değerlendirdiği noktalar arasındadır. Bu noktada yine kazanımlar üzerinde belirgin rol oynayan genel amaçlara bakıldığı zaman; “öğrencilerin ...fark etmeleri, ...güzel okumaları, ...kurallarına uygun olarak ezberlemeleri, ...bilgi sahibi olmaları, ... okuma, anlama ve ezberlemeleri amaçlanmaktadır.” ifadeleri arasında Kur'an'ın mesajları üzerinde öğrencileri sorgulamaya, düşündürmeye ve fikir yürütmeye yönlendiren bir ifadeye rastlanılmamaktadır. Genel amaçlar böyle olunca da kazanımların da bu konuda eksiklik yaşaması aslında olası bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Nitekim yapılan bir çalışmada genel amaçlar ve kazanımlarda Kur'an-ı Kerim'in mesajlarını anlamlandırma ihtiyacına dikkat çekilmiştir.¹⁸⁸ Bu noktada “K10” düşüncelerini şöyle ifade etmiştir; “*Kur' an'ın gönderiliş amacı onun sadece*

¹⁸⁶ Bkz. s. 44.

¹⁸⁷ Bozkurt, 109.

¹⁸⁸ Kaymakcan, R.,& Aşlamacı, İ.,& Yılmaz, M.,& Telli, A., “*Seçmeli Din Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*”, DEM Yayınları, İstanbul 2013, s. 79.

kavramlarının öğrenilmesi veya sadece Arapçasının okunarak sevap kazanılması için değildir. Onun amacı insanı düşündürmek, olaylardan ders çıkartmak ve sorgulatmaktır.” (K10)

Katılımcılara “kazanımların bilişsel süreç boyutunda hangi basamak veya basamaklarda öne çıkarılması gerektiğini düşünüyorsunuz?” sorusu sorulduğunda 5, 6, 7 ve 8. sınıf 1. ve 2. ünite kazanımlarının hatırlama ve anlama basamaklarında yoğunlaşması da olumsuz bir şekilde eleştirilmiştir. Kazanımların daha çok iki basamakta yoğunlaşıyor olması öğretmenler tarafından eksiklik olarak görülmüş ve diğer basamaklarında dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir.

DKAB öğretmenleri bilişsel süreç boyutunda üst düzey bilişsel beceriler olarak adlandırılacak “değerlendirme, analiz etme, problem çözme, yeni bilgiler üretme ve karar verme”¹⁸⁹ gibi becerileri öne çıkarabilen kazanımların programda yer alması gerektiğini ifade etmişlerdir. Mesela DKAB öğretmenlerinin bu konudaki ifadeleri şöyledir; “6. sınıf 1. ve 2. ünite kazanımlarının bilişsel boyutta anlama basamağında yoğunlaşmasının yanında değerlendirme ve çözümleme basamağının da olmasını isterdim.”(K9), “...okumaya yönelik üniteler olduğu için ikinci ünitelerde uygulama basamağı öne çıkarılabilirdi. Fakat pratikten ziyade teoriye yer verilmiş.” (K2) Bu kapsamda anlamlı öğrenmeler için uygulama, çözümleme, değerlendirme ve yaratma basamaklarına yönelik kazanımlarında diğer basamaklar gibi göz önünde bulundurulması daha doğru olabilir.¹⁹⁰

Bireyleri kendi öğrenmeleri üzerinde aktif hale getiren, öğrendikleri bilgileri yeni durumlara aktarabilen ve mevcut bilgilerden yola çıkarak çeşitli bilgiler üretebilen özelliklere sahip bireylerin var olabilmesinde üst düzey bilişsel becerilerin etkili olacağı söylenebilir. Ayrıca eleştirel bakış açısına sahip, yaratıcı düşünebilen bireylerin var olabilmesi için öğretim programlarında bu tür kazanımların yer alması gözden kaçırılmaması gereken önemli bir nokta olarak belirtilebilir.¹⁹¹ Nitekim bireylerin birtakım bilgilere sahip olabilmesi hatırlama ve anlama basamaklarının aksine

¹⁸⁹ Nuray A.,& Ayhan Y., “Yapılandırmacı Yaklaşımın Öğrencilerin Üst Düzey Becerilerine Etkisi”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 39, 2010, s. 58.

¹⁹⁰ Zorluoğlu vd. , 11.

¹⁹¹ Gültekin vd. , 134-135.

uygulama ve üzeri basamaklar ile elde edilmektedir.¹⁹² Bu konuya dair katılımcı görüşleri ise şöyledir:

“Yeni neslin yaratıcı, eleştirel düşünebilen, yönlendirilen değil de kendini yönlendirebilen bireyler olmasını istiyorsak üst bilişsel becerilerden yoksun bir program karşımıza çıkmamalı.” (K2)

“Eğer eğitimin amacı kendi kendine yetebilen, değerlendirebilen, yargıda bulunan, eleştiren ve düşünen bireyler yetiştirmek ise ne yazık ki Kur’an-ı Kerim dersi kazanımlarında bu söz konusu değil. Bunların olabilmesi için değerlendirme, çözümleme basamakları elzemdir.” (K5)

Öğretmenlere Göre Kazanımların Yoğunlaşması Gereken Öğrenme Alanı

Kazanımların bilişsel alanda yoğunlaşıyor olması da öğretmenler tarafından olumsuz bir şekilde eleştirilerek duyuşsal alana yönelik kazanımların göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmiştir. Dersin genel amaçlarına bakıldığı zaman ise ; *“...fark etmeleri, ...severek ve isteyerek okuma... amaçlanmaktadır.”* şeklinde iki ifade ile karşılaşılmaktadır. Öğrencilerin bir şeyleri fark ederek, fark ettikleri şeyleri sevmeleri bunlara ilgi duymaları noktasında duyuşsal alan etkili olabilir. Dolayısıyla öğretim programında bilişsel alan kazanımları yanında duyuşsal alan kazanımlarına da yer verilebilir. DKAB öğretmenleri bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade etmişlerdir; *“... duyuşsal alan dikkate alınmalıydı. Bu sayede çocuk Kur’ an öğrenmeye istekli hale gelebilir ve onu sevebilirdi.” (K2)* *“...duyuşsal alanın ağırlıklı olmasını isterdim. Çünkü çocuk bu sayede bir şeyler fark edebilir, fark ettiklerini içselleştirebilir, hayatına bir şeyler yansıtabilirdi.” (K10)*

Nitekim 2013 yılında Bahçekapılı tarafından yapılan çalışmada seçmeli din dersleri kazanımlarının bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlara eşit bir şekilde dağılmadığı sonucuna ulaşılarak, böyle bir yaklaşımın ise din eğitiminin aksine din öğretimini akıllara getirdiği belirtilmiştir.¹⁹³ Diğer bir çalışmada ise öğretim programının hızlı bir şekilde hazırlanmış olduğu ifade edilirken, konuların daha çok

¹⁹² Zorluoğlu vd. (2016), 277.

¹⁹³ Bahçekapılı, 56-57, 90.

bilgi düzeyinde yoğunlaşması nedeniyle Kur'an-ı Arapça okumaya zaman kalmadığı ifade edilmiştir.¹⁹⁴

Benzer sonuçları içeren bu çalışmalarda da programda bilişsel alanın yoğunlukta olması eleştirilen ortak bir nokta haline gelmiştir. Belirtilen bu iki çalışmanın aksine diğer bir çalışmada ise Kur'an-ı Kerim kazanımlarında bilişsel ve duyuşsal alanın öne çıkarıldığı belirtilerek, dersin içeriği itibarıyla bu alanların göz önünde bulundurulması doğru kabul edilirken, sadece alt basamakların öne çıkarılması eleştirilen nokta olmuştur.¹⁹⁵

Kazanımlarda Hazır Bulunuşluğun Dikkate Alınması

DKAB öğretmenleri kazanımların öğrenci seviyesi göz önünde bulundurularak hazırlanması gerektiğinin çok önemli olduğunu şu ifadeler ile belirtmişlerdir:

“8. sınıf kazanımları öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap veremez. Kazanımlar öğrenciyi temele alarak hazırlanmamış. Çünkü program ezber ve bilgi yüklemesiyle dolmuş.”(K7) *“7. sınıf hatta diğer sınıflarda yer alan 1. ünite kazanımlarının öğrenci ilgi ve seviyesinin dikkate alınarak hazırlandığını pek düşünmüyorum. Konular ve özellikle ezber bilgi çok yoğun. Çünkü yalnızca bilişsel alana yönelik hedeflere yer verilmiş.”* (K8)

Bu noktada yapılan bir çalışmada da Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programının öğrenci seviyesine uygun olmadığı, öğrencilerin hazır bulunuşluğunun dikkate alınmadığı sonucuna ulaşılmıştır.¹⁹⁶ Görer tarafından yapılan çalışmada ise seçmeli derslerin verimli hale gelebilmesi için müfredatın sınıf seviyelerine göre yeniden yapılandırılması gerektiği belirtilerek öğrenci yeteneklerini açığa çıkarabilecek programların yapılması gerektiği vurgulanmıştır.¹⁹⁷

Bahçekapılı tarafından yapılan çalışmada belirtildiği gibi “kaliteli ve verimli bir öğretim programı için öğrencilerin ihtiyaçlarının belirlenmesi, ilgi ve yönelimlerinin

¹⁹⁴ Altun, 109.

¹⁹⁵ Kaymakcan vd. , 78-79.

¹⁹⁶ Bozkurt, 107.

¹⁹⁷ Ümmügülsüm Görer, *Ortaokul Düzeyindeki Din, Ahlak ve Değerler Alanındaki Seçmeli Derslerin Öğretmen- Öğrenci Görüşlerine Göre Program Açısından Değerlendirilmesi (Denizli Yatılı Bölge Ortaokulları Örneği)*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2015, s. 61-62.

gözlemlenmesi son derece önemlidir.”¹⁹⁸ Öğrenci hazır bulunuşluğunu ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak hazırlanan öğretim programlarından daha verimli ve gerçekçi sonuçlar beklenebilir.

Kıssalara yönelik hazırlanmış olan kazanım ifadelerinin de gözden geçirilmesi gerektiği belirtilerek öğrenci seviyesinin ve hazır bulunuşluğunun dikkate alınması ve kıssaların vermek istediği mesajların öne çıkarılması gerektiği üzerinde durulmuştur. *“...kıssalarını genel özellikleriyle açıklar.” ifadesi bana göre çok yanlış, çünkü çocuğun seviyesine uygun değil. Çocuk bir şeyleri açıklamadan ziyade onları fark edebilmeli, ders çıkarabilmeli. Önemli olan “Nuh’un sabrını veya Hz. Lokman’ın öğütlerini örnek alıyor mu?” bu soruların cevaplanabilmesine yardımcı olacak kazanımları ben ne yazık ki göremiyorum.” (K10)*

Kazanımlar Olması Gereken Basamakta

Katılımcılara, “kazanımların bilgi boyutunda ve bilişsel süreç boyutunda hangi basamak veya basamaklarda öne çıkarılması gerektiğini düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltildiğinde, görüşmeye katılan DKAB öğretmenlerinin çoğu kazanımların bilgi boyutunda olgusal ve kavramsal basamakta, bilişsel süreç boyutunda ise hatırlama ve anlama basamağında yoğunlaştığını ifade ederek bu durumu eleştirmiştir. Fakat kazanımların bu basamaklarda yoğunlaşmasını doğru kabul eden öğretmen görüşlerine de rastlanılmıştır. Mesela DKAB öğretmenlerinin kazanımların bu basamaklarda yer almasını doğru kabul ettiklerine dair ifadeleri şöyledir; *“...kazanımların kavramsal ve olgusal basamakta yoğunlaşmasının doğru olduğunu belirtebilirim. Çünkü ortaokul öğrencilerinin işlemsel ve özellikle üst bilişsel basamağa çıkamayacağını düşünüyorum.” (K4)* *“5. sınıf kazanımlarının anlama basamağında yoğunlaşmasının doğru olduğunu düşünüyorum. Çünkü öğrenciler zihinsel anlamda daha üst düzey basamaklar için henüz hazır değil.” (K1)*

Daha öncede ifade edilmeye çalışıldığı gibi bir öğretim programında sınıf seviyesi yükseldikçe basamak seviyesi de yükselmelidir. Ancak DKAB öğretmenleri Kur’an-ı Kerim dersinin konusu itibarıyla yaratma basamağına ait kazanım ifadesine öğretim programında yer verilemeyeceğini belirtmişlerdir. Çünkü dersin içeriğinin yeni

¹⁹⁸ Bahçekapılı, 88.

ve özgün bir şey yapabilmeye uygun olmadığı ifade edilmiştir. Bu konudaki ifadeler şöyledir; “...yaratma basamağına yönelik kazanım olacağını düşünmüyorum bu nedenle bir eksiklik göremedim.” (K3), “Öğretim programında doğru noktalardan bir tanesi yaratma basamağına yönelik kazanımın olmaması. Çünkü dersin içeriği buna uygun değil. Yeni ve özgün ne yapılabilir ki...” (K1) Dolayısıyla kazanımların basamak seviyelerinin bir üst basamağa geçebilmesinde içeriğinde önemli olduğu belirtilebilir. Her ders için tüm basamaklara kazanım ifadesi yazabilmek her zaman mümkün olmayabilir.

Öğrenmede kavrama ve anlama varsa o öğrenmede bir kolaylığın olduğu söylenebilir. Yani bizler öğrenmeyi kolay hale getirmek istiyorsak bunu kavrama ve anlama ile yapabiliriz. Nitekim öğrenmede kavrama ve anlama artıyorsa aynı zamanda “analiz, sentez ve değerlendirme” olarak ifade edilebilecek süreçler arasında da ilişkinin artması beklenen bir sonuçtur. Bu noktada çocuğun etkin öğrenmesi içinde bu ilişki önemlidir. Anlama ve kavrama ezbere dayalı veya öğretmenin merkezde olduğu bir öğretim değildir. Ezbere dayalı ve öğretmen merkezli öğretimde, öğrenciler bilgi seviyesinde kalır ve onların ihtiyaçlarına cevap verme noktasında yetersiz olarak ifade edilebilecek eğitim programları vardır.¹⁹⁹

Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programında yer alan kazanımların olgusal, kavramsal, hatırlama ve anlama basamaklarında yoğunlaşıyor olması bizlere ezberci bir eğitim anlayışından ziyade öğrenci seviyesi ve ihtiyaçlarının pek dikkate alınmadığı, bilgi düzeyinde kalan bir öğretim programının olduğunu göstermektedir yorumu yapılabilir. Dolayısıyla kazanımların herhangi bir basamakta veya basamaklarda yoğunlaşmasının aksine, dersin içeriğine göre tercih edilmesi gereken şeyin daha dengeli bir taksonomik dağılımın olması gerektiği şeklinde ifade etmek daha doğru olacaktır.

¹⁹⁹ Belma Tuğrul, “Bloom’un Taksonomik Süreçlerine Etkileşimci Taksonomi Açısından Bir Bakış, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 23, 2002, s. 271.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ortaokul Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programında yer alan kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine (YBT) göre değerlendirilmesini ele alan bu araştırmada 57 kazanımdan 4'ü duyuşsal 53'ü ise bilişsel alanda yer almıştır.

Bilgi boyutunda 27 kazanım kavramsal, 16 kazanım olgusal, 10 kazanım ise işlemsel bilgi basamağındadır. Bilişsel süreç basamağında 22 kazanım anlama, 14 kazanım hatırlama, 10 kazanım uygulama, 7 kazanım ise çözümleme basamağındadır.

5. sınıfta yer alan 19 kazanımdan 6 kazanımın kavramsal, 7 kazanımın olgusal ve 4 kazanımın ise işlemsel basamakta olduğu sonucuna ulaşılrken, bilişsel süreç boyutunda ise; 7 kazanımın anlama, 5 kazanımın hatırlama, 4 kazanımın uygulama ve 1 kazanımın çözümleme basamağında olduğu tespit edilmiştir. 2 kazanımın ise duyuşsal alana yönelik hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

6. sınıfta yer alan 13 kazanımdan 7 kazanımın kavramsal, 3 kazanımın olgusal ve 2 kazanımın ise işlemsel basamakta olduğu sonucuna ulaşılrken, bilişsel süreç boyutunda ise; 5 kazanımın anlama, 3 kazanımın hatırlama, 2 kazanımın uygulama ve 2 kazanımın çözümleme basamağında olduğu tespit edilmiştir. 1 kazanımın ise duyuşsal alana yönelik hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

7. sınıfta yer alan 12 kazanımdan 7 kazanımın kavramsal, 2 kazanımın olgusal ve 2 kazanımın ise işlemsel basamakta olduğu sonucuna ulaşılrken, bilişsel süreç boyutunda ise; 5 kazanımın anlama, 2 kazanımın hatırlama, 2 kazanımın uygulama ve 2 kazanımın çözümleme basamağında olduğu tespit edilmiştir. 1 kazanımın ise duyuşsal alana yönelik hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

8. sınıfta yer alan 13 kazanımdan 7 kazanımın kavramsal, 4 kazanımın olgusal ve 2 kazanımın ise işlemsel basamakta olduğu sonucuna ulaşılrken, bilişsel süreç boyutunda ise; 7 kazanımın anlama, 5 kazanımın hatırlama, 4 kazanımın uygulama ve 1 kazanımın çözümleme basamağında olduğu tespit edilmiştir. 8. sınıfta duyuşsal alana yönelik kazanım ifadesine rastlanılmamıştır.

Öğretmenler genel olarak 5, 6, 7 ve 8. sınıf 1. ve 2. ünite kazanımlarının, bilgi boyutu ve bilişsel süreç boyutunda alt basamaklarda kaldığını, üst basamaklara çıkamadığını ifade etmişlerdir. Bilgi boyutunda daha çok olgusal ve kavramsal

basamaklarda yoğunlaşıldığı, işlemsel ve üst bilişsel bilginin göz ardı edildiği dile getirilmiştir.

Bilişsel süreç boyutunda ise hatırlama ve anlama basamaklarının öne çıkarıldığı belirtilmiştir. Çözümleme, değerlendirme ve yaratma basamaklarına ait kazanımlara yer verilmediğine ve bunun çok büyük bir eksiklik olduğuna dikkat çekilmiştir. Çözümleme ve değerlendirme gibi daha üst düzey basamakların olmadığı bir öğretim programının kalıcılığının sorgulanması gerektiği öğretmenlerin eleştirileri arasında yer almıştır. Ayrıca programın genel olarak bilişsel alana yönelik hazırlandığı ve bunun bir eksiklik olduğu ifade edilirken duyuşsal alanı kapsayan kazanımlara da yer verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

DKAB öğretmenleri Kur'an-ı Kerim dersinin sıradan bir ders olmadığını, bilişsel alandan ziyade öğrencilerin onun içindekileri içselleştirebileceği, onu sevebilecekleri ve öğrenmeye ilgi duyabilecekleri kazanımların olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'in uygulamaya yönelik bir ders olması nedeniyle uygulama basamağına ait kazanımlara daha fazla yer verilmesi gerektiği birçok kez söylenmiştir. Kur'an'ın anlamından ziyade okumayı hedefleyen kazanımların olduğu belirtilerek, bunun Kur'an-ı Kerim'in gönderiliş amacına aykırı olduğu vurgulanmıştır.

Elde edilen bu sonuçlardan hareketle, Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programında yer alan kazanımların hazırlanmasında bilgi boyutunda olgusal ve kavramsal basamaklar, bilişsel süreç boyutunda ise anlama ve hatırlama basamakları öne çıkarılmıştır. Dolayısıyla kazanımların basamaklara dengeli bir şekilde dağıtılmadığı, taksonomik bir yönelimin olmadığı yorumu yapılabilir. Üst düzey bilişsel becerilerin öğretim programında yer almaması ise yaratıcı ve analitik düşünebilen bireylerin yetiştirilmesinde engel oluşturabilir. Ayrıca öğrencilerin öğrenme konusunda aktif olmaları, kendi öğrenmeleri üzerinde düşünebilmeleri ve öğrenmelerini yönlendirebilmeleri noktasında da sorunlara yol açabilir.

Eleştirmeyen, düşünmeyen, sorgulamayan ve kendi öğrenmeleri hakkında söz sahibi olamayan bireylerin eğitiminde, öğrenciyi temele alan, onun ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran yaklaşımın tehlikeye girdiği söylenebilir. Bu da ezbere alıştırılmış daima yönlendirilmeye ihtiyacı olan bireylerin oluşturduğu bir toplumun oluşmasına neden olabilir.

Araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak şu öneriler geliştirilebilir:

- Ezber ve hatırlamadan ziyade sorgulayabilen, düşünebilen öğrendiği bilgiyi eleştirebilen daha nitelikli bireyler yetiştirebilme noktasında üst düzey bilişsel becerileri öne çıkarabilecek kazanımlar programda göz önüne alınabilir. Bu sayede öğrencilerde sorgulayarak öğrenme becerileri gelişebilir.
- Programda öğrencilerin çözümleme ve değerlendirme yapabilme becerilerini destekleyen kazanımlara yer verilebilir.
- YBT'nin bilgi boyutuna ve bilişsel süreç boyutuna yönelik sınıf seviyeleri ve dersin içeriği göz önünde bulundurularak, kazanımların bütün basamaklara dağılımı sağlanabilir.
- Öğrencilerin öğrenmeyi öğrenme konusunda yetkin olabilmeleri için onların kendi öğrenmeleri konusunda söz sahibi ve öğrenmelerinin farkında olabilecekleri kazanım sayıları artırılabilir. Dolayısıyla olgusal ve kavramsal bilgi, işlemsel ve üst bilişsel bilgiler ile daha ileri seviyelere taşınabilir.
- Kur'an-ı Kerim'in mesajını anlamaya ve bu mesajları içselleştirebilmeye yönelik kazanımlar ön plana çıkarılabilir. Bu doğrultuda bilişsel alan duyuşsal alan ile desteklenebilir.
- Kazanımlar öğrenci seviyeleri, ilgi, ihtiyaç ve hazır bulunuşlukları dikkate alınarak hazırlanabilir.
- Uygulamaya yönelik bir ders olduğu için Kur'an-ı Kerim'i okuma ünitelerinde bilgi boyutu basamaklarından işlemsel basamak, bilişsel süreç boyutu basamaklarından uygulama basamağı öne çıkarılabilir. Böylece öğrenciler de bilgiyi nasıl kullanmaları gerektiği noktasında farkındalık oluşabilir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi* (25. Baskı), Pegem Yayıncılık Ankara 2013.
- Altun, Mukadder, *Öğretmen Görüşlerine Göre Seçmeli Kur'an Dersleri - Nitel Bir Araştırma-*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize 2019.
- Aly, A., "Reflections on Bloom's Revised Taxonomy", *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 4 (1), 2006, 214-228.
- Anderson, L.W., Krathwohl, D. R., Airasian, P.W., Cruikshank, K. A., Mayer, E. R., Pintrich, P. R., Ratsh, J., Wittrock, M. C., *A Taxonomy For Learning, Teaching and Assensing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Education Objectives*, 2001.
- _____, *Öğrenme Öğretim ve Değerlendirme İle İlgili Bir Sınıflama*, (2001), (Ed.: Durmuş Ali Özçelik), Pegem Yayıncılık, Ankara 2010.
- Arı, A. , "Bilişsel Alan Sınıflamasında Bloom, SOLO, Fink, Dettmer Taksonomileri ve Uluslararası Alanda Tanınma Durumları", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 2013, 259-290.
- Arı, A., "Bloom' un Gözden Geçirilmiş Bilişsel Alan Taksonomisinin Türkiye'de ve Uluslararası Alanda Kabul Görme Durumu", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11 (2), 2011, 749-772.
- Aslan, M., Atik, U., "2015 ve 2017 İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Revize Edilmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7 (1), 2018, 528-547.
- Aydın, A., Çıta, E., "2009 Felsefe Öğretim Programının Program Geliştirmenin Temel Öğeleri Kapsamında Değerlendirilmesi", *Dört Öge*, 5 (11), 2017, 67-90.
- Aydın, Muhammet Şevki, *Din Eğitimi Bilimi* (3. Baskı), Kimlik Yayınları Kayseri 2019.
- Aydın, N., Yılmaz, A., "Yapılandırmacı Yaklaşımın Öğrencilerin Üst Düzey Becerilerine Etkisi", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 39, 2010, 57- 68.

- Bahçekapılı, Mehmet, “Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri İmkânlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği*, 6 (5), 2013, 5- 279.
- Bilgin, Beyza, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Yeni Çizgi Yayınları Ankara 1995.
- Bozkurt, Semanur, *Ortaokul-İmam Hatip Ortaokulu Kur'an'ı-Kerim Dersi Öğretim Programının İncelenmesi (Afyonkarahisar Örneği)*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2019.
- Buladı, K., “The Importance of Holistic Approach and the Relation of Meaning and Context for Understanding Qur'an”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 21, 2012, 27-58.
- Bümen, N. T., “Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi”, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 31 (142), 2006, 3-13.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F., *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi, Ankara 2018.
- Cebeci, Suat, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, Akçağ yayınları (2. Baskı), Akçağ Yayınları, 1996.
- Creswell, John W., *Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Çev.: M. Bütün, S. B. Demir), Siyasal Yayıncılık, Ankara 2020.
- Çiftçi, Harun, *Ortaokul Din ve Değerler Seçmeli Derslerinin Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşleri ile Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2017.
- Demircioğlu, G., Aslan. A., Yadigaroglu, M., “Yenilenen Kimya Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşleri İle Destekli Analizi”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 2015, 135-146.
- Demirel, Özcan ve Kaya, Zeki, *Eğitime Giriş*, Pegem Yayıncılık, Ankara 2019.
- Demirel, Özcan, *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya* (27. Baskı), Pegem Yayıncılık Ankara 2020.

- Demirel, Özcan, *Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı* (4. Baskı), Pegem Yayıncılık Ankara 2002.
- Ertürk, Selahattin, *Eğitimde Program Geliştirme* (9. Baskı), Meteksan Matbacılık, Ankara 1997.
- Forehand, M., “ Bloom’s Taxonomy”, *Emerging Perspectives on Learning, Teaching and Technology*, 1 (10), 2011, 1-10.
- Gültekin, M., Durmuş, B., “ 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Bloom ve Revize Bloom Taksonomilerine Göre İncelenmesi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (18), 2019, 121- 140.
- Günel, Eyup, *Ortaokul Öğrencilerinin Seçmeli Kur’ an-ı Kerim Dersine Yönelik Tutumları (Erzurum İli Örneği)*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum 2019.
- Görer, Ümmügülsüm, *Ortaokul Düzeyindeki Din, Ahlak ve Değerler Alanındaki Seçmeli Derslerin Öğretmen- Öğrenci Görüşlerine Göre Program Açısından Değerlendirilmesi (Denizli Yatılı Bölge Ortaokulları Örneği)*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2015.
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, *T. C. Resmi Gazete*, Sayı: 28261, Madde 9– 1739 Sayılı Kanunun 25. Maddesi. ([http:// www. resmigazete. gov. tr/ eskiler/ 2012/ 04/ 20120411- 8.htm](http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm)) (Erişim Tarihi: 16. 10. 2020.)
- Kayadibi, F., “Kur’ an’ın Eğitim, Bilim ve Araştırmaya Verdiği Önem”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 14, 2006, 1–15.
- Kaymakcan, R., Aşlamacı, İ., Yılmaz, M., Telli, A., “Seçmeli Din Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu”, *İstanbul DEM Yayınları*, 2013, 4-78.
- Kaymakcan, R., “Türkiye’de Din Eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler”, *EKEV Akademisi Dergisi*, Sayı: 27, 2006, 21-36.
- Kıral, B., “Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 15, 2020, 170- 189.

- Kızılabdullah, Y., “Kavramsal Çerçeve: Eğitim, Öğretim ve Din”, (Ed.: Recai D., Remziye E.), *Din Eğitimi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2016, 41-56.
- Köylü, Mustafa, “Türkiye’de Din Eğitimi”, ed. Mustafa K., Seyfullah B., *Din Eğitimi*, Manas Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Krathwohl, D. R., “A Revision of Bloom’s Taxonomy: An Overview”, *Theory Into Practice* 41 (4), 2002, 213-218.
- MEB, Ortaokul – İmam Hatip Ortaokulu Kur’ an-ı Kerim Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programı, Din Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara 2012.
- MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, İlköğretim Kurumları (İlkokul ve Ortaokul) Haftalık Ders Çizelgesi, Sayı: 69, Tarih: 25. 06. 2012.
- MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Şura Kararları, Ankara 2010, (<http://ttkb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-suralari/dosya/12>.) (Erişim Tarihi: 16. 10. 2020.)
- Merrıam, Sharan B., *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, (Çev.: S. Turan), Nobel Yayıncılık, Ankara 2018.
- Meydan, H., “Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 40, 2013, 221-250.
- Okumuşlar, M., Genç, F. “Din Eğitimi’nin Bilimselleşmesi/Neliği”, (Ed.: Recai D., Remziye E.), *Din Eğitimi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2016, 59 - 85.
- Oral, Behçet ve Yazar, Taha, *Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme*, Pegem Yayıncılık, Ankara 2017.
- Özçelik, Durmuş Ali, *Eğitim Programları ve Öğretim*, Pegem Yayınevi Ankara, 2010.
- Özçelik, Durmuş Ali, *Eğitim Programları ve Öğretim*, Pegem Yayınevi, Ankara 2014.
- Özmen, Haluk ve Karamustfaoğlu, Orhan, *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*, Pegem Yayıncılık, Ankara 2019.
- Patton, Michael Quinn, *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*, (Çev.: M. Bütün, S. B. Demir), Pegem Yayıncılık, Ankara 2018.

- Saylan, N., “Ortaöğretim Öğretmenlerinin Program Tasarısı İle İlgili Görüşleri ve Tasarı Sürecindeki Davranışların Belirlenmesi”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 6, 2001, 1-13.
- Sönmez, Veysel, *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, Anı Yayıncılık, Ankara 2003.
- Şimşek, Eyup, *Türkiye’de Din Eğitimi Biliminin Gelişim Süreci* (1. Baskı), Sonçağ Akademi Ankara 2019.
- Tosun, Cemal, *Din Eğitimi Bilimine Giriş* (9. Baskı), Pegem Akademi, Ankara 2017.
- Tümer, G., “Çeşitli Yönleriyle Din”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28 (1), 1987, 213- 267.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük* (10. Baskı), Ankara 2005.
- Tuğrul, B., “Bloom’ un Taksonomik Süreçlerine Etkileşimci Taksonomi Açısından Bir Bakış, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 23, 2002, 267-274.
- Uğur, Muhammed Ali, *Ortaöğretim Okullarında Seçmeli Kur’ an-ı Kerim Dersiyle İlgili Öğrencilerin Görüşleri (Bucak Örneği)*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2019.
- Uyangör, N., “İlköğretim 7. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programının Değerlendirilmesi”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (20), 68- 95.
- Varış, Fatma, *Eğitimde Program Geliştirme Teoriler Teknikler* (7. Baskı), Alkam Yayıncılık Ankara 1997.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık Ankara 2000.
- Yılmaz, Hasan Ali ve Sünbül, Ali Murat, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Mikro Yayıncılık Konya.
- Yurdabakan, İ., “Bloom’un Revize Edilen Taksonomisinin Eğitimde Ölçme ve Değerlendirmeye Etkileri”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 2012, 327-348.

- Yüksel, S., “Bilişsel Alan Sınıflamasında (Taksonomi) Yeni Gelişmeler ve Sınıflamalar, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (3), 2007, 479-509.
- Yürük, T., “Cumhuriyet Döneminde Din Derslerinin Statüsü İle İlgili Tartışma ve Öneriler”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52 (1), 2011, 239-254.
- Yürük, Tuğrul, *Cumhuriyet Dönemi Din Öğretimi Program Anlayışları*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011.
- Zengin, M., “Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikalarının Din Dersi Öğretim Programlarına Etkileri” *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19 (36), 2017, 113- 137.
- Zorluoğlu, S. L., Güven, Ç., Korkmaz, Z. S. , “Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre Analiz Örneği: 2017 Taslak Ortaöğretim Kimya Dersi Öğretim Programı”, *Mediterranean Journal of Humanities*, 7 (2), 2017, 468- 479.
- Zorluoğlu, S. L., Kızılaslan, A., Sözbilir, M., “Ortaöğretim Kimya Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Yapılandırılmış Bloom Taksonomisine Göre Analizi ve Değerlendirilmesi, *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 10 (1), 2016, 260-279.

EKLER

EK 1. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Değerli Öğretmenler;

Ben Zehra Dursun. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi bölümünde yüksek lisans öğrencisiyim. Ortaokul-İHO Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programındaki kazanımlar üzerine bir araştırma yürütmekteyim. Bu noktada vereceğiniz cevaplar çalışmanın amacına ulaşmasında önemli rol oynayacaktır. Zamanınızı ayırıp benimle bu görüşmeyi yaptığınız için teşekkür ederim. Araştırma raporlarında isminiz kesinlikle belirtilmeyecektir. Analiz aşamasına kolaylık sağlamak amacıyla izniniz olursa görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Sizce bir sakıncası var mı? Söylemek veya sormak istediğiniz bir şey var mı? İzninizle sorulara başlamak istiyorum.

Zehra Dursun

DKAB Öğretmeni

Görüşme Rehberi

1. Görüşme Süresi:
2. Cinsiyet: () Kadın
() Erkek
3. Mesleki Tecrübe: () 1- 5 Yıl
() 6- 10 Yıl
() 11- 15 Yıl
() 16 ve Üzeri
4. Mezun Olunan Program: () İlahiyat
() DKAB
() İLİTAM
5. Öğrenim Düzeyi: () Lisans
() Yüksek Lisans
() Doktora

Sorular

Ortaokul-İHO seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programında yer alan;

1. 5, 6, 7 ve 8. sınıf kazanımlarını Yenilenmiş Bloom Taksonomisinin bilgi boyutunda değerlendirdiğinizde kazanımların dağılımları ile ilgili neler söylemek istersiniz?
2. 5, 6, 7 ve 8. sınıf kazanımlarını Yenilenmiş Bloom Taksonomisinin bilişsel süreç boyutunda değerlendirdiğinizde kazanımların dağılımları ile ilgili neler söylemek istersiniz?

Sonda Sorular: 1. ve 2. Ünite kazanımlarının;

1. Bilgi boyutunda hangi basamakta yoğunlaştığını düşünüyorsunuz?
2. Bilgi boyutunda hangi basamak veya basamaklarda öne çıkarılması gerektiğini düşünüyorsunuz? Neden?
3. Bilişsel süreç boyutunda hangi basamakta yoğunlaştığını düşünüyorsunuz?
4. Bilişsel süreç boyutunda hangi basamak veya basamaklarda öne çıkarılması gerektiğini düşünüyorsunuz? Neden?

EK 2. UZMAN GÖRÜŞÜ ALMA FORMU

Sayın Uzmanlar;

“Ortaokul - İHO Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre Değerlendirilmesi” üzerine bir yüksek lisans tez çalışması yürütmekteyim. Sizlerden ricam bilişsel davranış alanına ait olduğunu düşündüğünüz kazanımları bilgi ve bilişsel süreç boyutunda uygun gördüğünüz basamağa işaretlemenizdir. Zamanınızı ayırdığınız ve emek harcadığınız için sizlere teşekkür ederim. Saygılarımla;

Zehra DURSUN
DKAB Öğretmeni

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Zehra DURSUN
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği
Y.Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	20. 01. 2021